

Siyah Köpekler

Ian McEwan

ARION
YAYINEVİ

Ian Mc Ewan

Siyah Köpekler

Çeviren
Nefla Özgür

ARION
YAYINEVİ

Roman dizisi: 05

ARION YAYINEVİ

MAYIS - 1995 (1. Basım İstanbul)

© *Bu çevirinin tüm yayın hakları ARION YAYINEVİ Ltd. Şti.'ne aittir.*

Kitabın Orijinal Adı	: Black Dogs
Yazarı	: Ian Mc Ewan
Çeviren	: Nejla Özgür
İç Baskı	: Yayıncılık Matbaası

Adres	: Sıraselviler Cad., Taner Palas Apt., No: 25, Kat: 3, Daire: 7 Taksim
Tel.	: 243 23 70
Fax	: 243 00 33

ISBN - 975-571-030-2

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
 BİRİNCİ BÖLÜM	
Wiltshire	21
 İKİNCİ BÖLÜM	
Berlin	65
 ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
Majdenek - Les Salces St Maurice de	
Navacelles 1989	103
 DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
St Maurice de Navacelles 1946	135

ÖNSÖZ

Sekiz yaşındayken annemle babamı bir trafik kazasında kaybettiğimden beri gözüm başkalarının anne babasında oldu. Bu durum özellikle ergenlik ve ilk gençlik yıllarım için geçerliydi. Arkadaşlarımın birçoğu kendi ailelerini reddederken benim yalnız ve basit bir yaşamım oldu. Çevremizde, mahsun babaların ve sadece etraflarında şakalarının, öğütlerinin, pişirdiği yemeklerin, hatta paralarının değerini bilecek en azından bir on yedilik olduğu için mutlu olan annelerin sayısı hiç de az değildi. O zamanlar ben kendim de bir bakıma bir ebeveyndim. O günlerde yaşadığım ortam, kız kardeşim Jean'm Harper adındaki bir adamla olan yeni ve yürümeyen evlilik ortamıydı. Bu mutsuz ev halkı içinde benim en yakımm, Jean'ın tek çocuğu olan üç yaşındaki yeğenim Sally'ydı. Onu korumam altına almıştım. Yaşadığımız büyük dairede -daire miras olarak Jean'la ikimize kalmıştı- sürüp giden kavgalar ve tartışmalar Sally'yi dışlama eğilimindeydi. Doğal olarak kendimi terk edilen bu çocukla özdeşleştirdim. Böylece etrafımızda sürüp giden vahşet bizim ortalıkta görünme isteğimizi yok ettiğinde, onun oyuncaklarım ve benim plaklarımın bulunduğu, bahçeye bakan büyük odada saklanarak kendimize bir dünya yarattık.

Ona bakmak benim için iyiydi. Uygarlıkla ilişkiyi kesmememi sağlıyor ve kendi sorunlarımdan uzaklaştırıyordu. Yeniden kendimi o zamanki gibi kökleşmiş hissetmem için yirmi yıl geçmesi gerekti. Herşeyden çok Jean ve Harper'in dışarıda oldukları akşamlardan ke-

yif alıyordum. Özellikle yazın Sally uyuyuncaya kadar ona kitap okuyor, sonra açık pencerenin yanındaki büyük masada ev ödevlerimi yaparken tozlu yolun ve şebboyların tatlı ve güzel kokularını içime çekiyordum. Elgin Crescent'da Beamish Akademi'de en yüksek not olan A dereceleri alabilmek için çalışıyordum. Dersimden başımı kaldırıp bir kenara ittiği oyuncak ayıları ve çarşafların içinde kolları açık uyuyan Sally'yi gördüğümde, vahşi ve acı veren bir koruma duygusuyla kıvanç duyuyordum. Onun iyilik dolu dünyasında tamamen yanlış yönlendirilmiş bir güven ifade ediyordum ve eminim bu yüzden daha sonra dört çocuğum oldu. Şundan hiçbir zaman şüphe etmedim; belli durumlarda yaşam boyu yetim kahırsınız; çocuklara bakmak kendinize bakmanın bir yoludur.

Böyle akşamlarda Jean aniden gelir, suçluluk duygusu ya da Harper'la barışmış olmaktan doğan sevgi fazlasıyla güçlenmiş olarak Sally'yi öpüp koklamalarla kucaklayıp değersiz sözler vererek dairenin kendilerine ait bölümüne götürürdü. Böyle anlar benim için karanlık ve boş, hiçbir yere ait olmama duygusunun geldiği anlardı. Oturup korkmak veya diğer çocuklar gibi TV izlemek yerine, geceye dalar Ladbroke Grove'daki bana en yakın gelen ev halkına giderdim. Yirmi beş yıldan fazla bir zaman geçtikten sonra gözümde canlanan görüntüler soluk: Büyük malikâneler, bazıları iyi bazıları kötü durumda, Powis Meydanı belki de, ön kapıdan yayılan kuvvetli sarı ışık şimdiden iki metre boyunda, Chelsea botlarının içinde ayaklarını sürüyen, ergenlik çağındaki erkek çocuğunun karanlıktaki beyaz yüzünü ortaya çıkarıyor. Oh, iyi akşamlar Bayan Langley. Sizi rahatsız ettiğim için üzgünüm. Toby evde mi?

Büyük olasılıkla Toby ya kızlarından biriyle birlikte

ya da meyhanede arkadaşlarının yanındadır ve ben özür dileyerek veranda merdivenlerinden inerim; ta ki Bayan Langley beni geri çağırncaya kadar, "Jeremy, gene de gelmek istemez misin? Gel ve biz sıkıcı yaşlılarla bir şeyler iç. Eminim Tom seni görmekten memnun olacaktır."

Adetten tereddütler ve iki metrelik kaçık içeride; holden geçirilerek kitaplarla dolu, Suriye yapımı hançerler, bir şaman maskesi ve zehirli uçlu oklarıyla bunları atmaya yarayan Amazon borusunun bulunduğu odaya götürülüyor. Burada Toby'nin kırk üç yaşındaki babası açık bir pencerenin önünde oturmuş, orijinal dilinden Proust, Thukydides veya Heine okuyor. Ayağa kalkıp elini uzatırken gülümsüyor.

"Jeremy! Seni görmek ne güzel. Gel benimle bir scotch ve su iç. Şuraya otur ve şunu dinle, bana ne düşündüğünü söyle."

Benim derslerimle (Fransızca, Tarih, İngilizce, Latince) ilgili konularda konuşmak için bana katılmaya hevesli, L'ombre des jeunes filles en fleurs'ün (Çiçekli Genç Kızların Gölgesi) yapraklarını çevirerek bir bölüm okumaya başlıyor ve ben de aynı derecede kendimi göstermeye ve kabul görmeye hevesli olarak ona katılıyorum. Keyifle yaptığım yanlışları düzeltiyor, sonra Scott-Moncrieff hakkında konuşmaya başlıyoruz ve Bayan Langley hazırladığı sandviçler ve çayla geliyor. Sohbet ederken bana Sally'yi soruyor ve hiç karşılaşmadıkları Harper ve Jean arasında son geçenleri öğrenmek istiyorlar.

Tom Langley, yurtdışındaki üç görevden sonra Whitehall'e geri gönderilen dışişlerinde görevli bir diplomattı. Brenda Langley, güzel evlerini idare ediyor, aynı zamanda klavsen ve piyano dersleri veriyordu. Bea-

mish Akademi'den tanıdığım birçok arkadaşımın ebeveynleri gibi, iyi eğitimliydi ve halleri vakitleri yerindeydi. Benim gibi orta gelirli ve kitaba yer olmayan bir ortamdan gelen biri için bu durum, enfes, arzu edilen bir birleşimdi.

Fakat Toby Langley ailesini takdir etmiyordu. Onların uygar, entelektüel meraklı, açık fikirli tarzlarından, ferah ve düzenli evinden ve Ortadoğu, Kenya ve Venezüella'da geçen ilginç çocukluğundan sıkılıyordu. Gönülsüzce iki dersten (matematik ve sanat) iyi notlar almaya çalışıyor ve üniversiteye gitmek istemediğini söylüyordu. Kendine farklı çevrelerden arkadaşlar ediniyordu, kız arkadaşları da garson kızlar ve topuz saçlı tezgâhtarlardı. Aynı zamanda birçok kızla çıkarak kargaşa ve sorun arıyordu. Gittikçe kökleşen bir biçimde sokak ağzıyla konuşuyordu. Arkadaşım olduğu için hiçbir şey demiyordum ama hareketlerini onaylamıyordum.

Toby dışarıdayken onu arama bahanesiyle Powis Meydanı'na uğramayı sürdürdüm ve Bayan Langley "Gene de gelebilirsin" gibi sözde protokollerle benim oynadığım oyuna katıldı. Orada her zaman yerim vardı. Bazen Toby'nin keyfi davranışları hakkında bana fikir danışıyorlar, ben de erdem taslayarak onun kendini bulma ihtiyacından söz ediyordum. Benzer şekilde Neo-Freudçu psikanalist bir çift olan Silversmith'lerin evine de sık sık giderdim. Cinsellik konusundaki müthiş düşünceleri, her zaman değişik ve lezzetli yiyeceklerle dolu buzdolapları ve ikisi kız biri erkek, üç çocukları vardı. Çocukları, Kensel Rise'de dükkânlardan çeşitli şeyler aşırın ve oyun alanlarındaki çocukların gözlerini korkutarak ellerindekileri zorla alan, çılgın başbelalarıydılar.

Beamish Akademi'den arkadaşım Joseph Nugent'in büyük ve düzensiz evinde de kendimi rahat hissedirdim. Babası, dünyadaki keşfedilmemiş deniz yataklarına keşif gezilerini yürüten bir deniz coğrafyacısıydı, annesi de Daily Telegraph'daki ilk kadın köşe yazarıydı. Fakat Joe ailesini sıkıcı bulur ve Nothing Hill'li çocuklardan oluşan, Lambretta motorsikletleriyle dolaşan mutlu bir sokak çetesini tercih ederdi.

Bütün bu anne-babalar sadece benim olmadıkları için mi bana çekici geliyorlardı? Bu soruyu 'evet' diye cevaplayamayacağım, çünkü onlar inkâr edilemeyecek kadar hoştular. Benim ilgimi çekiyorlardı, onlardan pek çok şey öğreniyordum. Langley'lerde Arap çöllerindeki kurban törenlerini öğrendim, Latincemi ve Fransızcamı geliştirdim ve ilk defa Goldberg Variations'u duydum. Silversmith'lerde sapıklığın değişik şekillerinden söz edildiğini duydum. Dora, Küçük Hans ve Kurt Adam'ın öykülerini dinlerken kendimden geçtim ve birbirinden lezzetli bir sürü değişik yiyecek yedim. Nugent'larda Janet bana Profumo skandalını anlattı ve steno öğrenmem için beni ikna etti, kocası bir keresinde bana dirseklerinden acı çeken bir adamın taklidini yaptı. Bu insanlar bana bir yetişkin gibi davranıyorlardı. Bana içki dolduruyor, sigaralarından ikram ediyorlar ve benim görüşlerimi soruyorlardı. Hepsi kırklı yaşlarında, hoşgörülü, rahat ve enerjik insanlardı. Bana tenis oynamayı öğreten Cy Silvesmith oldu. İçlerinden herhangi bir çift benim anne-babam olsaydı, onları daha çok seveceğimden emindim.

Benim annem ve babam yaşıyor olsalardı, ben de diğerleri gibi özgürlük için mücadele mi edecektim? Gene 'evet' diye cevaplayamıyorum. Arkadaşlarımla yaşadıkları bana özgürlüğün antitezi gibi geliyordu: Aşağı doğ-

ru yönelen bir toplumsal hareketliliğe mazoşistçe bir atılış. Çok rahatsız edici bir şekilde, yaşıtılarının, özellikle Toby ve Jo'nun, benim ev ortamımı bir cennet olarak algıladıklarını fark ettim. Temizlenmemiş, kötü kokan dairemiz, Jean Harlow benzeri, kuşağının mini etekli ilk kızı, baş döndürücü güzellikteki, zincirleme sigara içen ablam ve onun dayaklı evliliği, sadist Harper; kollarındaki kırmızı ve beyaz kurumlu horoz dövmeleriyle deri fetişisti. Odamın hali, giysilerim, yediklerim, yaptıklarım, okul durumum, beklentilerim, akıl ya da diş sağlığımla ilgilenip dırlanacak kimse yok. Daha fazla ne isteyebilirdim? Etrafta dolaşıp duran şu veletten kurtulmak dışında hiçbir şey istemeyeceğimi düşünürlerdi.

Aynı ayrı rahatsızlıklarımızın arasında böyle bir simetri vardı. Bir kış gecesi, ben Toby'nin rahat evindeki şöminenin karşısında, ellerimi ısıtan içkiyle oturup, Tom Langley'in zehirli bir örümcek ve Caracas'daki İngiliz Elçiliği'ndeki bir sekreterin ölümcül sancularıyla ilgili anılarını dinliyordum. Bu arada açık kapılar aracılığıyla bize ulaşan piyano sesiyle, Brenda'nın çahşında yeniden keşfedilen Scott Joplin'in oynak, değişik ritimli, kesik tempolu parçalarını duyuyorduk. Aynı anda Toby benim yerimde, mutfağımızın dondurucu bakımsızlığında rahat görünmeye çahşarak sigara içiyor ve kendisinden nefret eden Jean'i etkilemeye çahşıyordu.

Yukarıda anlattıklarımın çoğunun benim aleyhimde olduğunu farkediyorum. Toby'nin imkansız koşullarda, ulaşamayacağı, güzel ve çılgın bir genç kadının peşinde oluşu ya da onun, Jo'nun ve Silversmithler'in çocuklarının yaşam için gerçek bir iştahı gösteren komşu dünyalara yolculukları ve on yedi yaşında bir çocuğun konfor

ve kendisinden büyüklerle sohbet tutkusu karşıt şeylerdi. Yaşamımın bu dönemini anlatırken sadece, orada burada üstünlük taslayan, alaylı ergen tavırlarımı değil, aynı zamanda kıt bir Proust okumamdan kaynaklanan ve beni entelektüel göstereceğini düşündüğüm daha resmi, mesafeli, dolambaçlı, beceriksizce konuşma tonumu da fark ediyorum. Gençliğimdeki halim için bütün söyleyebileceğim, o zamanlar pek farkında olmamama rağmen annemi ve babamı umutsuz bir şekilde özlüyor olduğum. Kendime savunma mekanizmaları geliştirmem gerekiyordu. Kendini beğenmişlik bunlardan biriydi, bir diğeri de arkadaşlarımla yaptıklarını hor görmeydi. Onlar özgürce hareket edebilirlerdi, çünkü güvendeydiler; ben onların terk ettikleri kalplere ihtiyaç duyuyordum.

Kısmen derslerimi engelleyeceklerini düşündüğüm için, kendimi kızlar olmadan yaşamaya hazırlamıştım. Bulduğum durumdan kurtulmanın -bundan Jean ve Harper'la yaşamayı kastediyorum- tek yolu üniversiteye gitmekti ve bunun için A derecelerine ihtiyacım vardı. Sınavlardan önce saatlerce deliler gibi çalışıyordum. Utangaçlığımın diğer bir nedeni de ablamın bu yöndeki ilk davranışlarıydı. Ben on bir yaşında ve o da on beş yaşındayken teyzemin yanında yaşadığımız zamanlarda, birlikte paylaştığımız odaya gelip giden erkek sürüsüyle çok başarılıydı ve ben kendimi bundan oldukça yılmış hissediyordum. Teyzem sonunda ikimizi de evden attı. Bu deneyim ve uzmanlık dağılımında -Kafka'nın formülünü uygularsak- Jean güzel organlarını yayarak benim haritamdaki seks bölgesini aşındırdı, sonuçta ben başka bir yere yolculuk etmek zorunda kaldım: Catullus, Proust, Powis Meydanı olarak kendini gösteren gizli ve karanlık adacıklara.

Hayatımdaki en önemli duygusal yakınlığı Sally'yle yaşadım. Onunlayken kendimi sorumlu ve sağlam hissediyor, başka hiç kimseye ihtiyaç duymuyordum. Solgun, küçük bir kızdı. Genelde hiç kimse onu dışarı çıkarmıyordu; okuldan geldiğimde ben bunu yapmaya pek istekli olmuyordum ve Jean da artık dışarı çıkmak için pek hevesli değildi. Çoğu zaman Sally'yle büyük odada oynardım. Onda, üç yaşında bir kız çocuğunun buyurucu tavrı vardı. "Sandalyede değil! Benimle koridora gel." Hastanecilik, evcilik, ormanda kaybolma ya da yeni bir yere yelken açma oyunları oynuyorduk. Sally bulunduğumuz yerleri, oyunun motiflerini ya da oyundaki ani dönüşümleri anlatırken nefes nefese kahyordu. "Sen canavar değil kralsın!" Sonra apartmanın diğer ucundan Harper'in öfkeli bağırışını duyardık, bunu Jean'ın acılı çığlığı izlerdi. Sally küçük bir yetişkin gibi yüzünü buruşturur, iyi zamanlanmış bir ürkmeyle, sesindeki saf ton ve yeni oluşan gramer yapısıyla "Anneyle baba gene ne aptalca gürültüler yapıyorlar!" derdi.

Harper antropolojide ekstern okuduğunu iddia eden bir güvenlik görevlisiydi. Jean henüz yirmi yaşındayken ve Sally on sekiz aylıkken onunla evlenmişti. Ertesi yıl Jean parasını almaya hak kazandığında yaşadığımız daireyi satın aldı ve durağan bir yaşam sürdürmeye başladı. Harper işini bıraktı, ikisi bütün gün ortalıkta dolaşıp içki içerek, kavga edip tekrar barışarak yaşamaya başladılar. Harper'in şiddet konusunda özel bir yeteneği vardı. Ablamın kızaran yanağına ya da yaralı dudığına huzursuzca bakıp, bunları, enişteme karşı koyarak onun onurunu korumamı gerektirecek izler olarak algıladığım zamanlar oldu. Fakat aynı zamanda, mutfağa gittiğimde Jean masada oturmuş dergi

okuyup sigara içerken, Harper'ı bir sürü yırtığı olan mor donu dışında çıplak olarak sakın sakın bulaşıkları yıkıyor gördüğüm zamanlar da oldu. Böyle anlarda kendi bölgemin dışında olduğumu düşünürdüm. Büyük odaya gidip Sally'yle anlayabildiğim oyunlar oynayarak buradan uzaklaşıyordum.

Jean ve Harper'daki şiddetin yeğenime de ulaştığını nasıl anlayamadığımı veya neden tahmin edemediğimi hiçbir zaman anlayamayacağım. Sally, yalnız ve ilgilenilmeyen bir çocuğun nasıl acı çektiğini anlatmak için yirmi yıl geçmesini bekledi. O zamanlar yetişkinlerin çocuklarla nasıl ilgilenebileceklerini bilmiyor ve belki bilmek de istemiyordum; çok yakında orayı terk edecektim ve suçluluk duygum gittikçe büyüyordu. O yazın sonunda, on sekizinci yaş gününden hemen sonra Harper evi terk etti, ben de A derecelerimi alarak Oxford'da bir yere girmeye hak kazandım. Bir ay sonra kitaplarımı ve plaklarımı bir arkadaşımın arabasına taşıırken fazlasıyla mutlu olmam gerekiyordu, iki yıllık planım işe yaramıştı, dışarıda ve özgürdüm. Fakat Sally'nin odamız ve kaldırım arasındaki gidiş gelişlerimde beni takip ederken sorduğu inatçı ve şüpheli sorular bir ihanet suçlamasıydı. "Nereye gidiyorsun? Niçin gidiyorsun? Ne zaman geri geleceksin?" Son soruyu cevaplamaktan kaçındım, o, sessizliğimin farkına vararak defalarca tekrarladı. Beni geri dönmeye ikna etmek için şımarıkça ve iyimserlikle yeni bir yere yelken açma oyunu oynamamızı söylediğinde, elimdeki kitapları bırakıp koşarak arabaya gittim ve yolcu koltuğuna oturarak ağladım. Onun nasıl hissettiğini ya da nasıl hissedeceğini bildiğimi düşündüm; neredeyse öğlendi ve Jean, Harper'in gidişinden dolayı yas tuttuğu için ve teselli aradığı haplar ve cinin etkisiyle hâlâ uyuyordu.

Gitmeden önce onu uyandırabilirdim, ama yapmadım. Bazı önemli yönlerden Sally kendi başmaydı. Hâlâ da öyle.

Bundan sonra olanlarla ne Sally, ne Jean, ne de Harper'ın bir ilgisi var. Langleyler, Nugentlar ve Silversmith'lerin de bir ilgisi yok. Onların hepsini geride bıraktım. Duyduğum suçluluk, bir haftasonu tatili için bile Notting Hill'e geri dönmeme izin vermedi. Sally'den ikinci bir kez ayrılmayı kaldıramazdım. Ona büyük bir kayıp acısı çektirdiğim düşüncesiyle kendim de acı çektim, yalnızlığımı yoğunlaştım. Bu durum, üniversitedeki ilk dönem heyecanımı ve hevesimi yok etti. Oldukça bunalımlı, yaşlılarının arasında fark edilmeyen, sıkıcı, doğa kanunlarıyla arkadaş edinme sürecinden açıkça dışlanmış bir öğrenci oldum. En yakınımıdaki aileyle ilişki kurmak bana biraz iyi geldi. Bu aile, babacan bir danışman ve karısının North Oxford'daki ev ortamıydı. Kısa bir süre orada kendimi iyi hissettim, sayıları az da olsa bazı insanlar bana zeki olduğumu söylediler. Fakat bu, önce North Oxford'u, sonra da dördüncü dönemimde üniversitenin kendisini terk etmemi engellemek için yeterli olmadı. Daha sonra yıllarca terketmeyi sürdürdüm; adreslerimi, işlerimi, arkadaşlarımı, sevgililerimi terk ettim. Hiçbir zaman azalmayan, çocukça bağımsız olma duygumu, ara sıra başkalarının anne-babasıyla arkadaş olarak gizlemeyi başardım. İçeri davet edilir, yaşamaya başlar, sonra da terk ederdim.

Bu hüzünlü çılgınlık, otuz beş yaşında Jenny Tremain'e evlenmemle son buldu. Gerçek varoluşum başladı. Sylvia Plath'ın dediği gibi, sevgi, hayatımı yoluna koydu. Yeniden hayata geldim ya da daha doğrusu hayat beni buldu. Sally'yle olan deneyimimden şunu öğ-

rendim: Kayıp bir anne ya da babanın yerini doldurmanın en basit yolu insanın kendisinin anne ya da baba olmasıdır ve içinizdeki terk edilmiş çocuğa yardım etmenin, seveceğiniz kendi çocuklarınız olmasından daha iyi bir yolu yoktur. Artık anne ve babama ihtiyacım kalmadığı bir zamanda, evlilik yoluyla onlara sahip oldum: Jenny'nin annesi June ve babası Bernard Tremaine. Fakat bir aile ocağı yoktu. Onlarla ilk karşılaştığımda, ayrı ülkelerde yaşıyor ve nadiren konuşuyorlardı. June çok önceden emekli olmuş ve Güney Fransa'da uzak bir tepeye yerleşmişti ve çok hasta olmak üzereydi. Bernard hâlâ toplumun içindeydi ve lokantalarda oyalanıyordu. Çocuklarını nadiren görüyorlardı. Jenny ve iki erkek kardeşi, anne ve babalarından umutlarını kesmişlerdi.

İnsanın hayatı boyunca devam ettirdiği alışkanlıkları birden silinemez. Jenny'nin duyduğu rahatsızlığa rağmen, June ve Bernard'la arkadaşlık etmekte ısrar ettim. Onlarla yıllar süren konuşmalarım sonucunda, sekiz ve otuz yedi yaşlarım arasında beni harap eden hiçbir yere ve hiç kimseye ait olmama duygusunun ve içimdeki boşluğun önemli bir entelektüel sonucu olduğunu keşfettim: Hiçbir bağımlılığım yoktu, hiçbir şeye inanmıyordum. Bu, şüpheli olduğum, kendimi yararlı bir şüphelilik ve akılcı bir merakla donattığım ya da bütün tartışmaları her yönden gördüğüm anlamına gelmiyordu; sadece kendimi özdeşleştirebileceğim hiçbir iyi nedenim, ödün vermeyeceğim bir ilkem, temel bir düşüncem yoktu. Varlığını tutkuyla ya da sakince savunabileceğim üstün bir varlık yoktu.

June ve Bernard'ın tam tersiydim. Onlar birlikte komünist olarak başlamışlar, sonra kendi ayrı yollarına gitmişlerdi. Fakat inanma güçleri ve inanmak için duy-

dukları arzu hiçbir zaman azalmadı. Bernard yetenekli bir böcekbilimciydi; yaşamı boyunca bilimin coşkunluğuna ve sınırlı kesinliklerine bağlı kaldı, dünyasında komünizmden boşalan yere sosyal ve politik reformlar için çeşitli sebepleri savunmayı koymuştu. June, 1946'da iki köpek şeklinde gördüğü şeytanla karşılaşması sonucunda Allah'a döndü. (Bernard bu olayın gelişimini tartışılmayacak kadar utanç verici buluyordu.) İnsan ilişkilerinde kötücül bir ilke, bireylerin veya ulusların hayatlarına egemen olmak ve onları tahrip etmek için zaman zaman devreye giriyor ve sonra ikinci bir fırsatı beklemek üzere bir kenara çekiliyordu. June'un yaşadığı, bu düşünceden aynı kuvvete sahip nurlu, ulu, hepimizin içinde yer alan güçlü bir ruha gitmek için kısa bir adımdı. Belki de bir adım değil, eşzamanlı bir tanımaydı. June bu ilkelerin kendi politikasının materyalizmi ile uzlaşmadığını hissetti ve partiyi terk etti.

June'un siyah köpeklerini kudretli bir simge, onun inancı ya da gerçekten var olan bir gücün kendisini göstermesi olarak mı görmek gerek bilemiyorum. Bu anılar bütününe kendi hayatımdan belh kesitleri de aldım -Berlin, Majdanek, Les Salces ve St Maurice de Navacelles-. Bunlar aynı derecede Bernard ve June'un yorumlarına da açık. Akılcı ve mistik, komiser ve yogi, katılımcı ve çekimser, bilim adamı ve sezgici, Bernard ve June iki zıt kutup, iki aşırı yöndü. Benim inançsızlığım bu iki kutup arasında uzun süre gidip geldi. İnançsızlığım hiçbir zaman huzura ermedi. Bernard'la konuşurken, her zaman onun dünyasında eksik bir öge olduğunu hissettim, bu konuda anahtar June'daydı. Bernard'm şüpheciliğinin güvencesi ve yenilmez ateizmine tedbirle yaklaşıyordum, çok kibirli, çok fazla sınırlı, çok

fazla inkârcıydı. June'la konuşurken de, kendimi Bernard gibi düşünürken buluyordum, onun iman ifadelelerinden bun alıyor ve bütün inananların sadece inandıkları için iyi oldukları varsayımından, imanın erdem olduğu ve bunun uzantısı olarak inançsızlığın değersiz ya da acınacak bir şey olduğu düşüncesinden rahatsız oluyordum.

Akılcı düşünce ve manevi dünyanın ayrı alanlar olduğunu ve ikisi arasındaki karşıtlığın yanlış algılandığını tartışmayacağım. Bernard ve June bana sık sık yan yana duramayacak düşüncelerden söz ederlerdi. Örneğin Bernard, insan ilişkilerinde insan düşüncesinin belirlediği yönlerden başka bir yön olamayacağından kesinlikle emindi. June bunu kabul edemezdi; yaşamın bir amacı vardı ve bu amaç kendimizi yaşama açmamızdaydı. Anlattıklarım iki düşüncenin de doğru olduğu anlamına da gelmiyor. Ben, yaşadığımız bin yılın sonundaki uygarlığımızın çok fazla ya da çok az inanmak tarafından mı lanetlendiğinden ya da Bernard ve June gibi insanların mı, yoksa benim gibilerin mi sorun yarattığından emin değilim. Fakat sevginin hayat kurtarma ve dönüştürme yönüne olan inancımı söylemezsem, kendi deneyimime haksızlık etmiş olacağım. Bu anıları, karım Jenny'ye, çocukluğunun sonuçları yüzünden acı çekmeye devam eden yeğenim Sally'ye ithaf ediyorum. Umarım o da bir gün bu sevgiyi bulur.

Ben çocukların kendilerini koruma amacıyla anne ve babalarına sırt çevirdiği, ayrılmış bir aileye damat oldum. Benim kaçık rolü oynama eğilimim, Jenny ve erkek kardeşlerine bazı mutsuz olaylar yaşattı, bunun için özür diliyorum. Birçok özgürlükten yararlandım, bunların en önemlisi, hiçbir zaman kaydedilmesi plan-

lanmamış konuşmaları aktarmak. Fakat şunu belirtmeliyim ki "iş başında" olduğum zamanlar çok nadirdi, ama özel yaşama müdahaleden kaynaklanan bazı -saygısızlık olarak nitelenebilecek- durumlar kaçınılmazdı ve kesin bir gereklilikti. Umarım June'un ruhu -eğer bütün inançlarına karşın bilincinin özü hâlâ duruyorsa- ve Bernard'ın ruhu beni affederler.

BİRİNCİ BÖLÜM

Wiltshire

June Tremaine'in yatağının başucundaki dolabın üstünde bulunan çerçeveli resim, gelen ziyaretçilere olduğu kadar kendisine de o zamanki genç kız halini hatırlatmak için orada duruyordu. Resimdeki genç kızın yüzünde, kocasının tersine, yaşamın ileride alacağı yönle ilgili hiçbir belirti yoktu. Resim, 1946 yılında, düğünlerinden bir ya da iki gün sonra, balayları için İtalya ve Fransa'ya gitmek üzere yola çıkmalarından bir hafta önce çekilmişti. Yeni evli çift, British Museum'un girişindeki parmaklıkların yanında kol kola girmişti. Büyük olasılıkla öğle tatilleriydi. İkisi de yakın yerlerde çalışıyorlardı ve hareketlerinden birkaç gün öncesine değin işlerinden ayrılmalarına izin verilmemişti. Fotoğrafın kenarında kalma kaygısıyla birbirlerine iyice yaslanmışlardı. Objektife gülümseyişleri gerçek bir samimiyeti yansıtıyordu. Bernard'ı hemen tanırdınız: Her zamanki gibi çok uzun boy, normalden büyük eller ve ayaklar, akıl almaz derecede düzgün bir ağız yapısı ve sözde asker kesimi saçlarla daha komik hale gelen, testi sapı gibi kulaklar. Kırk üç yıl, onda sadece önceden tahmin edilebilecek küçük izler bırakmış -daha seyrek saçlar, daha kalın kaşlar, kabalaşmış ten-. Şaşılarak görüyorum ki, 1989'da benden kendisini Berlin'e

götürmemi istediği zaman nasılsa, 1946'da da aynı sakar dev o.

Bununla birlikte, June'un hayatındaki değişiklik yüzünü de değiştirmişti. Odasına girdiğinizde sizi karşılayan yaşlı yüzle resimdeki genç kızın aynı kişi olduğunu anlamakta güçlük çekiyordunuz. Yirmi beş yaşındaki kadının tatlı, yuvarlak bir yüzü ve hoş bir gülüşü vardı. Saçlarının sadece uçlarında kalmış perma artık ona yakışmıyordu. Bahar güneşi düzleşmiş saç tellerini aydınlatıyordu. Üzerinde, geniş vatkalı kısa bir ceket ve ona uyan bir etek vardı; giysilerinin utangaç dışa dönüklüğü savaş sonrası Yeni Görüntü'yle birleşmişti. Beyaz bluzunun giyilmesi cesaret gerektiren genişlikte bir V yakası vardı ve bakanın dikkatini göğüslerinin birleştiği çizgiye çekiyordu. Bluzun yakasını ceketinin üstüne çıkarmıştı ve bu ona Land Girl posterlerindeki neşeli İngiliz gülü görüntüsünü veriyordu. 1938'den itibaren Amersham Sosyalist Bisiklet Kulübü'nün bir üyesiydi. Bir koluyla çantasını kendine doğru çekmiş, diğeriyle de kocasının koluna sarılmıştı. Ona iyice yaslanmıştı, başı onun omuz hizasından oldukça aşağıdaydı.

Bu fotoğraf şimdi Languedoc'taki evimizin mutfağında asılı duruyor. Genellikle yalnız olduğumda bu fotoğrafı sık sık inceledim. Jenny; karım, June'un kızı, benim başkalarının yaşamına girmeye hevesli doğamdan şüpheleniyor ve onun anne ve babasına duyduğum hayranlıktan rahatsızlık duyuyor. Onlardan uzaklaşabilmek için yeterince çaba ve zaman harcadı ve benim bu ilgimin onu tekrar geri sürükleyebileceğini düşünüyor. Fotoğrafa yüzümü iyice yaklaştırarak, gelecekteki yaşamı, gelecekteki yüzü, cesurca bir davranışı takip eden tek yönlü düşünceyi görmeye çalışıyorum. Neşeli

gölüşü, kırışksız alnında, kaşlarının arasındaki aralığın hemen üstünde minik bir buruşmaya neden oluyor. Daha sonraki yaşamında, burnunun köprüsünden başlayarak alnını bölen, bu derin, dikey kıvrım, biçimsiz bir yüzdeki en belirgin özellik olacak. Belki ben sadece ağız çizgisinde gizlenmiş gülümseyişin altındaki katılgı, metaneti, sabit fikri, gelecek hakkında bilimsel iyimserliği gözümde canlandırmaya çalışıyorum; fotoğraf, June ve Bernard'ın Gratton Street'teki parti merkezinde Büyük Britanya Komünist Partisi'ne üye olarak kaydoldukları gün çekilmişti. İşlerini bırakıyor ve savaş sırasında duraksayan bağlıklarını ilan etmek için özgür oluyorlardı. Şimdi, bazıları Parti'nin kararsızlıklarından şüphe duyuyor -savaş, özgürleştiren, anti-faşist, asil bir hareket mi, yoksa soyguncu, emperyalist bir saldırı mıydı?-, bazıları da parti üyeliklerini yitiriyorlardı. June ve Bernard da bu işe girişmişlerdi. Makul, adil, savaş ve sınıf baskısından uzak bir dünya umutlarının ötesinde, Parti'ye ait olmanın onları genç, hayat dolu, zeki ve cesur olan herşeyle birleştirdiğini hissediyorlardı. Kanal'ın ötesine, herkesin gitmemelerini öğütlediği Kuzey Avrupa'nın kaosa yöneliyorlardı. Yeni, kişisel ve coğrafik özgürlüklerini denemeye karar vermişlerdi. Calais'den Akdeniz baharını yaşamak için güneye gideceklerdi. Dünya yepyeni bir dünyaydı ve barıştaydı, faşizm, kapitalizmin yaşadığı son krizin çürütülemez bir kanıtıydı, şiddetsiz devrim eldeydi, onlar genç, yeni evli ve aşıktilar.

Bernard, ona acı verse de, Sovyetler'in 1956'da Macaristan'ı işgaline dek Parti üyesi olarak kalmakta ısrar etti. Sonra istifasını çok gecikmiş olarak değerlendirdi. Bu değişim, iyi belgelenmiş bir mantığı, tüm bir kuşak tarafından paylaşılan bir hayal kırıklığını temsil

ediyordu. Fakat June'un üyeliği, balayındaki -bu kitaba adını veren- karşılaşmaya kadar, sadece birkaç ay sürdü, onunki derin bir değişimdi, yüzündeki dönüşümde görünen bir ruh göçüydü. Yuvarlak bir yüz nasıl oldu da böylesine uzun bir yüze dönüştü? Bu değişikliği yapan sadece yaşam olabilir miydi? Yoksa gülümseyişinden başlayıp saçlarına kadar uzanan kırıksıklık ağacını yaratarak, kaşlarının üzerindeki küçük kıvrıma neden olan şey genler miydi? Annesiyle babası yaşlandıklarında bu kadar garip bir değişim geçirmemişlerdi. Yaşamının sonunda, bakımevine yerleştiği zamanlarda, yüzü yaşlı Auden'in yüzüne uyuyordu. Belki de Akdeniz güneşiyle geçen yıllar tenini katılaştırmış ve yıpratmıştı, belki yalnızlık ve düşünmekle geçen yıllar hatlarını şişirmiş ve sonra da üzerlerine kıvrırmıştı. Yüzle birlikte burun ve çene de uzamıştı, sonra da sanki fikrini değiştirmiş ve dışa doğru bir eğri çizip büyüyerek geri dönmeye çalışmıştı. Dinlenirken, yüzünün yontulmuş, mezarı andıran bir görüntüsü vardı, o, bir şaman tarafından şeytanın ruhunu zararsız kılmak için yontulmuş bir heykel, bir masktı.

Bu son cümlede basit bir gerçek payı olabilirdi. Yüzünü, şeytanın simgesel bir biçimiyle karşılaştığına ve onun tarafından sınandığına olan inancıyla uzlaştırmak için çalıştırmış olabilirdi, "Hayır, seni ahmak. Simgesel değil!" diyerek beni düzelttiğini duyar gibiyim. "Harfi harfine, anlattığım doğru. Bilmiyor musun, neredeyse öldürülüyordum!"

Durumun gerçekten bu olup olmadığını bilmiyorum, ama hafızama göre, 1987 baharında ve yazında June'un kaldığı bakımevine az sayıdaki ziyaretlerimin her biri yağmurlu ve aşırı rüzgârlı günlere rasladı. Belki de

böyle tek bir gün vardı ve onun etkisi diğer günlere de taşındı. Her gidişimde Victoria döneminden kalma eski bir kır evi olan binaya çok uzaktaki otoparktan giriyordum. At kestanesi ağaçları hışırdıyor ve sallanıyordu, kesilmemiş çimler de rüzgârın etkisiyle iyice yere yaslanıyorlardı. Islanmamak için ceketimi başıma örttüm, düş kırıklığıyla dolu başka bir yazı düşünerek terledim ve rahatsız oldum. Soluğumun düzelmesi ve heyecamın yatışması için girişte biraz durakladım. Bunlara sebep olan sadece yağmur muydu? June'u görmekten memnun olacaktım, fakat bu yer beni yıpratıyordu. Yorgunluğu kemiklerime kadar ulaşıyordu. Meşe kaplamalar tüm yönlerden üstüme geliyor, kırmızı ve küf sarısı renginde hareketli döngü motifleriyle bezenmiş halı gözlerime saldırmak için kalkıyor ve nefesimi kesiyordu. Yangın çıkışlarını kontrol eden bir sistem tarafından uzun süre içeride tutulmuş kirli hava, vücut, giysi, parfüm ve kızartma kokularını da kapsıyordu. Oksijen eksikliği beni esnetti, ziyaret için yeteri kadar enerjim var mıydı? Boş resepsiyonu kolayca geçip, boş bir oda ve yapılmış bir yatak buluncaya kadar koridorlarda dolaşabilirdim. Bakımevine ait çarşafların arasına süzülürdüm. Kontrol formaliteleri, lastik tekerlekli bir el arabasıyla getirilen akşam yemeğimi yemek için uyandırılmamdan sonra tamamlanırdı. Sonra, yatıştırıcı bir ilaç alır ve tekrar uykuya daldırdım. Yıllar geçirdi...

Bu sırada, ani bir telaşla titreyişim bana buraya geliş amacımı hatırlattı. Resepsiyonu geçtim ve avucumun içiyle bastırarak zili çaldım. Bu eski otel zili de diğer bir yanlış dokunuştı. Binanın düzenlenişindeki amaç, kırdaki bir huzureviydi, fakat ortaya çıkan sonuç, bir yatak ve kahvaltı veren, oturma odasında kilitli bir

dolap şeklinde barı olan ve saat yedide bir saat için açılan, aşırı büyük bir yer görüntüsüydü. Bütün bu çeşitli sunuşların arkasında güven vardı; iyileşemeyecek kadar hasta olanların bakımında uzmanlaşmış, ama kendini tanıtırken bunu belirtmeden çalışan, kârlı bir bakımevi.

Policedeki küçük bir karışıklık ve sigorta şirketinin beklenmeyen katılığı June'u istediği bakımdan yoksun bırakmıştı. Birkaç yıl önceki İngiltere'ye dönüşüyle ilgili herşey karmaşık ve üzücüydü. Tedavi edilemeyen bir hastalığı, oldukça ender görülen bir çeşit kan kanseri olduğu hakkında bilirkişileri ikna edip, raporların değiştirilmesini sağlayarak son onayı almak, Bernard'ın üzüntüsü, Fransa'daki mallarını nakletmek ve onların içinden hurdaları ayırd etmek için oldukça dolambaçlı bir yol kat etmemiz gerekmişti. Para durumu, mallar, yatacak yer, sonunda bırakmak zorunda kaldığımız sigorta şirketiyle yasal bir savaş, June'un Londra'daki dairesini satmada yaşanan güçlüklerin yanında, ellerinde iyileştirici güç olduğunu iddia eden, donuk, yaşlı bir adam tarafından tedavi edilmesi için kuzeye uzun araba yolculukları yaptık. June bu adama hakaret etti ve iyileştirdiği söylenen bu eller neredeyse yüzüne tokadı indiriyordu. Evliliğimin ilk yılı tamamen gölgelenmişti. Jenny ve ben, onun erkek kardeşleri ve June'la Bernard'ın arkadaşları, bir girdabın içine çekilmiştik. Etkinlik için yanhş kullandığımız müthiş bir sinir enerjisi harcadık. 1983'te Jenny ilk çocuğumuz Aleksandre'i doğurduğunda -en azından Jenny'le ben- ancak kendimize gelebildik.

Resepsiyon görevlisi göründü ve imzalamam için ziyaretçi defterini bana verdi. Beş yıl sonra, June hâlâ yaşıyordu. Tottenham Court Road'daki dairesinde ya-

şayabilirdi ya da Fransa'da kalmalıydı. Bernard'ın da dediği gibi, onun da ölüm için hepimizin olduğu kadar zamanı vardı. Fakat dairesi satılmış, gerekli ayarlamalar yapılmıştı, yaşamında kendisiyle ilgili alan kapanmış, yerini bizim çabalarımız almıştı. Bakımevinde kalmayı seçmişti. Burada çalışanlar ve ölümün eşiğindeki hastalar, benzer şekilde kendilerini dergiler, televizyondaki yarışma programları ve eğlence odasının resimsiz, kitapsız, parlak duvarlarında yankılanan pembe dizilerle avutuyorlardı. Onunla ilgili çılgın düzenlemelerimiz bir kağıştan başka bir şey değildi. Hiç kimse ürkütücü sonu bekleyip izlemek istemiyordu. June'un dışında hiç kimse. Fransa'dan döndükten sonra, bakımevi bulunmadan önce Bernard'ın yanına taşındı ve bitirmeyi umduğu kitabı üzerinde çahştı. Şüphesiz "On Meditasyon" adını verdiği, popüler broşüründe anlattığı meditasyonları da uyguladı. Uygulama alanları konusunda bizi bilgilendirmekten memnundu. Gücünün tıbbi olarak tahmin edildiğinden daha yavaş zayıfladığını fark edip, kendisiyle ilgili tek sorumlu olarak Chestnut Reach Bakımevi'ni kabul ettiğinde de aynı derecede memnundu. Dış dünyaya geri dönmek için hiçbir istek duymuyordu. Yaşamının yararlı bir şekilde basitleştiğini ve televizyon izleyicileriyle dolu bir evin ona uyduğunu, hatta iyi geldiğini iddia ediyordu. Daha da ötesi, bu onun kaderiydi.

Bernard'ın söylediklerine rağmen, şimdi, 1987'de, gittikçe zayıflıyordu. Bu yıl oldukça fazla bir zamanı uykuda geçirdi. Tersini yapıyormuş gibi davranırsa da yazdığı tek şey defterleriydi, bu da oldukça azdı. Artık ağaçlar arasındaki unutulmuş patikayı takip ederek en yakın köye yaptığı yürüyüşleri bırakmıştı. Altmış yedi yaşındaydı. İnsanın sonraki yaşamla ilgili evrelerin ay-

rımına varmaya başladığı döneme ben kırkımda ancak ulaştım. İnsanın altmış yaşındayken hasta ve ölüyor olmasını hiç trajik bulmadığım zamanlar oldu, bana göre bu yaşlarda hastalık ve ölümle mücadele etmenin ya da onlardan yakınmanın hiç anlamı yoktu. Yaşlılar ölürdü. Şimdi görmeye başladım ki insan her evrede - kırk, elli, seksen- ölüme yenilinceye kadar, yaşama sıkı sıkı sarılıyor. Altmış yedi yaş da oyunun sonu için erken olabilirdi. June'un hâlâ yapacak şeyleri vardı. Fransa'nın güneyindeki yaşlıca bir kadın kadar iyi görünüyordu; bir hasır şapkanın altındaki Easter Island yüzü, bahçelerine akşam üstü testişini yaparken acelesiz hareketlerindeki doğal otorite, yerel alışkanlıklarla uyumlu öğleden sonra uykuları.

Holden sonra da, tel örgü camlı yangın kapısının altında, koridor boyunca her noktayı kaplayarak devam eden, küskün, döngü motifli halının üzerinde ilerlerken yeniden düşündüm, onun ölüyor olmasına nasıl derinden içerliyordum. Buna karşıydım. Bunu kabul edemezdim. Jenny'ye duyduğum sevgi, evlilik adetleri ve kaderin bana verdiği, otuz iki yıl gecikmeyle hayatıma giren, annemin yerine koyduğum insandı o.

İki yıldan fazla bir süre boyunca çok sık olmayan ziyaretlerimi tek başıma yaptım. Jenny ve annesi yirmi dakikalık bir sohbeti bile bir zorlama olarak algılıyorlardı. June'la yaptığım dolambaçlı konuşmaların sonucunda yavaş yavaş benim yazacağım bir anı kitabı oluşturma olasılığı ortaya çıktı. Bu düşünce ailenin diğer üyelerini utanca boğdu. Jenny'nin erkek kardeşlerinden biri beni vazgeçirmeye çalıştı. Unutulmuş kavgaları gündeme getirerek, güçlkle sağlanmış anlaşmayı tehlikeye atmak isteyeceğimden kuşkulanıyorlardı. Çocuklar, anne-babalarının aralarındaki farklar

gibi alışılmış bir konunun nasıl cazip olabileceğini kavrayamıyorlardı. İhtiyaç duydukları şey kaygılanmamaktı. Günlük yaşamın kontrol edilemeyen temposu içinde, sonlara doğru, June'la düzenli olarak geçmiş hakkında konuşmayı başarabildiğim ancak iki görüşme yapabildim. Bu konuşmaların başından itibaren, öykümdeki konunun ne olması gerektiği hakkında oldukça farklı görüşlerimiz oldu.

Ona getirdiğim alışveriş çantasının içinde Soho pazarından alınan taze "lychee"lerin yanı sıra, Montblanc siyah mürekkep, Boswell gazetesinin 1762-3 sayısı, Brezilya kahvesi, yarım düzine pahalı çikolata ve benim defterim vardı. Kayıt cihazı kullanmama izin vermezdi. Sanırım, aynı oranda hem sevdiği hem de rahatsız olduğu Bernard hakkında kaba şeyler söylerken rahat olmak istiyordu. Bernard ona gideceğimi bildiği zamanlar beni arar, "Sevgili oğlum, ruh hali nasıl?" diye sorardı. Bununla, June'un ondan sözedip etmediğini, ya da ne şekilde söz ettiğini öğrenmek isterdi. Bana gelince, June'un sık sık düşüncesizce sarf ettiği sözlerle dolu olacak kasetlerle uğraşmak zorunda olmamaktan menundum. Örneğin, amları yazma fikri ortaya çıkmadan çok önce, bir kez aniden sesini alçaltarak, "Bernard'ın penisinin küçük olduğunu" söylemişti. Bunu, onun tüm kusurlarının anahtarı olarak görüyordu. Bu sözü gerçek anlamında alıp yorumlamaya yönelmedim. O gün Bernard'a kızgındı, ayrıca, gördüğü tek penisin onunki olduğundan da emindim. Beni şaşırtan, kocasının Jeremyn Street'teki düzenli kaynaklarına daha büyüğünü ısmarlamasına sadece inatçılığının engel olduğunu söylemesi oldu. Deftere yazarken bu tür şeyler stenoyla yazılabilirdi. Teyp kayıtlarında bu, ihanetin basit bir kanıtı olurdu ve kilitli dolaplarda saklanması

gerekirdi.

Bakımevinde kalan diğer insanlardan ayrılışım vurgulamak istercesine, June'un odası koridorun en sonundaydı. Odaya yaklaştığımda yavaşladım. Onu burada, bu birbirinin eşi kontrplak kapılardan birinin ardında bulacağıma hiçbir zaman inanamadım. June, onu ilk gördüğüm yere, lavantalar ve eşyalarıyla yaşadığı kırlara aitti. Kapıya yavaşça vurdum. Uyukladığını düşünmemi istemiyordu. Kitapları arasında meşgulken görülmeyi tercih ediyordu. Kapıya biraz daha hızlı vurdum. Bir kıpırtı, yatak gıcirtısı ve mırıltılar duydum. Üçüncü kez vurdum. Bir duraklama oldu, boğazını temizledi, bir duraklama daha, sonra içeri girmemi söyledi. İçeri girdiğimde yataktan yeni kalkıyordu. Tanımayan bir ifadeyle yüzüme baktı. Saçları karmakarışık. Hastalık tarafından boğulmuş derin bir uykuya dalmıştı. Kendini toparlaması için onu yalnız bırakmam gerektiğini düşündüm, ama artık çok geçti. Yavaşça yaklaşıp çantamı yere bıraktığım birkaç saniye içinde, tüm varlığını yeniden kurması gerekiyordu. Kimdi ve neredeydi, nasıl ve neden bu beyaz duvarlı küçük odaya gelmişti. Tüm bunları yapabildiğinde beni hatırlamaya başlardı. Pencerenin önünde, onu hızlandırmak istercesine bir at kestanesi dalı sallanıyordu. Belki de kafasım daha çok karıştırıyordu, çünkü bugün kendine gelmesi daha uzun zaman alıyordu. Birkaç kitap ve boş kağıt yatağının üzerine yayılmıştı. Güçsüzce, zamanla oynarcasına onları ısmarlardı.

"June, ben Jeremy'yim. Özür dilerim, buraya tahminimden erken geldim."

Aniden kendine gelip herşeyin farkına vardı, fakat bunu inandırıcı olmayan bir huysuzluk nöbetiyle gizledi. "Evet, lanet olası sensin, yazmak üzere olduğum şe-

yi hatırlamaya çalışıyordum." Böyle olduğunu göstermek için hiçbir çaba göstermiyordu. Her ikimiz de elinde kalem olmadığının farkındaydık.

"On dakika sonra gelmemi ister misin?"

"Gülünç olma. Şu anda ne olduğunu unuttum. Zaten saçma bir şeydi. Otur. Bana ne getirdin? Mürekkebimi getirdin mi?" Ben sandalyeyi çekerken, o da geri gelen neşesiyle gülümsedi. Dudakları yanaklarına doğru yayılırken, yüzü kırışarak parmak izlerinin karmaşık görüntüsünü alıyor, hatlarını çevreleyen paralel çizgiler şakaklarına doğru kıvrılıyordu. Yüzündeki çizgilerin ana hattı, alnın ortasında derin bir kırışıklığa dönüşüyordu.

Satın aldığım şeyleri boşalttım, her birini şakalar yaparak ya da cevap gerektirmeyen sorular sorarak inceledi.

"Neden tüm insanların içinde İsviçreliler iyi çikolata yapmak zorunda? "Lychee"lere karşı duyduğum bu isteği bana ne veriyor? Sence hamile olabilir miyim?"

Dış dünyadan gelen bu şeyler onu hüzünlendirmiyordu. Dış dünyadan tamamen ve pişmanlık duymamacasına kopmuştu. Dışarıya sonsuza dek terk ettiği bir ülkeydi ve artık ona karşı sevgi ve canlı bir ilgiden başka bir şey duymuyordu. Birçok şeyden vazgeçip buraya yerleşmeye, insafsızca haşlanmış sebzelere, huy-suz ve aptalca gıdaklayan yaşlılara, onların TV izlemeye duydukları şaşkın oburluğa nasıl katlandığını bilmiyorum. Kendine yeten bir yaşamdan sonra, ben olsam, paniğe kapılır, sürekli kaçmayı planlardım. Oysa neredeyse yüce bir şey olan kabulleniş, ona kolayca arkadaşlık ediyordu. Terk etmenin ya da bir ziyareti ertelemenin suçluluğu yoktu. Bağımsızlığının yerine, yatağının sınırlarını koymuştu. Orda okuyor, yazıyor, medi-

tasyon yapıyor ve uyukluyordu. Tek ihtiyacı ciddiye alınmaktı.

Chestnut Reach'de bu samıdığı kadar kolay değildi, hemşireleri ve yardımcılarını ikna etmek aylarını aldı. Bana göre bu, kaybetmeye mahkum olduğu bir mücadeleydi; profesyonel bakıcının gücüne karşı sahip olduğu tek şey tenezzülüydü. June başardı çünkü hiçbir zaman sinirlenmedi ve onların istediği gibi bir çocuk oldu. Soğukkanlıydı. Bir hemşire, odasına kapıya vurmadan girip -bir kere böyle bir şeye tanık olmuştum- "Bugün nasılsız bakalım?" diyerek bir çocukla konuşur gibi birinci çoğul şahıs tonunda konuşunca, ona bakar ve sessizce affederdi. İlk günlerde zor bir hasta olarak görülmüştü. Hatta Chestnut Reach onu barındırmaya devam edemeyeceğini söyledi. Jenny ve erkek kardeşleri gelip müdürle görüştüler. June konuşmaya katılmayı reddetti. Buradan ayrılmaya hiç niyeti yoktu. Yıllardır herşeyi tek başına düşünmekten kaynaklanan kararlılığıyla otoriter ve sakindi. Önce doktorunun düşüncelerini değiştirdi. Doktor, onun yaşlı ve kafasız kocakarılarından biri olmadığını farkına vardığında, onunla tıp dışındaki konularda da konuşmaya başladı - her ikisinin de tutku duyduğu ve June'un uzman olduğu yabancı çiçekler hakkında. Kısa bir süre sonra ona evliliğiyle ilgili problemlerini açmaya başladı. Çalışanların tavrı da değişti. - Sağlık kurumlarındaki hiyerarşinin işleyişi böyleydi.

Ben bunun, geleceği düşünüp hoşnutsuzluğunu gizleyerek, uyguladığı taktiklerle kazandığı bir zafer olduğunu düşünüyordum. Zaferi için onu kutladığımda bana bunun bir taktik olmadığını, yıllar önce Lao Tzu'nun *Tao'nun Yolu* adlı kitabından öğrendiği bir düşünce tarzı olduğunu söyledi. Bu onun zaman zaman öner-

diği bir kitaptı. Buna rağmen, ben ne zaman bu kitaba bir göz atsam, kendini beğenmiş paradokslarıyla, amaca ulaşmak için tam tersi yönde yürüme önerileriyle beni rahatsız ediyordu. June bu sefer kitabı çıkardı ve yüksek sesle okudu, "Cennetin yolu, hiç mücadele etmese bile üstün gelir."

"Tam beklediğim gibi," dedim.

"Sus ve şunu dinle. 'Birbirine el kaldıran iki taraftan, üzüntü duyan kazanır'."

"June, ne kadar çok şey söylersen, o kadar az anlıyorum."

"Fena değil. Seni bilgilendireceğim."

June ısmarladığı şeylerin hepsini almış olduğumu görüp memnun olduktan sonra, mürekkep dışında, getirdiklerimi bir kenara yığdım. Mürekkebi dolabında saklıyordu. Ağır dolmakalemi, gri-beyaz kalın kağıtlar ve siyah mürekkep, önceki günlük hayatını hatırlatan yegâne şeylerdi. Bunların dışındaki herşey; lüks şarküteri malzemeleri, giysileri, gözden uzakta, özel yerlerindeydiler. St Privat'a doğru giden vadinin batı eteklerine bakan manzarasıyla ağıldaki çalışma odası, bu odanın beş katı büyüklükteydi ve kitaplarıyla kağıtlarını ancak alıyordu. Bunun yanında kocaman mutfak, geyik boynuzlarına asılı jambonlar, taş zeminin üzerinde zeytinyağı damacaneleriyle doluydu, bazen akrepler mutfak dolaplarına yuva yaparlardı. Eskiden ambar olan oturma odası bir keresinde yaban domuzu avı sonrası yüz köylüyü ağırlamıştı. June'un yatak odasında dört direkli bir yatak ve buzlu cam takılı Fransız pencereleri vardı. Eşyaları misafir odalarına kadar yayılmıştı. Bir odada çiçeklerini toplamıştı. Badem ve zeytin ağaçlarıyla dolu bahçedeki kulübede bahçe aletleri dururdu, onun hemen yanında minyatür bir güvercinlik

gibi görünen kümes vardı. Tüm bunlar bitmiş, çok uzakta kalmışlardı. Hepsi bir kitap rafına kaldırılmıştı. Geriye, hiç giymediği giysilerle dolu bir şifoniyer, kimsenin bakmasına izin verilmeyen gazete manşetleriyle dolu bir sandık ve küçük buzdolabı kalmıştı.

Meyveleri paketten çıkarıp lavaboda yıkadım, çikolatayla birlikte dolaba yerleştirdim, kahvenin yerini buldum. Tüm bunları yaparken bir yandan Jenny'nin mesajlarını ve çocukların sevgilerini ilettim. Bernard'ı sordu, ama son ziyaretimden beri onu görmemiştim. Elleriyle saçını düzeltti ve yastıkları etrafına yerleştirdi. Yatağın yanındaki sandalyeme döndüğümde, kendimi bir kez daha küçük dolabın üstündeki resme bakıyor buldum. Fazla uğraşılmış saçları sevdiğinin kol kaslarını sıyrıp geçen, tatlı ve kaygısız gülümseye, yuvarlak yüzlü bu güzel kıza ben de aşık olabilirdim. Sadece genç kızın ya da çiftin değil, zamanın kendisinin de masum bir çekiciliği vardı. Sokağın modern öncesi boşluğuna park edilmiş kurbağa gözlü arabada olduğu gibi, o sırada tesadüfen yoldan geçerken omzu ve başı fotoğrafta bulanık olarak görünen yabancıda da bir safalık, bilinmeyen bir nitelik vardı. Masum zaman! On milyonlarca ölü, yıkıntılar halindeki Avrupa, toplama kampları hâlâ haber konusu, henüz insan azgınlığının evrensel başlangıç noktası değil. Masumiyet yanılmasını yaratan fotoğrafın kendisi. Donuk anlatımındaki alaycılık, görüntülerini yansıttığı kişilere değişeceklerinden ya da öleceklerinden açıkça habersiz olma halini veriyor. Onlar geleceğin kendisinden masumlar. Elli yıl sonra, biz, onlara ne olduğunu tanıymışız gibi bilerek bakıyoruz -kiminle evlendiler, ölüm tarihleri ne biliyoruz- ama bizim fotoğraflarımızı bir gün kimin tutacağını düşünmüyoruz.

June bakışlarımı takip ediyordu. Defterim ve tükenmez kalemime uzandığımda, hilekârca bir kendime güven duydum. Onun yaşamı hakkında yazacağım konusunda fikir birliğine varmıştık. Haklı olarak, June'un kafasında bir biyografi vardı. Başlangıçta benim niyetim de buydu. Fakat üzerinde çalışmaya başladıktan sonra başka bir biçim almaya başladı, biyografi değildi, hatta gerçek bir anı kitabı da değildi, daha çok konu dışı bir şeydi. June ana konu olacaktı, ama kitap onun hakkında olmayacaktı.

Son olarak, fotoğraf yararlı bir çıkış noktasıydı. Ben fotoğrafa bakarken, June başlamayı bekleyerek beni izliyordu. Dirseğini karnına yaslamış, işaret parmağıyla çenesini tutuyordu. Gerçekten sormak istediğim soru, fotoğraftaki yüzün nasıl bu yüze dönüştüğü, sonunda nasıl böyle sıradışı bir görünüme sahip olduğuydu. Yaşam mı seni bu hale getirdi? Nasıl değiştin?

Fakat bunun yerine, gözlerimi fotoğraftan ayırmadan, "Bernard'ın yaşamı sahip olduğu şeylerin üzerine inşa edilmiş, sabit bir gelişme gibi görünüyor, oysa seninki uzun bir dönüşümmüş gibi görünüyor..." dedim.

Ne yazık ki, June bunu Bernard hakkında bir soru gibi aldı. "Geçen ay geldiğinde ne hakkında konuşmak istediğini biliyor musun? Euro-komünizm! Önceki hafta bir İtalyan heyetiyle görüşmüş. Başka insanların paralarıyla ziyafet çeken, takım elbiseli, şişman hainler. Bana olumlu şeyler hissettiğini söyledi!" Fotoğrafa bakarak başını salladı. "Jeremy, gerçekten çok heyecanlıydı? Tıpkı eskiden olduğumuz gibi. Gelişme çok yumuşak bir tabir. Bence stasis. Durgunluk."

Bunun doğru olmadığını biliyordu. Bernard, Parti'yi yıllar önce terk etmişti. Şimdi İşçi Partisi'nden milletvekili olmuştu ve partinin ileri gelenlerinden biriydi.

Yayınlar, çevre ve pornografiyle ilgilenen hükümet komitelerinde çalışan liberal kanatın bir üyesiydi. Gerçekte June'un Bernard'da kabul edemediği şey onun akılcılığıydı. Ama ben bu konuda konuşmak istemiyordum. Yüksek sesle sormadığım sorunun cevaplanmasını istiyordum. Ona katılıyormuş gibi davrandım.

"Evet, şimdi böyle bir şeyden etkilendiğini düşünmek oldukça zor."

Başını arkaya yasladı ve gözlerini kapadı, bu, onun uzun uzun düşünürken aldığı haldi. Bu konu üzerinde daha önce de defalarca durmuştuk, June hayatım nasıl ve neden değiştirmişti? Her seferinde değişik bir şekilde anlatılıyordu.

"Hazır mıyız? 1938 yazının tamamını Fransa'da, Dijon'un hemen dışında, bir ailenin yanında geçirdim. İster inan, ister inanma ama gerçekten hardal işiyle uğraşıyorlardı. Bana yemek pişirmeyi öğrettiler ve bence dünyada Fransa'dan daha iyi bir yer yok. Bu, benim hiçbir zaman yeniden gözden geçirmeyi başaramadığım gençlik inancım. Geri döndüğümde on sekizinci yaşgünümdü ve bana yepyeni, harika bir bisiklet hediye edildi. Bisiklet kulüpleri hala gözdeydi, ben de bir tanesine katıldım, Amersham Sosyalist Bisiklet Kulübü. Bana hiç bir şekilde karşı çıkmamalarına karşın, sanırım amacım sıkıcı ailemi şaşırtmaktı. Hafta sonları yirmi kadar kişi piknik yapmaya gidiyor, Chilterns'in patikalarında ya da Thame ve Oxford'a doğru dik kayalıklardan aşağı pedal çeviriyorduk. Kulübümüzün diğer kulüplerle bağlantısı vardı ve bunlardan bazıları da Komünist Parti'nin şubeleriydiler. Bir plan ya da komplo olup olmadığını bilmiyorum, birinin bu konuda araştırma yapması gerekiyor. İşlerin yürüyüş tarzı sanırım pek resmi değildi ve bu kulüpler yeni üyeleri seçmek

için bir zemin haline geldiler. Bana bu konuda hiç kimse bir şey söylemedi, hiç kimse kulağımı bükmedi. Kendimi hoşlandığım, neşeli ve akıllı insanların arasında bulmuştum, konuşma konularımız tahmin edebileceğin şeylerdi; İngiltere'de yolunda gitmeyen neydi, adaletsizlikler ve çekilen acılar, herşey nasıl yoluna girebilirdi ve tüm bunlar Sovyetler Birliği'nde nasıl gerçekleştiriliyordu? Stalin ne yapıyordu, Lenin ne demişti, Marx ve Engels ne yazmışlardı? Sonra dedikodu başlardı. Kim Parti'deydi, kim gerçekten Moskova'da bulunmuştu, Parti'ye girmek nasıl bir şeydi, kim üye olmayı düşünüyordu, vs.

"Bütün bu konuşmalar ve görüşmeler, bisikletlerimizle kirlara giderken ya da sandviçlerimizle o güzel tepelerde otururken, veya mola verdiğimiz köylerdeki küçük çay bahçelerinde zencefilli gazozlarımızı içerken oluyordu. Başlangıçtan beri, Parti ve amaçları, üretim araçlarının ortak mülkiyeti hakkındaki bütün o anlamsız, karışık sözler, proleteryanın tarihi ve bilimsel olarak takdir edilmiş mirası, her nesnenin solması, bütün bunlara yayılan konular, benim kafamda kayın ağaçları, mısır tarlaları, tepelerden aşağı, yazın tünel olan patikalardan inişlerimizle birleşmiştir. Gruptaki şortlu birkaç yakışıklı çocuğa olan ilgim, komünizm ve kirlara duyduğum tutku... evet, bütün bunlar birbirine girmişti, büyük bir heyecan duyuyordum."

Yazarken, yüce gönüllükle, June'un hayatının sonunda varmak istediği son durağa ulaşmak için bir araç olarak mı kullanıldığımı merak ettim.

June devam etti. Bu kez oldukça iyi gidiyordu.

"Bu başlangıçtı. Sekiz yıl sonra, nihayet Parti'ye katıldım. Katılır katılmaz, bu son oldu, sonun başlangıcı."

"Dolmen. *"

* Dolmen: Tarih öncesi devirde büyük taşlardan yapılmış olan lahit şeklinde anıt.

"Evet öyle sayılır."

Savaş sırasındaki, '38'den '46'ya kadar olan sekiz yılı atlamak üzereydik. Bu durum, konuşmalarımızın her zamanki gidişatıydı.

1946'da Fransa üzerinden geri dönüşlerinde, balaylarının sonuna doğru, Bernard ve June, Languedoc'da, Causse de Larzac adı verilen, eski bir kireç ocağı platosunda uzun bir yürüyüşe çıktılar. Gece kalmayı düşündükleri köyden birkaç mil uzaklıktaki Dolmen de la Prunarede adıyla bilinen eski bir mezarlığa geldiler. Dolmen, Vis Nehri'nin boğazının yamndaki tepedeydi. Akşam olurken, genç çift yüzlerini kuzeydeki Cévennes Dağları'na dönerek orada bir ya da iki saat oturdu ve gelecekte bahsetti. O zamandan beri hepimiz defalarca orada bulunduk. 1971'de Jenny burada, Fransız Ordusu'ndan kaçan oralı genç bir çocuğa kur yapmıştı. Seksenli yılların ortasında, Bernard ve bebeklerimizle orada piknik yaptık. Burası, yalnız kalmak için de iyi bir yerdir. Bizim için bir aile yerine dönüştü. Genelde, bir dolmen, rüzgârla aşınmış yatay bir kaya diliminin iki diğer kayanın üzerinde uzanarak taştan bir masa oluşturmasıyla olur. Bunlardan bir sürü vardı, ama içlerinden sadece biri "dolmen"di.

"Ne hakkında konuştunuz?"

Şikayetçi bir halde elini salladı. "Beni sorgulama. Bir şeye bağlamak istediğim bir düşüncem vardı. Ah evet, hatırladım. Bisiklet kulübüyle ilgili olarak şu var ki, Komünizm ve benim kırlara duyduğum tutku ayrılmaz iki şeydi. Sanırım bunlar o yaşlarda sahip olunan romantik ve idealist duyguların birer parçasıydı. Sonra, o anda Fransa'da başka bir manzaranın içindeydim. Chilterns'den çok daha güzel, daha büyük, daha vahşi, hatta biraz korkutucuydu. Sevdığım adamla birliktey-

dim, dünyayı değiştirmeye nasıl yardım edeceğimizi konuşuyorduk ve birlikte bir hayat yaşamak için eve dönüyorduk. Hatta, o anda hiç bu kadar mutlu olmadığımı düşündüğümü hatırlıyorum. Mutluluk buydu.

"Fakat, biliyorsun, yolunda olmayan bir şeyler vardı, bir gölge vardı. Biz orada otururken ve güneş baktarken eve gitmek istemediğimi, burada kalmayı tercih ettiğimi düşünüyordum. Boğaz'ın ve Causse de Blandas'm ötesindeki dağlara baktıkça, bu kayaların yaşını, güzelliğini ve gücünü karşılaştırıyor ve politikanın etkisiz bir şey olduğunun farkına varıyordum. İnsanlık çok yeni bir şeydi. Evren proleteryanın kaderine karşı ilgisizdi! Korktuğumu hissettim. Kısa yetişkin hayatım boyunca politikaya sıkıca sarılmıştım. Politika bana arkadaşlarımı, kocamı ve düşüncelerimi vermişti. İngiltere'de olmayı çok istiyordum ve burda oturmuş kendime burada kalmayı ve kırların ortasında rahatsız olmayı tercih edeceğimi söylüyordum.

"Bernard konuşmaya devam ediyordu ve şüphesiz ben de ona katılıyordum. Fakat kafam karışmıştı. Belki politika veya kırlar, ikisi de bana göre değildi. Belki tek ihtiyacım olan güzel bir yuva ve bakacağım bir bebektir."

"Yani, sen..."

"Daha bitirmedim. Başka bir şey vardı. Bu tedirgin edici şeyleri düşünüyordum, ama dolmende mutluydum. Sessizlikte oturup dağların kırmızıya dönüşmesini izlemek, ipeksi akşam havasını solumaktan başka bir şey istemiyordum ve Bernard'ın da aynı şeyleri yaptığını, aynı şekilde hissettiğini biliyordum. Yani burada başka bir sorun vardı. Durgunluk ya da sessizlik değil. Reformcu sosyal demokratların vefasızlığına, şehirde yaşayan yoksulların koşullarına üzülyorduk; ta-

nımadığımız, o anda yardım edebilecek durumda olmadığımız insanlar. Yaşantılarımız bu yüce an için bir araya gelmişlerdi - yaşı beş binden fazla, kutsal bir yer, birbirimize duyduğumuz sevgi, ışık, önümüzdeki büyük boşluk - ama biz hâlâ bunu yakalayamıyor, içimize yöneltemiyorduk. Şimdiki zamanın içinde kendimizi özgür bırakamıyorduk. Bunun yerine diğer insanları özgürleştirmeyi düşünmek istiyorduk. Onların mutsuzluğu hakkında düşünmek istiyorduk. Kendimizi maskeleyerek için onların sefaletini kullandık. Bizim sefaletimiz, yaşamın bize sunduğu basit ve güzel şeyleri alamamamız ve onlara sahip olduğumuz için memnun olamamamızdı. Politika, idealist politika, hep gelecekle ilgilidir. Hayatımı, içinde bulunduğum ana tamamen girdiğim anda sınırsız yer ve zaman bulduğumu keşfederek geçirdim. İstersen buna Tanrı de..."

Düşünceleri arasındaki bağlantıyı kaybetti ve başka taraflara sürüklendi. Hakkında konuşmak istediği şey Tanrı değil Bernard'dı. Hatırladı.

"Bernard, içinde bulunulan ana katılmanın kendi isteklerine düşkünlük olduğunu düşünüyor. Fakat bu saçma. Hiç sessizlikte oturup, kendi hayatı hakkında ya da hayatının Jenny'ninki üzerindeki etkisi hakkında düşündü mü? Ya da neden tek başına yaşayamıyor ve ona bakan şu kahya kadınla yaşamak zorunda? İşi ve geliri var, telefonu bütün gün çalıyor, her zaman bir konuşma yapmak, bir panelde ya da başka bir şeyde bulunmak için koşturuyor. Ama asla düşünmüyor. Yaradılışın güzelliği için duyulan huşu içinde tek bir an geçirmemiştir. Sessizlikten nefret ediyor, yani hiçbir şey bilmiyor. Sorunu cevaplıyorum: Bu kadar rağbet gören biri nasıl durgunluk yaşayabilir? Yüzeyde etrafta savrularak, bütün gün daha iyi düzenlendiklerinde her

şeyin nasıl olabileceği hakkında konuşarak ve temel hiçbir şey öğrenmeden."

Bitkin bir halde yastıklara yaslandı. Uzun yüzü yere doğru eğildi. Nefes alışımı duyuyordum. Genellikle ertesi günkü önemli karşılaşmaya bir giriş olarak dolmen-deki yaşam hakkında defalarca konuştuk. June öfkehiydi ve benim öfkeli olduğumu görebileceğimi bilmek onu daha da öfkeli edebilirdi. Kontrolden çıkmıştı. Bernard'm hayatı hakkında söylediklerinin - TV'de görünmeler, radyo, panel tartışmaları, halk adamı - on yıl önceki şeyler olduğunu biliyordu. O günlerde hiç kimse Bernard Tremaine'dan pek haber alamıyordu. Evinde oturuyor ve sakın sakın kitabı üzerinde çalışıyordu. Şimdi sadece aile üyeleri ve dostları ona telefon ediyorlardı. Aynı binada oturan bir kadın temizlik yapmak ve yemek pişirmek için günde üç saat geliyordu. June'un onu kıskandığını görmek acı vericiydi. June'un yaşamına anlam veren düşünceler aynı zamanda Bernard'la arasındaki uzaklığı ölçtüğü düşüncelerdi. Eğer bu düşünceler gerçeğin takibiyle güçleniyorsa, bu gerçek bir acı, aşkta hayal kırıklığıydı. Doğru olmayan ve abartılan şeyler bu duyguları artırıyor.

Geri püskürtülmediğimi ya da yılmadığımı anlamasını sağlayacak bir şeyler söylemek istedim. Ama tersine, ona daha çok ısındım. June'un heyecanları beni rahatlatıyordu. İlişkilerin, karışıklıkların, kalbinin onu hala ilgilendirdiğini; eski yaşamının ve eski kaygılarının devam ettiğini ve sonuna doğru tepeden bakarak soğukkanlılıkla bağlarını koparmaya çalışmadığını biliyordum.

Ona çay yapmayı önerdim, parmağını çarşafın altından çıkararak kabul etti. Çaydanlığı doldurmak için lavaboya doğru gittim. Dışarıda yağmur dinmişti ama

rüzgâr hâlâ devam ediyordu, soluk mavi bir hırka giymiş olan zayıf bir kadın, bir yürüyüş kafesi yardımıyla çimenlikte yürüyordu. Duvarın önündeki bir çiçek tarhına ulaştı ve yürüyüş kafesinin önünde, taşınabilir bir mihrabın önündeymişcesine, diz çökerek eğildi. Çimenlerin üstüne diz çöktüğünde kafesi bir tarafa yöneltti ve hırkasının bir cebinden bir çay kaşığı, diğerinden de bir avuç dolusu çiçek soğanı çıkardı. Çukurlar açarak soğanları onların içine gömmeye koyuldu. Birkaç yıl önce onun bu yaşında bitki ekmesinde hiçbir özellik görmezdim, olayı izler ve bir yararsızlık göstergesi olarak yorumlardım. Ama şimdi sadece dikkatle izleyebiliyordum.

Fincanları yatağın yanına getirdim. June yatağında dikleşerek oturdu ve kaynar çayı, bir keresinde söylediği gibi, okulda bir davranış öğretmeninin gösterdiği şekilde, sessizce yudumladı. Düşüncelerine dalmıştı ve yeniden konuşmaya henüz hazır değildi. Notlarla dolu sayfalarımı baktım, oraya buraya çeşitli işaretler koyarak stenoyu anlaşılır kılmaya çalıştım. Sonra, bundan sonra Fransa'ya ilk gidişimde dolmeni ziyaret etmeye karar verdim. Ağıldan yürüyerek, Pas de l'Azé'den aşağı Causse'a iner ve kuzeye doğru üç ya da dört saat yürürdüm. Burası baharda yabani çiçekler açtığında harika olur, tüm tarlalar orkidelerle kaplanır. O kayaya oturur, manzaraya tekrar bakar ve konum üzerinde düşünürdüm.

June'un gözkapakları kapanıyordu, fincanı ve tabağı sarkan elinden alıp dolabın üstüne koyduğumda uyuşmuştu. Bu ani uyku nöbetlerinin bitkinlikten kaynaklanmadığında ısrar ediyordu. Onun durumunun bir parçasıydılar, dopamin salgısında dengesizliğe neden

olan nörolojik bir işlevin yerine gelmemesinden kaynaklanıyorlardı. Açıkça görülüyordu ki bu narkoleptik haller kaçınılmazdı ve onu uyuşturuyorlardı. Bana bunun yüzünüze bir battaniye örtülmüş olması gibi bir şey olduğunu söylemişti. Bundan doktoruna söz ettiğimde, kafasını yavaşça salladı, bu inkâr aynı zamanda bana öyleymiş gibi davranmaya devam etmem için bir telkindi. "O hasta" dedi, "ve yorgun."

Soluk alış verişleri yüzeysel bir solumaya dönüşerek düzene girdi. Alnındaki kırıklık ağacı düzelmiş, daha az karmaşık görünüyordu, sanki kış büyük dallarını soymuş gibiydi. Boş fincanı fotoğrafın bir kısmını kapatıyordu. Ne dönüşümler! Hâlâ onlardan etkilenecek kadar gençtim. Orada, çerçevenin içinde, pürüzsüz cildiyle o hoş yuvarlak yüz, Bernard'ın koluna sokulmuştu. Onları sonraki yaşamlarında tanımıştım, fakat Bernard ve June'un sevgiyle, karmaşalar olmadan birlikte oldukları o kısa süren uzak zamana karşı nostalji benzeri bir şey hissediyordum. Düşüşten önce. Bu hissettiklerim de fotoğrafın masumiyetine bir şeyler katıyordu; birbirlerine ne kadar bağlanacakları ve birbirlerinden ne kadar rahatsız olacaklarından ve bunun ne kadar süreceğinden habersiz olmaları. June, Bernard'ın kasvetli manevi fakirleşmesinden ve temelde ciddiyetten yoksun oluşundan, at gözlüğü takılmış mantıklılığından ve tüm biriken kanıtlara rağmen, duyarlı toplumsal mühendisliğin insanlığı sefaletten ve zalimliğe olan eğiliminden kurtaracağında küstahça ısrar etmesinden rahatsız oluyordu. Bernard da June'un toplumsal bilincine ihanetinden, kendini koruma amaçlı karcılığından ve bağlantısız inançlılığından rahatsız oluyordu; June'un kesinliklerinin uzayan yoklamalarından acı çekmişti; tek boynuzlu atlar, ağaç ruhları,

melekler, medyumlar, kendi kendine iyileşmeler, topluca söylenen bilinçsiz "İsa bizimle".

Bir keresinde Bernard'a savaştan önce June'la ilk karşılaşmasını sordum. Onu June'a çeken ne olmuştu? İlk karşılaşmayı hatırlamadı. 1944'ün ilk aylarında genç bir kadının Senato Binası'ndaki ofisine haftada bir ya da iki kez Fransızca'dan çevrilmiş belgeler getirip yapılacak başka işler almak için geldiğini ancak fark etmişti. Bernard'ın ofisinde herkes Fransızca okuyabiliyordu, gelenler önemsiz şeylerdi. Bernard, June'un önemini göremiyordu, dolayısıyla onu görmüyordu. O yoktu. Sonra birilerinden onun güzel olduğunu duydu ve bir dahaki sefer daha yakından baktı. Onun gelmediği günlerde hayal kırıklığına uğramaya ve geldiği günlerde de aptalca mutlu olmaya başladı. Sonunda onunla duraklayarak kısa bir konuşma yapmayı başardığında, onunla anlaşmanın kolay olduğunu fark etti. Güzel bir kadının leylek gibi uzun boylu, büyük kulaklı biriyle konuşmaktan hoşlanmayacağım düşünüyordu. June ondan hoşlanıyormuş gibi görünüyordu. Strand'daki Joe Lyons Café'de birlikte öğle yemeği yediler, Bernard yüksek sesle Sosyalizm ve böceklerden konuşarak sinirliliğini gizledi - o sıralar amatör bir böcek bilimciydi. Sonra onu bir akşam birlikte sinemaya gitmeye ikna ederek iş arkadaşlarını şaşırttı - hayır, hangi film olduğunu hatırlamıyordu -, Haymarket'te bir tiyatrodaki onu ilk kez öpme cesaretini buldu; önce modası geçmiş bir romantizmi taklit edercesine elini, sonra yanağını ve sonunda dudaklarını. Hızlı, baş döndürücü gelişme, küçük konuşmadan ilk masum öpücüklere gelmek dört haftadan daha az sürmüştü.

June'un öyküsü: Fransızca resmi belgeleri yorumlamak ara sıra da çevirmek olan işi, sıkıcı bir öğleden

sonra onu Senato Binası'nda bir koridora getirdi. İşi olan ofisin yanındaki odanın açık kapısının önünden geçerken, içeride rahatsız bir şekilde tahta bir sandalyeye yayılmış, ayaklarını masaya uzatmış, çok ciddi görünen bir kitap okumaya dalmış, garip yüzlü, uzun bacaklı genç bir adam gördü. Genç adam gözlerini kaldırdı, bir an baktı ve ondan habersiz tekrar kitabına döndü. June terbiyesiz görünmemeye çalışarak mümkün olduğu kadar orada oyalandı - saniyelik bir durum - ve elindeki Manila kağıdından yapılmış dosyayı incelemiş gibi yaparak aşıkâne bakışlarla onu izledi. Çıktığı erkeklerin çoğundan başta hissettiği o tarifsiz tatsızlığı yenerek hoşlanmıştı. Bu erkek onu hemen çekmişti. "Onun tipiymi", şimdi bu rahatsız edici cümleyi gerçekten içinde hissederek anlıyordu. Zeki olduğu açıkça görülüyordu - bu ofisteki herkes öyleydi - ve vücudunun iriliğindeki beceriksiz çaresizliği, büyük, cömert yüzünü ve onu fark etmeden ona bakışındaki meydan okumayı seviyordu. Pek az adam bunu yapardı.

Çalıştığı yerdeki odasını ziyaret etmek için bahaneler buldu. Bürosundaki diğer kızlardan birinin getirmesi gereken şeyleri getiriyordu. Kahşını uzatmak için, ve Bernard onun bulunduğu yöne bakmadığı için Bernard'ın iş arkadaşlarından biriyle flört etmek zorunda kaldı. Bu, yüzü noktalı, yüksek sesle konuşan Yorkshire'li üzgün bir adamdı. Bir kez çayını dökmek için Bernard'ın masasına çarptı. Bernard kaşlarını çattı ve okumasına ara vermeden mendiliyle birikintiyi sildi. June ona başka yere gitmesi gereken paketler getirdi. Bernard, kibarca onu doğru yere gönderdi. Yorkshire'lı adam yalnızlığını ilan eden acılı bir mektup yazdı. Tamamen ümidini kesmese de, June'un kendisiyle evlen-

mesini beklemediğini söyledi. Fakat ağabey kardeş gibi çok yakın arkadaş olabileceklerini umuyordu. June çabuk hareket etmesi gerektiğini anladı.

Bütün cesaretini toplayarak Bernard'ın kendisini öğle yemeğine çıkarmasını sağlamaya kararlı, uzun adımlarla ofise girdiği gün, Bernard ona ilk kez dikkatli gözlerle baktı. Bakışı oldukça çıplak, kurnaz olmadan yırtıcıydı, öyle ki June onun masasına doğru ilerlerken durakladı. Köşede, güya ağabeyi sırtlıyor ve sendeliyordu. June paketini bırakıp kaçtı. Fakat şimdi erkeğine sahip olduğunu biliyordu; artık her içeri girdiğinde Bernard'ın büyük ağzı konuşacak bir şey ararken yalpalıyordu. Joe Lyons'ta öğle yemeği sadece en kibar aceleyi gerektirdi.

Onların bu ilk günleri hiçbir zaman karşılaştırmaları bana garip geliyor. Eminim June farklılıklardan hoşlanacaktı. Bu farklılıklar onun sonraki önyargılarını doğrulayacaklardı; Bernard, düşüncesiz, anladığında ve kontrol ettiğinde ısrar ettiği gerçeği oluşturan ince akımlardan habersizliği. Bununla beraber, Bernard'ın öyküsünü June'a ya da June'un öyküsünü Bernard'a anlatmamakta direndim. Öyküleri güvenli bir şekilde birbirinden ayrı tutmak onlardan çok benim kararımdı. Her ikisi de durumun gerçekten bu olduğuna inanamıyorlardı ve konuşmalarımızda mesaj ve izlenimleri taşıyan bir haberci olarak kullanıldığının farkındaydım. June, kendi adına, bende Bernard'ı azarlamayı seviyordu. Dünyaya bakış açısı için olduğu kadar, radyo tartışmalarıyla dolu hızlı yaşamı ve kahya kadın için de. Bernard, June'a sadece onsuz mükemmel derecede sağlam olduğu hayalini değil, açık çılgınlığına karşın ona

olan düşkünlüğünü de nakletmemi isterdi. Böylece onu dehşete düşüren başka bir ziyaretten kurtarır ya da bir dahaki ziyareti için zemini yumuşatırdım. Beni gördüklerinde, ikisi de beni konuşturarak ağzımdan laf almaya çalışır, tatlı diller dökerek bilgi almak isterdi. Genellikle, incelikli sorular haline getirilmiş şüpheli konular önerirlerdi. Örneğin Bernard: Ona hâlâ sakinleştirici ilaç veriyorlar mı? Durmadan benim hakkımda atıp tuttu mu? Sence hep benden nefret edecek mi? Ve June: Mrs. Briggs (kahya kadın) hâlâ geliyor mu? İntihar planlarından vazgeçti mi?

Kaçamak cevaplar veriyordum. Onları tatmin edecek, söyleyebileceğim hiçbir şey yoktu. Bunun yanında istedikleri zaman birbirlerini telefonla arayabilir ya da görebilirlerdi. Genç, aptal denecek kadar gururlu aşıklar gibi kendilerini sınırlıyorlardı. Arayanın, bir zayıflığı, aşağılık bir duygusal bağımlılığı açığa vuracağına inanıyorlardı.

Beş dakika süren bir uykudan uyandığında, June yatağının yanında elinde defteriyle oturan, ciddi ifadeli, kelleşmekte olan bir adam buldu. Neredeydi? Bu adam kimdi? Ne istiyordu? Gözlerindeki panik ve büyüyenşaşkınlık bana ulaşıyor, vereceğim cevapları sınırliyordu, öyle ki hemen yatıştırıcı sözler bulamadım, bulduğumda da onlara takılıp kaldım. Fakat ben daha bitirmeden, nedensellik bağlarını kurmuştu. Yeniden öyküsüne kavuşmuştu ve damadı onu kaydetmek için gelmişti.

Şimdi nerede olduğunu, öykünün sonrasını biliyordu. Fakat onun uyanışı sırasında yaşanan kısa psikik drama sırasında ben, kendimi o kaçınılmaz "sonraki gün" sorusuna karşı direnmeye hazırlanırken buldum.

Onu başka taraflara yönlendirmek istiyordum. "Sonra-ki gün" hakkmda defalarca konuşmuştuk. Bu, aileyle ilgili bir bilgiydi, defalarca tekrar edilerek cıllanmış bir öykü, artık ezberlenmiş duadan daha heyecan verici değildi. Onu ilk kez yıllarca önce Polonya'da Jenny'yle karşılaştığımda dinlemiştim. Gerçek anlamda bir tanık olmayan Bernard'dan da yeteri kadar çok dinlemiştim. Noellerde ve diğer aile toplantılarında yeniden hatırlanıp anlatılırdı. June söz konusu olduğu için, bu olayın yazdıklarımın merkezi olması gerekirdi, tıpkı June'un yaşamının merkezi olduğu gibi; belirleyici an, yeniden yönlendiren deneyim, ışıyla bütün önceki sonuçların yeniden düşünülmesini gerektiren gerçeğin yeniden ortaya çıkışı. Bu, tarihi gerçekliği işlevinden daha az önemli olan bir öyküydü. Belgesel olarak ele alınmak için fazla güçlü bir efsaneydi. June kendini "ertesi gün"ün her şeyi açıkladığına ikna etmişti; Parti'yi niçin terk ettiğini, onun ve Bernard'ın neden yaşam boyu uyumsuzluğa düştüklerini, neden akılcılığını yeniden gözden geçirdiğini, o anda yaşadığı hayatı yaşamaya nasıl başladığını, bunu nerede yaşadığını, ne düşündüğünü.

Ailenin dışından biri olarak, hem bu öykünün cazibesine kapılmıştım, hem de şüphe duyuyordum. Yaşam bir plana indirgendiğinde ya da onun ihanetine uğradığında, ahlak kurallarını olayların oluş sırasından arındırmak gerektiğinde, dinleyicileri evlerine kişiliğin gelişmesini vurgulayacak, unutulamayacak bir şeyle göndermek gerektiğinde, dönüm noktaları öykü anlatanların ya da oyun yazarların icatlarıdır. Işığı görmek, gerçeğin anı, dönüm noktası, fazla kalabalık bir hafızayı geçmişe döndürebilmek için bunları muhakkak Hollywood ya da İncil'den ödünç alıyoruz. June'un "siyah kö-

pekler'i. Yatağın yanında, kucağımda defterimle oturup, onun yaşadığı boşluktan bir bakışla imtiyazlı baş dönmesini paylaşıırken, neredeyse hiç var olmayan bu hayvanların çok yardımcı olduklarını düşünüyordum. Bu ünlü anekdotun başka bir provasında çok daha fazla güvence olacaktı.

Uyurken yatağın aşağılarına doğru kaymış olmalıydı. Kendini yukarı çekip oturmak için çaba gösterdi, fakat bilekleri çok güçsüzdü, elleri yatak örtülerinde yardım bulamadı. Onu kaldırmak ve yardım etmek için gittim ama bir homurtuyla beni durdurdu, beni görmek için olduğu yerde döndü ve başını yastığın katlanmış köşesine sıkıştırdı.

Yavaş yavaş başladım. Haylazlık mı ediyordum? Düşünce beni rahatsız etti, ama daha önce soruma başlamıştım. "Dünyanın senin bakış açınla Bernard'inkini uzlaştırabilmesi gerektiğini düşünmüyor musun? Diğerleri kendilerini dünyayı daha ileriye götürmeye adanmışken, bu en iyi olasılıkla kendi içine yolculuk değil mi? Uygarlığı oluşturan çeşitlilik değil mi?"

Bu son abartılı soru June için çok fazlaydı. Tarafsız dikkatin hoşgörüsü vahşi gülüşünde kayboldu. Artık uzanmış yatıyor olmaya katlanamıyordu. Soluklanarak konuşurken kalkmaya çalıştı ve bu sefer başardı.

"Jeremy, sen tatlı bir kaçıksın, ama böyle saçmalıyorsun. Terbiyeli ve nazik olmak için, herkesin seni ve birbirini sevmesi için çok uğraşıyorsun... İşte!"

Sonunda dik oturmayı başarmıştı. Kösele gibi olmuş bahçıvan elleri çarşafın üzerinde kenetlenmişti ve bana bastırılmış bir neşeyle bakıyordu. Ya da azarlayan anne gibi. "Öyleyse dünya neden daha iyiye gitmedi? Bütün bu serbest sağlık korumaları, yükselen maaşlar, arabalar, TV'ler ve elektrikli diş fırçaları. İnsanlar ni-

çin memnun değil? Bütün bu gelişmelerde eksik bir şey yok mu?"

Şimdi alay edilen bendim, kendimi serbest hissettim. Ses tonum biraz kabaydı. "Yani modern dünya manevi bir çöl, öyle mi? Klişe doğru olsa bile, ya sen June? Sen neden mutlu değilsin? Her gelişimde bana Bernard'a karşı hâlâ ne kadar katı olduğunu gösteriyorsun. Neden onu olduğu gibi bırakamıyorsun? Şimdi sorun ne? Bırak gitsin. Sahip olmadığın ya da olamadığın gerçek, yöntemlerin hakkında fazla bir şey söylemiyor."

Fazla ileri mi gitmiştim? Ben konuşurken June pencereye doğru bakıyordu. Sessizlik onun uzun iç çekişleriyle bozuluyordu; sonra daha sıkı bir sessizlik ve takip eden gürültülü nefes alıp veriş. Bana doğru baktı.

"Doğru. Tabii doğru..." Kafasında söyleyeceklerini toparlamak için durakladı. "Herhangi bir değeri olan yaptığım her şeyi tek başıma yapmak zorundaydım. Zamana aldırmadım. Memnundum ve aklıma gelmişken söyleyeyim, mutlu olmayı beklemiyorum. Mutluluk ara sıra meydana gelen, yaz güneşi gibi bir şey. Fakat iç huzuruna ulaştım ve tüm bu geçen yıllar boyunca kendi başıma iyi olduğumu düşündüm. Ailem, arkadaşlarım, ziyaretçilerim vardı. Geldiklerinde memnun oluyordum, gittiklerinde gene memnun oluyordum. Ama şimdi..."

Onu anımsamadan çıkarıp itirafa itmiştim. Defterimde taze bir sayfa çevirdim.

"Ne kadar hasta olduğum söylendiğinde ve buraya gelip kendimi son olarak mühürlediğimde, yalnızlık en büyük ve tek başarısızlığım olarak görünmeye başladı. Büyük bir hata. İyi bir yaşam kurmak, bunu tek başına yapmaktaki amaç ne? Fransa'da geçen o yılları düşün-

düğümde bazen yüzüme çarpan soğuk bir rüzgâr hissediyorum. Bernard benim aptalca büyü ve gizeme inanan biri olduğumu düşünüyor. Ben de onun dünyada maddi bir cennet satın aldığı anda içimizdeki talihe dönecek olan balık gözlü bir komiser olduğunu düşünüyorum; bu, aileyle ilgili bir öykü, aramızda bir şakadır. Gerçek şu ki biz birbirimizi seviyoruz, bundan hiç vazgeçmedik, birbirimize saplanıp kaldık. Bir yaşam kuramadık. Aşktan vazgeçemedik, ama onun gücüne tutunamazdık. Sorunu tarif etmek kolay, fakat biz o zamanlar bunu hiç anlatmadık. Hiç söylemedik, bak, işte biz böyle hissediyoruz, öyleyse buradan nereye gidiyoruz? Hayır, her zaman karıştı, tartışmalar, çocuklar hakkında kararlar, günden güne kargaşa, büyüyen ayrılık ve farklı ülkeler. Tüm bunları dışarıda bırakarak huzur buldum ben. Eğer katıysam, bu kendimi affetmediğim içindir. Havada üçbin metre yükselmeyi öğrendiysem, bunu Bernard'la konuşmayı ya da birlikte olmayı asla öğrenemediğim gerçeğini telafi etmek için yapmadım. Ne zaman gazetelerdeki en son toplumsal çöküşle ilgili haberlerden yakınsam, kendime şunu hatırlatmam gerekir; ben, çocukları babası, sevdiğim ve hâlâ evli olduğum adamla basit bir topluluk oluşturmazken, çatışan çıkarları olan milyonlarca yabancıyı iyi geçinmesini nasıl bekleyebilirim? Başka bir şey daha var. Eğer Bernard'la atışmaya devam ediyorsam, bu sen burda olduğun ve onu ara sıra gördüğünü bildiğim içindir, - bunu söylememem gerek - bana onu hatırlatıyorsun. Sende onun siyasi hırsı yok, Tanrı'ya şükür, ama ikinizde de beni çıldırtan ve çeken bir kuruluk ve uzaklık var. Ve..."

Düşünmeyi bıraktı ve tekrar yastıklara gömüldü. Övüldüğümü düşünmem gerektiği için, kendimi bir çe-

şit terbiyeli olma zorunluluğu, resmi bir sunulanı kabul etme gerekliliğiyle sınırlanmış hissettim. İtirafında mümkün olduğu kadar çabuk dönmek istediğim bir sözcük vardı. Fakat önce geleneksel inceliklerin yerine getirilmesi gerekiyordu.

"Umarım ziyaretlerim seni üzmüyordur."

"Gelmenden hoşlanıyorum."

"Eğer fazla kişisel konulara giriyorsam, lütfen söyle."

"Bana istediğin herşeyi sorabilirsin."

"Senin mahrem dünyana zorla girmek istemiyorum..."

"Bana istediğin herşeyi sorabileceğini söyledim. Eğer cevaplamak istemezsem, cevaplamam."

İzin verilmişti. June'un - açığöz yaşlı kuş- dikkatinin nerede takılıp kaldığını bildiğini düşündüm. Beni bekliyordu.

"Söylediğine göre sen ve Bernard...birbirinize tutkunuz. Yani, fiziksel olarak...?"

"Neslinin tipik bir üyesi olarak Jeremy, bu konuda utangaç olmaya başlamak için yeteri kadar yaşlısın. Evet, seks, seksten söz ediyorum."

Bu sözcüğü kullandığını hiç duymamıştım. Savaş zamanı BBC haberleri ses tonuyla sesli harfi açık bir şekilde daraltıyordu. Sözcüğün söylenişi dudaklarında kaba, oldukça müstehcen bir hal alıyordu. Onu söylemek için kendini zorlaması ve hoşnutsuzluğunu yenmek için tekrarlaması gerektiği için mi böyleydi? Ya da o haklı mıydı? Her zaman biraz müşkülpesent olmama rağmen, altmışlı yılların bir üyesi olan ben ziyafette tıkanmaya mı başlamıştım? June ve Bernard, cinsel tutkulu! Onları oldukça yaşlıyken ve birbirine düşman-ken tanıdığım için, Kraliçeyi tuvalette düşünmeyi yüce-

şeylere küfür ya da kafirlik olarak algılayan bir çocuk gibi bunu gözümde canlandırmanın benim için çok zor olduğunu ona söylemek istedim.

Ama tersine, "Sanırım bunu anlayabiliyorum." dedim.

"Hiç sanmıyorum," dedi haklılığından emin olmanın memnuniyetiyle. "Nasıl olduğu hakkında en ufak bir düşüncen bile olamaz."

O konuşurken bile, görüntüler ve izlenimler Harikalar Diyarı'ndaki Alice gibi genişleyen bir zaman konisinden aşağı düşünüyordu; tozlu ofis kokusu, parlak-krem ve kahverengiye boyanmış koridor duvarları, daktilolardan arabalara her günkü ayrıntılar, özenle yapılmış, ağır ve siyaha boyalı, ısıtılmayan odalar, şüpheli ev sahipleri; gülünç derecede ağırbaşlı, sarkık fanilalı, pipolarını dişleyen genç adamlar; baharatsız, sarımsaksız, limonata ya da şarapsız yiyecekler; erotizmin bir şekli olarak düşünülen sigaralarla oynamalar ve her yerde hükmeden, katı, uzlaşmaz emirleriyle otorite; otobüs biletlerinde, formlarda ve yalnız ve hüznünlü parmakların yol gösterdiği kahverengi, siyah ve griden oluşan bir dünyayı yansıtan el yapımı işaretlerde. Yavaş yavaş patlamakta olan bir eskici dükkânıydı, en azından o zamanlar ben öyle düşünüyordum ve June'un benim bunda cinsel tutkuyla ilgili hiçbir şey bulmadığımı hissedemeyişine memnun oluyordum.

"Bernard'la karşılaşmadan önce 'oldukça hoş' görünen bir ya da iki genç delikanlıyla çıkmıştım. Ailemin fikrini almak için onları hemen eve götürüyordum, "düzgün görünüşlü" müydüler? Erkekleri hep olası kocalar olarak değerlendiriyordum. Arkadaşlarımdan yaptığı, hakkında konuştuğumuz hep buydu. İstek hiçbir zaman bunun içine girmiyordu, herşeye rağmen benim-

ki de. Sadece genelde bir erkek arkadaşla bir eve, bir bebeğe ve bir mutfağa duyulan belirsiz bir çeşit özlem vardı; öğeler ayrılmaz bir bütündü. Erkeğin duygularına gelince, bu ne kadar ileri gitmesine izin vereceğinle ilgili bir soruydu. Sık sık toplanır bu önemli konuyu konuşurduk. Eğer evleneceksen, seks ödemen gereken bedeldi. Düğünden sonra. Sıkı bir pazarlıktı, ama yeteri kadar mantıklı. Karşılığında bir şey vermeden hiçbir şeye sahip olamazdın.

"Sonra, herşey değişti. Bernard'a rastladığım günlerde duygularım... şey,patlayıp parçalara ayrılacağımı düşündüm. Onu istiyordum, Jeremy. Bir acı gibiydi. Düğün ya da mutfak istemiyordum, bu adamı istiyordum. Onunla ilgili şehvetli fantazilerim vardı. Kız arkadaşlarımla dürüstçe konuşamıyordum. Şaşkına dönebilirlerdi. Hiçbir şey beni buna hazırlamamıştı. Acil olarak Bernard'la cinsel ilişkiye girmek istiyordum ve dehşete kapılmışımdım. Eğer isterse, ısrar ederse, başka çarem olmayacağını biliyordum. Onun duygularının da çok yoğun olduğu açıktı. Taleplerde bulunacak türde biri değildi, ama bir öğleden sonra, şimdi unuttuğum bir takım nedenlerden dolayı, kendimizi kız arkadaşlarımdan birinin ailesine ait bir evde yalnız bulduk. Sanırım bardaktan boşanırasına yağın yağmurdan korunmak için gitmiştik. Misafir yatak odasına gittik ve soyunmaya başladık. Haftalardır düşünüp durduğum şey gerçekleşmek üzereydi, ama sanki kendi idamıma götürülüyormuş gibi sefil, dehşet doluydum..."

Soru dolu bakışımı yakaladı - neden sefil? - ve sabırsız bir soluk aldı.

"Senin kuşağının bilmediği ve benimkinin neredeyse unuttuğu hâlâ ne kadar cahil olduğumuz, o zamanlar sekse ve onunla birlikte giden herşeye karşı ne kadar

garip tutumlar olduğu. Doğum kontrolü, boşanma, eşcinsellik, zührevi hastalıklar. Evlilik dışı hamilelik düşünülemezdi, olabilecek en kötü şey. Yirmili ve otuzlu yıllarda saygıdeğer aileler hamile kızlarını akıl hastanelerine kapatıyorlardı. Evli olmayan anneler sokaklarda yürütölüyor, onlara bakmakla görevli kuruluşlar tarafından küçük düşürölüyorlardı. Kızlar düşük yapmaya çalışırken kendilerini öldürölüyorlardı. Şimdi çılgınlık gibi görünüyor, ama o günlerde hamile bir kız herkesin haklı olduğunu, çılgın olanın kendisi olduğunu ve başına gelen herşeyi hak ettiğini düşünme eğilimindeydi. Resmi tavırlar çok sert ve cezalandırma eğilimliydi. Tabii ki hiçbir mali destek yoktu. Evli olmayan anneler toplum dışına itilmiş bir yüzkarasıydılar, nefret dolu yardımlara, kilise gruplarına ya da başka insanlara bağımlıydılar. Hepimiz bizi düz ve dar yolumuzda tutacak yarım düzine korkunç, uyarıcı öykü bilirdik. O öğleden sonra bunlar yeterli değildi, ama rüzgâr ve yağmurun bugünkü gibi şiddetle penceresini dövdüğü evin en üst katındaki bu küçük odaya çıkarırken, kötü kaderimi çizdiğime emindim. Hiçbir önlemimiz yoktu elbette ve o günkü cehaletimle hamileliğin kaçınılmaz olduğunu düşünüyordum. Aynı zamanda geri dönemeyeceğimi de biliyordum. Bundan dolayı acı çekiyor ama bunun yanında özgürlüğün tadına varıyordum. Bunun, suç işleyen birinin bir an için bile olsa, o suçu işlediği zaman hissetmesi gereken özgürlük olduğunu düşünüyordum. Her zaman az ya da çok benden yapmam beklenen şeyleri yapmıştım, ama şimdi ilk defa kendimi tanıyordum. Sadece bu adama yakınlaşmam şarttı Jeremy, şarttı..."

Yavaşça boğazımı temizledim. "Hım, şey, nasıldı?" June Tremaine'e bu soruyu sorduğuma inanamıyor-

dum. Jenny bana asla inanmazdı.

June o baykuş sesini andıran çığlıklarından birini attı. Onu hiç bu kadar canlı görmemiştim. "Tam bir sürprizdi! Bernard gördüğüm yaratıkların en sakarıydı, her zaman bardağındaki içkiyi döker ya da kafasını bir kirişe çarpardı. Birinin sigarasını yakmak onun için büyük bir sıkıntıydı. Onun birlikte olduğu ilk kız olduğumdan emindim. Tersini ima etti, ama bu sadece söylemesi gerektiğine inandığı için söylediği şeydi. Dolayısıyla birlikteyken çok saf ve toy olacağımızı düşünüyordum, doğruyu söylemek gerekirse umurumda da değildi. Nasıl olursa olsun onu istiyordum. Odadaki dar yatağa tırmandık, ben korku ve heyecandan gülüyordum ve inanır mısın, Bernard bir dahiydi. Romantik bir öykü için bulacağın bütün sözcükler - yumuşak, kibar, güçlü, hünerli - ona uyuyordu ve yaratıcıydı. Bitirdiğimizde o gülünç şeyi yaptı. Aniden sıçradı ve pencereye doğru koştu, esen fırtınaya karşı camı açtı ve uzun, ince ve beyaz vücuduyla orada durdu, yapraklar içeriye dolarken göğsünü dövüyor ve Tarzan gibi çığlıklar atıyordu. Çok aptalcaydı! Biliyor musun, beni o kadar çok güldürdü ki yatağa kaçırdım. Şilteyi ters çevirmemiz gerekti. Sonra halının üzerinden yüzlerce yaprak topladık. Çarşafı bir alışveriş torbasında eve götürüp yıkadım ve arkadaşımın yardımıyla geri götürüp yatağa yerleştirdim. Arkadaşım benden bir yaş büyüktü, o kadar tiksinimişti ki benimle aylarca konuşmadı!"

June'un kırk beş yıl önceki suçlu özgürlüğünden bir şeyleri içimde yaşarken, neredeyse Bernard'ın penis boyu konusunu gündeme getiriyordu. Gerçekten, şu anda görüldüğü gibi, June'un iftirası mıydı? Ya da Bernard'ın başarısının mantığa aykırı sırrı mı? Ya da gene,

vücut olarak çok uzun olduğu için, bu bir karşılaştırmalı yargı yanılması mıydı? Fakat insanın kayınannesine soramayacağı bazı şeyler vardı, bunun yanında o da söyleyeceklerini toparlamak için kaşlarını çatıyordu.

"Yaklaşık bir hafta sonra bize geldi ve ailemle tanıştı, Wilton'un üzerine bir fincan dolusu kahveyi döktüğü günün de aynı gün olduğundan hemen hemen eminim. Bunun dışında başarılıydı, mükemmel derecede uygun; devlet okulu, Cambridge, büyüklerine karşı hoş ve utangaç bir konuşma tarzı. Böylece ikili bir yaşama başladık. Savaş biter bitmez evlenmek üzere nişanlanıp bütün kalpleri memnun eden sevgi dolu, genç çift olduk. Aynı zamanda başladığımız şeye de devam ediyorduk. Senato Binası'nda ve diğer hükümet binalarında kullanılmayan odalar vardı. Bernard anahtarları elde etmekte başarılıydı. Yazın, Amersham'ın etrafında kayın ormanlarına giderdik. Bu bir alışkanlık, bir çılgınlık, gizli bir yaşamdı. Önlemler alıyorduk, ama açıkçası o zamana kadar daha az dikkat ettiğim bir dönem olmadı.

"Dışımızdaki dünyadan konuştuğumuzda, Komünizm'den söz ediyorduk. Savaşın başındaki saçma tutumundan dolayı Parti'yi affetmeye ve savaş bittiğinde işlerimizi bırakıp Parti'ye katılmaya karar verdik. Marx, Lenin, Stalin, önümüzdeki yol, herşeyde hemfikir olduk. Vücutların ve ruhların mükemmel birliği! Özel bir ütopya kurmuştuk ve diğer ulusların bizim örneğimizi izlemeleri an meselesiydi. Bunlar bizi şekillendiren aylardı. Bunca yıldır yaşanan bu hayal kırıklıklarının ardında o mutlu günlere geri dönme isteği vardı. Bir kez dünyayı farklı şekillerde görmeye başlayınca, zamanın bizim dışımızda geçip gittiğini fark ettik ve

birbirimize karşı sabrımız kalmadı. Her düşünce ayrılığının bildiklerimizle ilgili bir kesintiye yol açması olasıydı ve hemen sonra kesintiden başka bir şey olmadı. Sonunda zaman geçip gitti, ama anılar hâlâ orada, bizi suçluyorlar ve biz hâlâ birbirimizi rahat bırakamıyoruz.

"Dolmenden sonraki sabah, cesaretim olduğunu ve tek başıma olmaya dayanabileceğimi öğrendim. Bu bir kadın için anlamlı bir keşiftir ya da en azından benim zamanımda öyleydi. Belki de kaçınılmaz bir keşifti, felaket getiren bir keşif. Şimdi, o zamanlar yalnız kalmam gerektiğinden emin değilim. Sonrasını anlatmak daha zor, özellikle de senin gibi bir şüpheciye."

İtiraz etmek üzereydim, ama bir el hareketiyle beni durdurdu.

"Bunu gene de söyleyeceğim. Yoruluyorum. Yakında gitmen gerekecek. Ben de rüyaya devam etmek istiyorum. Anlattıklarımı doğru anladığından emin olmak istiyorum."

Durakladı, o öğleden sonranın son konuşması için kuvvet topluyordu.

"Herkesin o olayı çok fazla büyüttüğümü düşündüğünü biliyorum; bir kır yolunda bir çift köpek tarafından korkutulan bir genç kız. Fakat yaşamına anlam verebilecek hale gelinceye kadar bekliyorsun. Kendini çaba göstermek için çok yaşlı ve tembel bulabilirsin ya da benim yaptığımı yaparsın. Birçok olayın içinden birini seçersin, sıradan ve açıklanabilir bir şeyde aksi halde aldırmadan geçebileceğin bir açıklama bulursun; bir çatışma, iç dünyanın değişmesi, yeni bir anlayış. Bu hayvanların göründüklerinden başka şeyler olduklarını söylemiyorum. Bernard'ın söylediğinin aksine, ben gerçekten onların Şeytan'ın yakınları, Cehennem Tazıları,

Tanrı'dan gelen kötü alametler ya da insanların inandıklarını söylediği herhangi bir şey olduklarına inanmıyorum. Fakat öykünün onun vurgulamaktan kaçındığı bir yüzü var. Bir dahaki sefer onu gördüğünde, sana St Maurice Belediye Başkanı'nın bu köpekler hakkında söylediklerimi anlatmasını iste. Hatırlayacaktır. Hotel des Tilleuls'un terasında uzun bir öğleden sonraydı. Ben bu köpekleri efsaneleştirmedim. Onlardan yararlandım. Beni özgürleştirdiler. Bir şey keşfettim."

Elini çarşafının arasından bana doğru uzattı. Elimi uzatıp onun elini tutmadım. Bir çeşit gazetecilik dürtüsü, tuhaf bir tarafsızlık hissi beni engelledi. O konuşurken, stenomun gösterişli arabesklerini yazmaya devam ettim, kendimi ağırlıksız, kafası boşalmış, basmakalıp ve derin iki nokta arasındaki belirsizliğimde asılı kalmış hissettim; hangisini duyduğumu bilmiyordum. Utanmış, onunla göz göze gelmemek için yazımın üzerine eğilmiştim.

"Uğursuzlukla karşılaştım ve Tanrı'yı keşfettim. Buna keşfim diyorum, ama elbette bu yeni bir şey değil ve benim değil. Herkes bunu kendisi için yapmalı. Bunu tarif etmek için insanlar farklı diller kullanıyorlar. Dünyadaki bütün büyük dinlerin, tinsel bir gerçeğe karşılaşmadan esinlenen ve bu bilgiyi canlı tutmaya çalışan bireylerle başladığını düşünüyorum. Bu bilginin çoğu kurallar, ibadetler ve güç tutkularının içinde kayboluyor. Dinler böyle işte. Sonunda temel gerçek bir kez kavrandıktan sonra, onu nasıl tarif ettiğinin bir önemi yoktur; içimizde sonsuz bir kaynak var, daha yüksek bir var oluş durumu için bir fırsat, bir iyilik..."

Bunu daha önce duymuştum, şu şekilde ya da bu şekilde; dini eğilimli bir okul müdüründen, muhalif bir kilise papazından, Hindistan'dan dönen eski bir kız ar-

kadaşımdan, California'lı profesyonellerden ve yarı bilinçli hippilerden. Sandalyemde kıpırdadığımı gördü, ama devam etti.

"Ona ister Tanrı de, ister sevginin kutsallığı, ruh, İsa ya da doğa kanunları. O gün ve o günden sonra defalarca gördüğüm şey, vücudumun etrafında renkli bir ışık halesiydi. Fakat görüntünün önemi yok. Önemli olan bu merkezle, bu iç dünyayla bağlantı kurmak ve sonra onu geliştirip derinleştirmek. Sonra onu dışarıya, diğer insanlara taşımak. Sevginin iyileştirici gücü..."

Sonra olanların anısı bana hâlâ acı veriyor. Kendime engel olamıyordum, rahatsızlığım gerçekten çok yoğun-du. Daha fazlasını duymaya dayanamadım. Belki yalnız geçen yıllarım, şüpheciliğimi, bu aydınlık sevgi çağrılarına, gelişmeye, benliğin savunulabilir özünü ortaya çıkarmaya ve evrensel sevgi ve iyiliğin ılık sütünde eridiğini görmeye karşı kendimi korumamı besleyen kültürdü. Beni utandıran konuşmanın şekliydi. Bu tarzda konuşan insanlardan ürküyordum. Anlatılan şeyi görmüyor, ona inanmıyordum.

Bacaklarımın uyduğu bahanesini mırıldanarak ayağa kalktım, fakat çok hızlı hareket etmişim. Sandalyem geriye kayd ve büyük bir gürültüyle dolaba çarptı. Ürküp sıçrayan ben oldum. Ben özür dilerken June eğlenerek beni izliyordu.

"Biliyorum," dedi. "Sözcükler yorgun. Ben de öyleyim. Başka bir zaman ne demek istediğimi sana gösterebilsem daha iyi olacak. Başka bir sefer..." Benim inançsızlığıma karşı hareket edecek gücü yoktu. Öğleden sonra sona ermişti.

Kabahğim için özür dilemeye çalışıyordum. Sözümü kesti. Sesi oldukça hafifti ama küskün olduğu anlaşılıyordu.

"Gitmeden önce çay fincanlarını yıkar mısın? Teşekkür ederim Jeremy."

Lavabonun önünde arkam ona dönük dururken, yatağına yerleştiğini ve iç çektiğini duydum. Dışarıda dallar hâlâ rüzgârla sallanıyorlardı. Dünyayla yeniden buluşacak olmaktan bir anlık bir sevinç duydum, bir batı rüzgarının beni Londra'ya, şimdiki zamana, geçmişin dışına geri götüreceğini düşündüm. Fincanları ve tabakları kurularak raflara yerleştirirken, kaba davranışımı açıklayacak daha iyi bir özür düşünüyordum. Ruh, sonraki hayat, anlam dolu bir evren; bana acı veren bu bütün kalbiyle inanmanın rahatlığıydı, inanç ve kişisel çıkar çok sıkı bir şekilde birbirine girmişti. Bunu ona nasıl söyleyebilirdim? Ona doğru döndüğümde gözleri kapalıydı ve soluk alış-yüzeysel düzenindeydi.

Fakat henüz uyumamıştı. Ben yatağının yanında çantamı toplarken gözlerini açmadan mırıldandı, "Rüyaya yeniden devam etmek istiyordum."

Benim defterimde yazılıydı, kısa, değişmeyen, uyku öncesi görülen rüya kırk yıldır aklından çıkmıyordu: İki köpek boğazdaki patikadan aşağı doğru koşuyorlar. Daha iri olanı beyaz taşların üzerinde kolayca görülen bir kan izi bırakıyor. June, belediye başkanının hayvanları izleyip bulmaları için adamlarını göndermediğini biliyor. Köpekler yüksek uçurumların gölgesinde kayboluyor, fundalıkların içinden geçerek diğer tarafa gidiyorlar. Onları yeniden görüyor, boğazın karşı tarafındaki dağlara tırmanıyorlar. Ondan uzaklaştıklarını görmesine rağmen, bu onu sarsan dehşet anı oluyor; geri döneceklerini biliyor.

Ona güvence verdim. "Ne demek istediğini anladım."

"Şunu unutma, ben hâlâ yarı uyanıkken geliyor. Onları gerçekten görüyorum Jeremy."

"Unutmayacağım."

Gözleri hâlâ kapalı, başını salladı. "Kendini dışarıda görebiliyor musun?"

Bu hemen hemen bir şaka, dermansız bir alaydı. Ona doğru eğildim, yanaklarını öptüm ve kulağına fısıldadım, "Sanırım başarabilirim." Sonra yavaşça kapıya doğru yürüdüm ve koridora çıktım. Döngü desenli kırmızı ve sarı halının üstünde yürürken, onun yanından her ayrılışımda olduğu gibi, bunun son olduğunu düşünüyordum.

Ve öyleydi de.

Dört hafta sonra öldü. Jenny'ye yeni haberleri vermek için arayan başhemşire "huzur içinde uykusunda" öldüğünü söyledi. Böyle olduğuna inanmadık, ama bundan şüphelemek de istemedik.

Chestnut Reach'in yakınındaki bir kilise bahçesinin mezarlığına gömüldü. Çocuklarımız, iki yeğenimiz ve Bernard'ı da alarak oraya gittik. Rahatsız bir yolculuktu. Hava çok sıcaktı, arabanın içi sıkıştı ve otoyolda yol çalışmaları ve trafik sıkışıklığı vardı. Bernard önde oturuyordu, yol boyunca hiç konuşmadı. Bazen bir ya da iki saniye süreyle ellerini yüzüne kapıyordu. Genelde ileriye bakıyordu. Ağlıyormuş gibi görünmüyordu. Jenny kucağında bebekle arkada oturuyordu. Onun yanındaki çocuklar ölümü tartışıyorlardı. Konuşmayı başka bir tarafa yönlendirmeden çaresizce oturduk ve dinledik. Alexander, dört yaşındaki oğlumuz, çok sevdiği büyükannesini tahta bir kutuya koyup yerdeki bir deliğe sarkıtmayı ve üzerini toprakla örtmeyi planlamamızdan çok korkmuştu.

Gayet emin, "O bunu sevmez," dedi.

Yedi yaşındaki kuzeni Harry gerçekleri biliyordu. "O

ölü, aptal. Taş gibi soğuk bir ölü. Hiçbir şey bilmiyor."

"Ne zaman geri geliyor?"

"Asla, öldüğünde geri gelmezsin."

"Fakat ne zaman?"

"Asla, asla, asla, asla. O cennette, aptal."

"Ne zaman geri gelecek? Dedeciğim? Ne zaman, dede?"

Böyle uzak bir yerde kalabalığın fazla olması rahatlatıcı bir şeydi. Normandiya Kilisesi'nden itibaren yol boyunca, arabalar çimenlerin kenarlarına yaslanmışlardı. Sıcak arabaların üstündeki hava dalgalanıyordu. AIDS'ten ölen üç arkadaş için düzenlenen dini olmayan törenler dışında, düzenli olarak cenaze törenlerine katılmaya daha yeni yeni başlıyordum. O günkü Anglican töreni filmlerden dolayı bana tanıdık geliyordu. Shakespeare'in büyük söylevlerinden biri gibiydi: Hafızanın derinlerine çakılmış mezarlık sahnesi, parlak cümleleri, kitap başlıklarının yaşamı soluyan ölüm nağmeleri, saf uyanıklığın kitap boyunca birbirini takip etmesi. Ben Bernard'ı izliyordum. Papazın sağında duruyordu, elleri aşağı sarkmış, arabadaki gibi ileriye bakıyor ve kendini kontrol ediyordu.

Törenden sonra, onun June'un eski arkadaşlarından ayrılıp mezar taşları arasında gezindiğini, arada bir birini okumak için durduğunu ve bir porsuk ağacına doğru gittiğini gördüm. Dirseklerini mezarlık duvarına yaslayarak ağacın gölgesi altında durdu. June'un ismini çağırdığını duyduğumda, yarım yamalak hazırlanmış, beceriksiz bir iki cümle söylemek için ona doğru gidiyordum. Daha yakınına gittim ve hüngür hüngür ağladığını gördüm. Ağlarken gölgesi aşağı yukarı hareket ediyordu. Davetsiz olarak bu sahneye tanık olmanın suçluluğuyla uzaklaştım, mezara toprak doldu-

ran iki adamı geçip gevezelik eden kalabalığa yetişmek için aceleyle yürüdüm. Mezarlıktan çıkıp yol boyunca ilerlerken, park edilmiş arabaları geçip ortasında krem rengi bir çadır bulunan biçilmemiş im tarlasına yönelen kalabalığın üzüntüsü uçup gidiyordu. Arkamda kuru toprak ve taşlar, zangoların kürekleriyle yarıkları doldurdular. İleride, June'un hayal ettiği gibi, çocuklar halatlarla oynuyor, beyaz kolalı ceketleriyle garsonlar kumaşla kaplanmış sehpaaların arkasından içki servisi yapıyorlardı ve ilk misafirlerimiz olan genç bir çift yeşililiklerin üzerinde dolaşıyordu.

İKİNCİ BÖLÜM

Berlin

İki yıldan biraz fazla zaman sonra, bir kasım sabahı, saat altı buçukta uyandığımda Jenny'yi yanımda uzanmış buldum. On gündür evden uzaktaydı, iş için Strasburg'a oradan da Brüksel'e gitmişti ve o gece geç saatte eve dönmüştü. Uykulu bir halde birbirimizi kucakladık. Böyle küçük ayrılıklar ve yeniden kavuşmalar aile yaşamının en harika yönlerinden biridir. Jenny aynı zamanda hem olağan hem de yeni olmanın çelişkisini yaşıyordu - İnsan yalnız uyumaya ne kadar kolay alışıyor -. Gözleri kapalıydı ve yanağını yıllardır alışkın olduğu şekilde köprücük kemiğimin altındaki boşluğa yaslamış gülümsüyordu; burası onun yaslanmasına alışmış ve zamanla yanağının şeklini almış gibi görünüyordu. Çocuklar uyanıp onun geldiğini keşfetmeden önce en fazla bir saat, belki daha da az zamanımız vardı. Gelişi onlar için tam bir sürpriz olacaktı, çünkü ben de o gece geleceğinden emin değildim, son uçağa yetişip yetişemeyeceğini bilmiyordum. Ellerimi vücudunda aşağı doğru kaydırıp kalçalarını avuçladım. Onun eli yavaşça karnımın üzerinde dolaşıyordu. Serçe parmağının yanmda, doğumundan kısa bir süre sonra ameliyatla alınan altıncı parmağın yerindeki tümseği hissettim. Annesinin "bir böceğin ayakları kadar çok

parmağı" olduğunu söyleyiş aklıma geldi. Bu an, kısa bir uyuklamayla kesintiye uğrayabilirdi, birbirimize sokulup sevişmeye başladık. Bana göre, böyle bir sevişme, evlilik yaşamının ayrıcalığı ve uzlaşmasıdır.

Yatağın yanındaki telefon çaldığında, duyduğumuz güçlü isteğin yeni yeni farkına varıyor, daha hızlı ve canlı devinimlerle birbirimize yöneliyorduk. Telefonu fişten çekmeyi unuttuğumuzu hayıflanarak fark ettik. Birbirimize baktık. Hiç konuşmadan sıradan bir telefon görüşmesi için saatin çok erken olduğu düşüncesinde anlaştık, belki acil bir durum vardı.

Büyük bir olasılıkla arayan Sally'ydi. Sally daha önce iki kez bizimle birlikte yaşamak için yanımıza gelmişti. Ama aile yaşamındaki gerginlik onu barındıramamiz için çok fazlaydı. Yıllar önce, yirmi bir yaşındayken, onu sık sık döven ve tek çocukları olduktan sonra onu terk eden bir adamla evlenmişti. İki yıl sonra Sally, çok sert davrandığı gerekçesiyle küçük oğluna bakabilmek için uygun bulunmamış ve çocuk bir aileye evlatlık verilmişti. Yıllar sonra alkolizmi yendi ve ikinci kez kötü bir evlilik yaptı. Şimdi Manchester'de bir yurttaki kalıyordu. Annesi Jean ölmüştü ve Sally'nin bizim desteğimize ve yakınlığımıza ihtiyacı vardı. Asla para istemedi. Ben, onun mutsuz yaşamından sorumlu olduğum düşüncesinden hiç bir zaman kurtulamadım.

Jenny sırtüstü uzanmıştı, dolayısıyla telefona ben cevap verdim. Fakat arayan Sally değildi, telefondaki Bernard'ın sesiydi ve ben açtığımda cümlesini yarılamıştı bile. Telaşla, çok hızlı konuşuyordu. Yanındaki televizyondan gelen heyecanlı konuşma ve siren seslerini duyabiliyordum. İsmiyle seslenerek araya girmeye çalıştım. Söylediklerinden duyduğum ilk anlaşılır şey, "Jeremy, dinliyor musun? Hâlâ orada mısın?" oldu.

Kızının içinde küçüldüğümü hissettim. Normal bir tonla konuşmaya çalışarak, "Bernard, söylediklerinin tek kelimesini anlamadım. Yeniden başla, yavaş lütfen," dedim.

Jenny işaretlerle ahizeyi ona vermemi öneriyordu. Fakat Bernard yeniden başlamıştı. Başımı salladım ve gözlerimi yastığa çevirdim.

"Radyoyu aç, sevgili oğlum. Ya da daha iyisi televizyonu. Sel gibi akıyorlar. Buna inanmayacaksın..."

"Bernard, kim nereden akıyor?"

"Daha şimdi söyledim. Duvarı kaldırıyorlar? İnanmak çok güç, ama şu anda bunu izliyorum, Doğu Berlinliler duvarı geçerek geliyorlar..."

Bencilce, ilk düşüncem beni ilgilendiren acil bir şey olmadığıydı. Yatağımdan çıkmam, dışarı gidip yararlı bir şey yapmam gerekmiyordu. Bernard'a onu sonra arayacağıma söz vererek telefonu kapadım ve Jenny'ye haberi verdim.

"Müthiş."

"İnanılmaz."

Henüz işinde gücünde ve giyinik insanların dünyasına geri dönmediğimizden, bu olayın önemini kendimizden uzak tutmak için elimizden geleni yapıyorduk. Önemli bir ilke olan özel hayatımızın önceliği tehlikeydi. Bunu düşünerek devam ettik. Ama sihir bozulmuştu. Yatak odamızın alacakaranlığında neşeli bir kalabalık dalgalanıyordu. İkimiz de başka yerlerdeydik.

Sonunda Jenny "Hadi alt kata gidip bakalım," dedi.

Üzerimizde sabahlıklarımız ve ellerimizde çay fincanlarımızla oturma odasında ayakta dikilerek televizyonu izledik. Oturmak doğru bir şey olmayacakmış gibi geliyordu. Üzerlerinde naylon anorakları ve solmuş jean ceketleriyle çocuk arabalarını iten ya da çocukları-

nın ellerinden tutmuş Doğu Berlinliler, sıralar halinde, kontrol edilmeden, Checkpoint Charlie'yi geçiyorlardı. Kamera, kucaklaşan insanların arasında teklifsizce aşağı yukarı dolaşıyordu. TV ışığı yüzünden yüzü cadı gibi görünen gözyaşları içindeki bir kadın konuşmaya çalıştı, ama kelimeleri söyleyemedi tıkanıp kaldı. Kalabalık Batı Berlinliler neşeyle bağırıyor ve ağır ağır özgürlüğe doğru ilerleyen komik görünüşlü, cesur Trabant'ların üstüne iyi niyetle güm güm vuruyorlardı. İki kız kardeş birbirlerine sıkıca sarılmış, röportaj için ayrılmaya niyetli görünmüyorlardı. Jenny ve ben gözyaşları içindeydik. Çocuklar koşarak onu karşılamaya geldiklerinde, oturma odasında yaşanan kucaklaşmaların dokunaklılığı Berlin'deki neşeli olaylardan esinlenmişti ve bu Jenny'yi düpedüz ağlattı.

Bir saat sonra Bernard tekrar aradı. Bana "sevgili oğlum" diye hitap etmeye başlayalı dört yıl olmuştu, ben bunun Garrick Club'e üye olmasıyla bağlantılı olduğunu düşünüyordum. Jenny de bunun "yoldaş" şeklindeki hitabın katettiği yol olduğunu düşünüyordu.

"Sevgili oğlum, mümkün olduğu kadar çabuk Berlin'e gitmek istiyorum."

"İyi fikir," dedim hemen. "Gitmelisin."

"Bilet fiyatları ateş pahası. Herkes gitmek istiyor. Bu öğleden sonraki bir uçakta iki kişilik yer ayırttım. Bir saat içinde kesin kararımı verip onlara bildirmem gerekiyor."

"Bernard, Fransa'ya gitmek üzereyim."

"İyi düşün. Bu tarihi bir an."

Jenny oldukça katıydı. "Büyük Hatasının düzeldiğini görmesi gerekiyor. Çantalarını taşımak için birine ihtiyacı olacak."

Durum böyle ortaya konduğunda, 'hayır' demeye ha-

zardım. Fakat kahvaltı sırasında, mutfaka koyduğumuz siyah-beyaz televizyondan yükselen madeni zafer seslerinin etkisiyle sabırsız bir heyecan duymaya başladım. Evdeki işlere ayrılmış günlerden sonra serüven ihtiyacı duyuyordum. Gene televizyondan bir kükreme sesi geldi ve ben kendimi Kupa Finali'nin oynandığı gün stadyumun dışında kalmış bir çocuk gibi hissettim. Tarih yazıyordu ve ben orada değildim.

Çocuklar okullarına gittikten sonra, Jenny'ye konuyu tekrar açtım. Eve geri dönmüş olmaktan çok memnundu. Elinde telsiz telefonla odadan odaya dolaşıyor, o yokken benim bakıмым altında solan çiçeklere yöneliyordu.

"Git," dedi bana. "Beni dinleme, ben kıskanıyorum. Ama gitmeden önce, başladığın şeyi bitirsen iyi olur."

Olabilecek anlaşmaların en güzeli. Havayolu şirketiyle konuşarak Montpellier seferimi Berlin ve Paris üzerinden olmak üzere yeniden ayarladım ve Bernard'ın ayırttığı yerleri teyit ettim. Berlin'deki arkadaşım Günter'e telefon ettim ve dairesinde kalıp kalamayacağımızı sordum. Saat ikide onu taksiyle alacağımı söylemek için Bernard'ı aradım. Tahimatlar bırakarak randevularımı iptal ettim ve çantamı hazırladım. TV'de bir bankanın önünde yarım millik bir kuyruk halinde yüz Deutsch Mark'larını almak için bekleyen Doğu Berlinliler gösteriliyordu. Jenny ve ben bir saat için yatak odasına döndük, sonra o bir randevuya yetişmek için aceleyle çıktı. Ben sabahlığımla mutfakta oturup, akşamdan kalanları ısıtarak erken bir öğle yemeği yedim. Televizyonda Duvar'ın diğer bölümleri yıkılıyordu. Gezenin her bir yanından insanlar Berlin'de toplanıyorlardı. Büyük bir parti hazırlığı vardı. Gazeteciler ve TV ekipleri otellerde yer bulamıyorlardı. Yukarı çıkıp se-

vişmekten dinçleşmiş ve aydınlanmış bir halde, düşün altında, Verdi'den hatırlayabildiğim İtalyanca melodileri bağıra bağıra söylerken, zengin ve ilginç yaşamım için kendi kendimi kutladım.

Bir buçuk saat sonra taksiyi Addison Road'da beklemeye bırakarak, Bernard'ın dairesine giden merdivenleri uçarcasına çıktım. Gerçekten elinde şapkası ve palatosu, yerde valizleriyle kapıyı açmış, girişte bekliyordu. güvenilir ama gereksiz bir hafızadan yararlanmak için gerekli, yaşlılığın telaşlı kesinliğini sonradan edinmişti. Çantalarını aldım (Jenny haklıydı), tam kapıyı çekmek üzereydi ki kaşlarını çattı ve işaret parmağım kaldırdı.

"Son bir kez etrafa bakalım."

Çantaları yere bıraktım ve onu izledim. Mutfak masasının üstündeki ev anahtarlarını ve pasaportunu aldı. Sanki onları unutan benmişim ve kutlanacak kişi kendisiymiş gibi, 'sana demiştim' dercesine bana gösterdi.

Bernard'la Londra taksilerinde daha önce de yolculuk etmiştim. Bacakları nerdeyse aradaki bölmeye ulaşıyordu. Hala birinci vitesteydik, Bernard, çenesinin altında parmaklarından oluşan bir çan kulesi yapıyor ve konuşmaya başlıyordu. "Önemli olan nokta şu ki..." Sesinde, June'un harfleri yutan, Çince konuşur gibi havası yoktu. Tersine, yavaşça yükseliyor ve telaffuzlarda fazla kendinden emin oluyordu. Lytton Strahey'in sahip olabileceği ya da Malcolm Muggeridge'in sahip olduğu, bazı eğitimli Galliler'in konuşma tarzı. Bernard'ı önceden tanımıyor ve sevmiyorsanız, konuşması size yapmacık gelebilirdi. "Durum şu ki Alman birliği kaçınılmaz bir şey. Ruslar savaş tehditlerini sürdürecekler, Fransızlar silahlarını sallayacaklar, İngilizler 'hımm'

ve 'ah' diyecekler. Amerikalılar'ın ne isteyeceğini, onlara en çok neyin uyduğunu kim bilir? Fakat bunların hiçbirisi önemli değil. Almanlar birleşecekler çünkü bunu istiyorlar, bunun için anayasalarındaki değişikliği yaptılar ve hiç kimse onları durduramaz. Bunu mümkün olduğu kadar çabuk gerçekleştirecekler çünkü sağduyulu hiçbir başbakan bu zaferin halefine gitmesine izin vermeyecektir. Bunu Batı Almanya'nın şartlarına göre gerçekleştirecekler çünkü bunun bedelini ödeyecek olan onlar."

Düşüncelerini iyi temellendirilmiş gerçekler olarak sunma tarzı ve kesinliklerinin dolambaçlı bir gücü vardı. Benden beklenen, inansam da inanmasam da, başka bir bakış açısı sunmamdı. Bernard'ın özel konuşma alışkanlıkları yıllardır içinde yaşadığı kamu tartışmaları tarafından oluşturulmuştu. Bizi gerçeğe götürecek olan şey, muhalif tartışmanın adil bir güç gösterisi olarak sergilenmesiydi. Heathrow'a doğru yol alırken, nazikçe Doğu Almanlar'ın sistemlerinin bazı özelliklerine olan bağlılıklarını devam ettirebileceklerini ve kolay assimile olmayacaklarını tartıştım. Sovyetler Birliği'nin GDR'de yüzbinlerce askeri olduğunu ve eğer isterse sonucu kesinlikle etkileyebileceğini, iki sistemin evliliğinin, uygulamada ve ekonomik alanlarda yıllar alabileceğini söyledim.

Memnuniyetle başını salladı. Parmakları hâlâ çenesine destek oluyordu ve benim fikirlerime cevap verebilmek için sabırla, konuşmayı bitirmemi bekledi. Yöntem olarak onları düzene soktu. Doğu Alman Hükümeti'ne karşı olan müthiş kuvvet, can çekişen bağlılıkların, bir çeşit nostalji olarak, çok geç keşfedileceği bir duruma ulaşmıştı; Sovyetler Birliği doğudaki uydularını kontrol etmedeki çıkarlarını kaybetmişti. Askeri

alan dışında artık bir süper güç değildi ve yoğun bir şekilde Batı'nın iyi niyetine ve Alman parasına ihtiyacı vardı. Alman Birliği'nin uygulamadaki zorluklarına gelince, onlarla daha sonra uğraşılabilirdi, politik evlilik, Başbakan'a tarih kitaplarında bir yer ve milyonlarca yeni minnettar seçmenle gelecek seçimi kazanma şansını sağladıktan sonra.

Bernard hâlâ konuşuyor, gideceğimiz yere ulaştığımızın ve taksinin durduğunun farkında değilmiş gibi görünüyordu. O, benim öne sürdüğüm üçüncü noktaya uzun uzun cevap verirken, öne doğru eğilip taksi ücretini ödedim. Sürücü oturduğu yerde döndü ve dinlemek için sürme kapıyı açtı. Elli yaşlarında, tamamen kel, plastik gibi bebeksi yüzlü ve parlak ışıklar saçan, kocaman açılmış mavi gözlü bir adamdı.

Bernard durakladığında sözünü kesti. "Evet, peki sonra dostum? Krautslar gene etrafta ağırlıklarını göstermeye başlayacaklar. İşte rahatsızlıklar burada başlayacak..."

Sürücü konuşmaya başladığında, Bernard rahatsız olarak geri çekildi ve el yordamıyla çantasını aramaya başladı. Alman Birliği'nin sonuçları büyük ihtimalle tartışmanın bir sonraki konusuydu, fakat tartışmanın içine girmek yerine, bir an için bile tenezzül etmeden, Bernard utanarak dışarı çıkmaya çabalıyordu.

"İstikrar nerede?" diyordu sürücü. "Güç dengesi nerede? Doğumuzda tünele doğru giden Rusya ve bütün o küçük ülkeler var, Polonya ve diğerleri, borçlar ve diğer şeylerle pisliğe batmış durumda..."

"Evet, evet, haklısın, bu gerçekten can sıkıcı," dedi Bernard. Bu arada kaldırımın güvenliğine erişmişti. "Jeremy, şu uçağı kaçırmayalım."

Taksici camını indirmişti. "Batıda Britanya var, Av-

rupah bir oyuncu değil, gerçekten değil. Fransızcamı bağışlayın ama hâlâ dili Amerika'nın kışında. Fransa'yı bırakıyor. İsa aşkına düşünebiliyor musunuz. Fransa'yı terk ediyor."

"Hoşçakal ve sağol," diyerek Bernard eyvahlandı ve hatta kendi çantalarını almaya ve onlarla sendeleyerek yürüyüp arayı biraz açmaya hazırlandı. Ona terminalin otomatik kapılarında yetiştim. Çantasını yere, benim önüme koydu ve sol eliyle sağ elini ovdu. Bir yandan da "Sadece taksi sürücüleriyle uzun ve şiddetli konuşmalara dayanamıyorum." diyordu.

Ne demek istediğini biliyordum, fakat aynı zamanda Bernard'ın kiminle tartıştığı konusunda çok fazla titiz olduğunu düşündüm. "Sempatini kaybettin."

"Asla sempatik olmadım, sevgili oğlum. Benim konularım düşüncelerdi."

Kalkıştan yarım saat sonra içecek arabasından şampanya ısmarladık ve "özgürlük"e kadeh kaldırdık. Sonra Bernard sempati konusuna geri döndü.

"June buna sahipti. Herkesle anlaşabilirdi. Şu taksi sürücüsünü üstüne alırdı. Dünya işlerinden kendini çeken biri için şaşırtıcı. Benim olduğumdan çok daha iyi bir komünistti, gerçekten."

O günlerde, June'dan söz etmek bana bir suçluluk duygusu veriyordu. Temmuz 1987'de ölümünden beri yazacağım kitapla ilgili notları sıralamaktan ve onları bir dosya kutusuna kaldırmaktan başka bir şey yapmamıştım. İşim (ders kitapları konusunda uzmanlaşmış küçük bir yayınevi işletiyordum), aile yaşamı, geçen yıl yeni bir eve taşınmamız... olağan özürler daha huzurlu hissetmemi sağlamıyordu. Belki Fransa'ya, ağıl ve çevresine yapacağım gezi yeniden devam etmemi sağlardı. Hâlâ Bernard'dan öğrenmek istediğim bazı şeyler de

vardı.

"June'un bunun bir iltifattan fazla bir şey olduğunu düşünceğini sanmıyorum."

Bernard kadehini kaldırdı ve kabine sel gibi akan güneş ışınları şampanyanın içinde kırıldı. "Bugünlerde kim düşünüyor ki? Fakat onun gerçek bir kaplan gibi davayı savunduğu bir ya da iki yıl oldu."

"Gorge de Vis'e kadar."

Ne zaman ağzını aradığını bilirdi. Geriye yaslandı ve bana bakmadan gülümsedi. "Bu bizim şu anda yaşadığımız yaşam ve zaman mı?"

"Benim uğruna bir şeyler yaptığım zaman bu."

"Sana hiç kavgamızdan söz etti mi? Provence'de, İtalya'dan eve dönüşümüzde, Gorge'a ulaşmamızdan en az bir hafta veya daha önceydi."

"Bundan söz ettiğini sanmıyorum."

"Şimdi adını hatırlamadığım küçük bir kasabanın yakınındaki demiryolu peronundaydı. Bizi Arles'e götürecektir olan yerel bir treni bekliyorduk. Burası açık bir istasyondur, hatta gerçekte sadece bir duraktı ve iyice tahrip edilmişti. Bekleme salonu yanmıştı. Hava çok sıcaktı, tek bir gölge bile yoktu ve oturulabilecek bir yer de yoktu. Biz yorgunduk ve tren de geç kalmıştı. Aynı zamanda kalacak yerimiz de vardı. Evliliğimizin ilk girişimi için mükemmel koşullar.

"Bir noktada June'u bagajlarımızla bırakıp peron boyunca dolaştım - zaman yavaş geçtiğinde nasıl olur bilirsin -, sonuna kadar gittim. Burası tam bir kargaşa içindeydi. Samırım bir katran ya da boya bidonu dökülmüştü. Kaldırım taşları yerlerinden çıkarılmış ve yerlerinde yaban otları çıkmış, sonra da sıcaktan kurumuşlardı. Arka tarafta, raylardan uzakta, nasılsa oldukça iyi gelişmeyi başarmış bir mayıs çiçeği yığını

vardı. Ona hayranlıkla bakıyordum ki bir yaprağın üzerinde bir hareket gördüm. Daha yakınına gittim ve işte oradaydı, bir yusufçuk, kırmızı bir iğne, Sympetrum sanguineum, bir erkek, bilirsin, parlak kırmızı. Gerçekte pek nadir değillerdir ama bu alışılmadık derecede iriydi, güzel bir şeydi.

"Hayranlıkla onu ellerimin arasma aldım, sonra peron boyunca June'un olduğu yere doğru koştum ve çantamda yolculuklarda taşıdığım takım çantamı ararken, böceği elinde tutması için ona verdim. Çantayı açtım, öldüren şişeyi aldım ve June'a yarattığı bana getirmesini söyledim. Hâlâ ellerini öyle kapalı tutuyordu, ama bana yüzünde garip bir ifade, bir çeşit dehşetle bakıyordu, "Ne yapacaksın?" dedi. Ben de "Onu eve götürmek istiyorum" dedim. Yanıma gelmedi. "Onu öldüreceğini mi söylemek istiyorsun?" dedi. "Elbette" dedim. "Çok güzel bir şey." Bu noktada soğuk ve mantıklı davranmaya başladı. "O güzel, bu yüzden onu öldürmek istiyorsun." Bildiğin gibi June kırların içinde büyümüştü ve fareleri, sıçanları, hamamböceklerini ve yaban arılarını öldürmek konusunda hiçbir vicdan azabı belirtisi göstermemişti, yolunun üstünde bulunan herşeyi. Hava çok sıcaktı ve böceklerin hakları hakkında ahlâki bir tartışmaya başlanacak bir an değildi. "June, lütfen onu hemen buraya getir," dedim. Belki çok sert konuşmuştum. Benden bir adım uzaklaştı ve onu serbest bırakmak üzere olduğunu görebiliyordum. "June, bunun benim için ne ifade ettiğini biliyorsun. Eğer onu bırakırsan, seni asla affetmeyeceğim," dedim. Kendisiyle mücadele ediyordu. Söylediğimi tekrarladım, neden sonra bana doğru geldi, aşırı derecede somurtarak yusufçuğu benim ellerime bıraktı ve onu öldüren şişeye koyuşumu ve şişeyi kaldırışımı izledi. Ben eşyalarımı

valize yerleştirirken sessizdi, sonra belki onu serbest bırakmadığı için kendini suçladığından, müthiş bir öfkeye kapıldı."

İçeceklerin bulunduğı araba ikinci turunu yapıyordu. Bernard ikinci bir şampanya ısmarlarken tereddüt etti.

"Kavgaların çoğı gibi bu da özelden genele doğru yol aldı. Bu, zavallı yaratığa olan tutumum, kendisi de dahil, diğer bütün şeylere karşı tutumumla aynıydı. Ben, soğuk, kuramsal, küstahtım. Asla bir duygu belirtisi göstermiyordum ve onun göstermesini de engelliyordum. İzlendiğini, incelendiğini hissediyordu, benim böcek koleksiyonumun bir parçası olduğunu hissediyordu. Benim ilgilendiğim tek şey soyutlamaydı. 'Doğa'yı sevdiğimi iddia ediyordum ama gerçekte onu kontrol etmek, ondaki yaşamı almak, onu etiketlemek ve dizilere yerleştirmek istiyordum. Politikalarım da bu noktada önem kazandı. Adaletsizlik beni düzensizliğin rahatsız ettiğı kadar rahatsız etmiyordu. Benim istediğim bir kışla kadar temiz, bilimsel kuramlar tarafından doğrulanmış bir toplumdur. Orada, o vahşî güneşin altında dikiliyorduk ve o bana bağıırıyordu, 'Hatta çalışan sınıfın insanlarını da sevmiyorsun! Asla onlarla konuşmazsın. Neye benzediklerini bilmezsin. Onları hiç sevmezsin. Sadece onları lanet böceklerin gibi düzgün sıralar halinde düzenlenmiş görmek istersin!'"

"Sen ne dedin?"

"Başlangıçta önemli bir şey söylemedim. İnsanların içinde olay çıkarmaktan nasıl nefret ettiğimi bilirsin. Bu sevimli kızla evlendiğimi ve onun benden nefret ettiğini düşünüyordum. Ne korkunç bir hata, sonra, bir şeyler söylemem gerektiğı için hobimi savunmaya giriştim. 'Birçok insan,' dedim, 'içgüdüsel olarak böceklerle

rin dünyasını sevmez ve böcekbilimciler onun farkına varacak kişilerdir, yaşam tarzlarını, yaşam döngülerini incelerler ve genelde ona önem verirler. Böcekleri isimlendirmek, onları gruplara ve alt gruplara ayırıp sınıflandırmak, bu işlerin önemli bir parçasıdır. Dünyanın bir bölümünü isimlendirmeyi öğrenseydin, onu sevmeyi öğrenirdin." Birkaç böceği öldürmek bu büyük gerçeğin karşısında önemsizdi. Böceklerin sayısı aşırı derecede fazlaydı, hatta az rastlanan türlerde bile. Genetik olarak birbirlerine benzerlerdi, yani bireylerden ve onların haklarından söz etmek bir anlam ifade etmezdi. "Gene aynı şekilde davranıyorsun," dedi. "Benimle konuşmuyorsun. Bana ders veriyorsun." İşte bu anda sınırlanmaya başladım. Politikalarım söz konusu olduğunda böyle davranıyordum, evet, düşünceleri seviyordum ve kötülük bunun neresindeydi. Onlara katılmak ya da katılmamak ve tersini kanıtlamak diğer insanların işiydi. Çalışan sınıf insanlarıyla iletişim kurmakta beceriksiz olduğum doğrudu, fakat bu onları hiç sevmediğim anlamına gelmiyordu. Bu saçmaydı. Onlar benimle kendilerini iyi hissetmeseler, bunu anlayabiliyordim. Ona olan duygularıma gelince, evet, aşırı duygusal değildim, ama bu duygularım olmadığı anlamına gelmiyordu. Benim yetiştiriliş tarzım buydu ve eğer bilmek istiyorsa, onu şimdiye kadar söylemeyi başarabildiğimden daha çok seviyordum, durum buydu, eğer bunu ona yeteri kadar sık söylemediysem, bunun için gerçekten üzgündüm, ama gelecekte bunu severek yapardım, hatta gerekirse her gün.

"Sonra olağanüstü bir şey oldu. Gerçekte iki şey aynı anda oldu. Ben bütün bunları söylerken, trenimiz büyük bir gürültü ve korkunç bir duman ve buhar yayarak geldi, tam o geldiğinde June gözyaşlarına boğuldu

ve bana sarılarak haberi verdi; hamileydi ve küçük bir böceği ellerinde tutmak, sadece içinde büyüyen yaşam için değil bütün yaşam için kendini sorumlu hissetmesine neden olmuştu, o güzel yusufçuğu öldürmeme izin vermesi korkunç bir hataydı ve doğanın intikamını alacağından, bebeğe korkunç bir şey olacağından emindi. Tren hareket etti, biz birbirimize sarılmış hâlâ perondaydık. Ben yarı bilinçli neşeyle peronda aşağı yukarı dans ediyordum, fakat bir ahmak gibi, June'a Darwin'i açıklamaya ve şemada onun söylediği gibi bir intikama yer olmadığını, bebeğimize bir şey olmayacağını söyleyerek onu rahatlatmaya çalışıyordum..."

"Jenny."

"Evet elbette. Jenny."

Bernard başının üstündeki çağrı düğmesine bastı ve hostese fikrini değiştirdiğini, şampanyayı alacağımızı söyledi. Şampanya geldiğinde kadehlerimizi karımın olması yakın doğumuna kaldırdık.

"Bu haberden sonra başka bir tren için bekleyemedik, sonuçta kasabaya doğru yürüdük - büyük bir köy gibiydi, keşke ismini hatırlıyor olsaydım - ve oradaki tek oteli bulduk, birinci katta, küçük bir meydana bakan bir balkonu olan, kocaman ve yıkık bir oda tuttuk. Mükemmel bir yer, her zaman oraya tekrar gitmekten söz ettik. June ismini biliyordu, ben şu anda asla hatırlayamayacağım. Orada iki gün kaldık, bebeği kutladık, yaşamlarımızı değerlendirdik, herhangi bir genç çift gibi planlarımızı yaptık. Harika bir barışmaydı ve odadan nadiren çıktık.

"Fakat bir akşam June erkenden uyuyakalmıştı ve ben huzursuzdum. Meydanın etrafında bir gezinti yapmaya çıktım, bir Café'de birkaç kadeh içki içtim. Biriyle bu kadar yoğun bir şekilde saatlerce birlikte olmanın

nasıl olduğunu bilirsin, sonra gene tek başınasındır. Sanki bir rüyadaymışsın gibidir. Kendine gelirsın. Barın dışında oturdum, oyun oynayanları izledim. Korkunç sıcak bir akşamdı ve ilk defa June'un istasyonda söyledikleri hakkında düşünme fırsatı buldum. Doğanın bir böceğin intikamını bir fetüsten alabileceğine inanmanın, gerçekten inanmanın nasıl bir şey olabileceğini gözümde canlandırmaya çalıştım. Bu konuda ölümüne ciddiydi, gözyaşlarına boğulacak kadar ciddi. Dürüstçe söylüyorum bunu kafamda canlandırmayı bir türlü başaramadım. Bu sihirli bir düşünme tarzıydı ve bana tamamen yabancıydı..."

"Ama Bernard, kadere meydan okuduğunda hiç bu duyguyu hissetmedin mi? Hiç tahtaya vurmaz mısın?"

"Bu sadece bir oyun, bir konuşma tarzı. Bunun bir batıl inanç olduğunu biliyoruz. Yaşamın gerçekten ödülleri ve cezaları olduğu, herşeyin altında bizim verdiğimiz anlamın ötesinde derin bir anlam modeli olduğu inancı... bütün bunlar teselli eden sihirler. Sadece..."

"Biyografi yazarları?"

"Kadınlar diyecektim. Sanırım söylediğim tek şey, orada o küçük ve sıcak meydanda içkimle otururken, kadınlar ve erkekler hakkında bazı şeyler anlamaya başladığım."

O anda, benim duyarlı, becerikli karım Jenny'nin bu konuda ne düşüneceğini merak ettim.

Bernard şampanyasını bitirmişti ve gözü benim şişemdeki dokunulmamış miktardaydı. Ben şişeyi ona verirken konuşmaya devam etti. "Gel onunla yüzleşelim, fiziksel farklılıklar sadece, sadece..."

"Buzdağının görünen kısmı?"

Gülümsedi. "Dev bir çivinin sivri ucu. Her neyse, orada oturdum ve bir ya da iki içki daha aldım. Sonra,

insanlar öfkeliyken söylediklerinin üzerinde çok fazla durmanın aptalca olduğunu biliyorum, ama gene de benim politikam hakkında söylediklerinin üzerinde uzun uzun düşündüm, belki de söylediklerinde hepimiz için geçerli bir doğruluk payı olduğu için ve daha önce de benzer şeyler söylediği için. Parti'de uzun süre kalmayacağını düşündüğümü hatırlıyorum. Kendine ait güçlü ve garip düşünceleri var."

"Tüm bunlar bugün öğleden sonra, o taksi sürücüsünden kaçarken aklıma geldi. June olsaydı, 1945'teki June, politikayla ilgili herşeyden vazgeçen June değil, bu adamla Avrupa politikası üzerine tartışarak mutlu bir yarım saat geçirirdi, onu doğru yola getirir, posta listesi için ismini alır ve kim bilir, onu partiye kaydedirdi. Uçağı kaçırmayı göze alırdı."

Öğle yemeğı tepsilerine yer açmak için şişelerimizi ve bardaklarımızı kaldırdık.

"Her neyse, herşey ortada, değeri olan şeyler için, yaşam ve zaman için başka bir ayrıntı. O benden daha iyi bir komünistti. Fakat istasyonda yaşadığı o öfke patlamasında ileride alacağı yolu görebilirdin. Parti'den kopuşunun gelmekte olduğunu görebilirdin ve ondan sonra yaşamını dolduran hokus-pokus'un başlangıcını görebilirdin. Her ne kadar o öyle olduğunu söylese de, bu olay Gorge de Vis'deki bir sabah olan ani bir şey değil."

Kendi şüphecililiğimin bana geri geldiğini görmek bana acı verdi. Küçük ekmeğıme tereyağ sürerken, June'un adına kavgaya katılmaya sürüklendiğimi hissettim. "Ama Bernard, böceğın intikamına ne dersin?"

"Ne olmuş ona?"

"Jenny'nin altıncı parmağı!"

"Sevgili oğlum, öğle yemeğimizle ne içeceğiz?"

Önce Günter'in Kreuzberg'deki dairesine gittik. Ben avluyu geçerek çantalarımızı taşıyıp, onları Hinterhaus'un dördüncü katındaki merdiven sahanlığına çıkarırken, Bernard'ı beklemesi için takside bıraktım. Anahtarı bana vermek üzere muhafaza eden karşı komşu kadın biraz İngilizce konuşabiliyordu ve bizim Duvar için burada olduğumuzu biliyordu.

"İyi bir şey değil," diye ısrar etti. "Burada çok fazla insan var. Dükkanlarda süt yok, ekmek yok, meyve yok. U-Bahn'da da öyle. Çok fazla!"

Bernard taksi şoförüne bizi Brandenburg Kapısı'na götürmesini söyledi, fakat bunun bir hata olduğu anlaşıldı ve Günter'in komşusunun ne demek istediğini anlamaya başladık. Çok fazla insan vardı, çok fazla trafik. Genelde zaten kalabalık olan yollar, ilk gecelerini gezintiyle geçirmekte olan Wartsburglar ve Trabantların yükünü de taşıyordu. Kaldırımlar tıka basa doluydu. Herkes, dışarıdan gelenler kadar Doğu ve Batı Berlinliler de şimdi birer turistti. Batı Berlinli gençlik çeteleri bira kutuları ve sekt şişeleriyle futbol şarkıları söyleyerek, kapana kısılmış olan arabamızın yanından geçtiler. Arka koltuğun karanlığında, ağılda olup St Privat'ın yukarısında olup evi kış için hazırıyor olmadığımın pişmanlık duymaya başladım. Yılın bu zamanında bile, serin bir gecede hâlâ ağustos böceklerini duyabilirdiniz. Sonra Bernard'ın uçaktaki öyküsünü hatırlayarak, ikimiz buradayken ondan öğrenebileceklerimle anıları yeniden canlandırıp yazmaya devam edebileceğim düşüncesiyle, pişmanlığımdan vazgeçtim.

Taksiden indik ve yürüdük. Zafer Anıtı yirmi dakikalık bir uzaklıktaydı ve oradan sonra üstümüzde Kapı'ya doğru uzanan geniş 17 Haziran çıkışı vardı. Bir caddedeki bir trafik işaretinin üzerine "9 Kasım" ya-

zalı bir pankart asmıştı. Yüzlerce insan aynı yönde ilerliyordu. Çeyrek mil ileride, ışıktandırılmış Brandenburg Kapısı duruyordu. Bütün dünyayı kapsayan önemi için çok küçük, çok bodur görünüyordu. Temelinde, karanlık geniş bir bant olarak yoğunlaşıyordu. Bunun toplanan kalabalık olduğunu ancak yanına ulaştığımızda fark ettik. Bernard çekingen görünüyordu. Ellerini arkasına bağladı ve hayali bir rüzgârla öne doğru ilerledi. Herkes karşımıza çıkıyordu.

"En son ne zaman buradaydın Bernard?"

"Biliyor musun aslında buraya hiç gelmedim. Berlin? Altmış altıda, beşinci yıldönümünde Duvar'da bir konferans vardı. Bundan önce, Tanrım! Bin dokuz yüz elli üç. Ayaklanmayı bastırma yöntemleri hakkında Doğu Alman Parti'yi protesto etmeye -hayır, bu çok hürmetkâr ilgilerimizi ifade etmek için gelen İngiliz komünistlerden oluşmuş, resmi olmayan bir heyettik. Eve geri döndüğümüzde bazı yoldaşlarımızı bir cehennem hayatı bekliyordu."

Siyah deri ceketler, dar jean pantolonlar ve gümüş mahmuzlu kovboy çizmeleri giymiş iki genç kız aceleyle yanımızdan geçtiler. Kol kola girmişlerdi ve onlara yöneltilen bakışlardan habersizmişçesine hiçbir cüretkâr tavırları yoktu. Saçları siyaha boyanmıştı. İkisinin de aynı şekilde arkalarından sarkan at kuyrukları ellili yılların görüntüsünü tamamlıyordu. 'Fakat Bernard'ın ellilerini değil' diye düşündüm. Hafifçe kaşlarını çatmış, onların gidişlerini izliyordu. Güvenli bir şekilde fısıldamak için kulağıma eğildi. Bu oldukça gereksiz bir hareketti çünkü yakınımızda kimse yoktu ve her tarafta konuşma ve ayak sesleri vardı.

"O öldüğünden beri kendimi genç kızlara bakarken buluyorum. Elbette benim yaşında bu acı veren bir şey.

Fakat ben onların vücutlarından çok yüzlerine bakıyorum. Ondan bir iz arıyorum. Bir alışkanlık haline geldi. Her zaman bir hareket, bir ifade, gözleriyle ya da saçlarıyla ilgili bir şey, onu benim için canlı tutacak herhangi bir şey arıyorum. Aradığım senin bildiğin June değil, öyle olsa yaşlı hanımların anlayışlarından korkuyor olurdum. Benim aradığım evlendiğim o genç kız..."

Çerçeveleli fotoğraftaki June. Bernard elini kolumda tuttu.

"Başka bir şey daha var. İlk altı ay boyunca, onun benimle iletişim kurmaya çalışacağı fikrini aklımdan çıkaramadım. Görünen o ki bu çok yaygın bir şey. Keder batıl inancı doğurur."

"Senin bilimsel şemanda nadiren." Bu sözdeki insafsız düşüncesizlikten pişman oldum, ama Bernard başımı salladı.

"Kesinlikle öyle, kendimi daha güçlü hissettiğimde şuurum yerine eldi. Fakat bir süre, dünyanın imkansız bir şansla onun kafasında yarattığı gibi olup olmadığını düşünmekten kendimi alamadım, sonra o bana, benim yanlış, kendisininse doğru yolda olduğunu söylemek ve benimle bağlantı kurmak çabasıındaydı; bir Tanrı, sonsuz yaşam, bilincin gittiği bir yer vardı. Bütün bu boş sözler. Bunu ona benzeyen bir kız aracılığıyla bir şekilde yapacaktı. Bir gün bu genç kızlardan biri bir mesajla bana gelecekti."

"Şimdi?"

"Şimdi bu bir alışkanlık. Bir kıza bakıyorum ve onun içinde June ne kadar var diye değerlendiriyorum. Yanımızdan biraz önce geçen şu kızlar..."

"Evet?"

"Sol taraftaki. Görmedin mi? Onda June'un ağzı vardı ve elmacık kemikleri de onunkileri andırıyordu."

"Yüzünü görmedim."

Bernard kolumu daha sıkı tuttu. "Sana bunu sormak istiyorum çünkü sürekli aklımda. Uzun süredir sormak istiyordum. Hiç çok kişisel şeylerden söz etti mi - benim ve onun hakkında?"

Bernard'ın penis büyüklüğüyle ilgili münasebetsiz anıyla kendimi tutamadım. "Elbette. Sen her zaman onun aklındaydın."

"Fakat nasıl bir şey?"

Bazı utanç verici detayları kendime saklayarak diğere borçlu olduğumu hissettim. "Şey, ikinizin ilkkez... bana sizin ilk defanızdan söz etti."

"Ah." Bernard elini çekti ve cebine soktu. O bunu düşünürken konuşmadan yürüdük. İleride 17 Haziran'ın ortası, düzensizce park edilmiş bir medya araçları ordusunun karargâhı gibiydi; hareketli kontrol odaları, uydu çanakları, yükselen vinçler ve jeneratör kamyonları. Tiergarten'in ağaçları altında Alman işçiler, koyu yeşil renkli, taşınabilir tuvalet takımlarını boşaltıyorlardı. Bernard'ın kocaman ağız çizgisi boyunca küçük kaslar gerilmişti. Sesi mesafeliydi. Neredeyse kızmak üzereydi.

"Senin yazacakların bu tür şeyler hakkında mı olacak?"

"Şey, henüz yazmaya başlamadım..."

"Bazen bu konuyla ilgili benim duygularımı da göz önünde bulundurmak hiç aklına gelir mi?"

"Yazdığım herşeyi sana gösterecektim. Bunu biliyorsun."

"Tanrı aşkına! Sana böyle bir şeyi anlatırken neler düşünüyordun?"

İlk uydu çanaklarıyla birlikte düzlüğe ulaştık. Karanlığın dışından boş kağıt kahve bardakları bir esin-

tiyle bize doğru yuvarlandılar. Bernard bunlardan birini ayağıyla çatırdatarak ezdi. Hâlâ yüz metre uzaklıktaki Kapı'nın önünde toplanan kalabalıktan bir alkış sesi geldi. Bu, büyük piyano sahneye getirildiğinde konser izleyicilerinden duyabileceğiniz türde, aptalca, iyi niyetli bir alkışlamaydı.

"Dinle Bernard, onun bana anlattığı şeyler senin istasyondaki kavgayla ilgili anlattıklarından daha mahrem şeyler değildi. Eğer bilmek istiyorsan, en önemli özelliği o günlerde bunun bir genç kız için ne kadar cesur bir adım olduğu ve onun senden ne kadar etkilendiğinin kanıtı olmasıydı. Gerçekte sen oldukça iyi ortaya çıkıyordun. Öyle görünüyordu ki, şey, bu tür olayda sen aşırı derece iyiydin; o, "dahi" sözcüğünü kullanmıştı. Bana senin odayı nasıl sıçrayarak geçtiğini ve fırtına sırasında pencereyi açarak tarzan sesleri çıkardığını ve binlerce yaprağın içeri dolduğunu anlattı..."

Bernard bir dizel jeneratörünün homurtusunun üstünde bağırmak zorunda kaldı. "Aman Tanrım! Bu o zaman değildi! Bu iki yıl sonraydı. İtalya'da, Massimo adlı ihtiyar bir adam ve çok zayıf, kemikli bir kadın olan karısının üstünde oturuyorduk. Evin içinde hiç gürültü istemezlerdi. Biz de o işi dışarıda yapardık, tarlalarda, bulabildiğimiz her yerde. Sonra bir akşam o müthiş fırtına vardı, bizi içeride kalmak zorunda bıraktı, öyle gürültülüydü ki bizi duymadılar."

"Şey," diye söze başladım. Bernard'ın öfkesi June'a yönelmişti.

"Ne yapıyordu, bunları uyduruyor muydu? Kayıtları tahrif etmek, bu ne! İlk birlikteliğimiz bir felaketti, tamamen lanet bir felaket. Resmi yorum için onu yeniden yazdı. Bu herşeyi yeniden yapmak."

"Eğer kayıtlara doğru geçmesini istiyorsan..."

Bernard bana küçümseme dolu acele bir bakış fırlattı ve ilerledi.

"Bu anı kitabı benim fikrim değil, birinin seks yaşamını sanki çok izlemeye değer lanet bir olaymış gibi yazmak. Yaşamın sonunda vardığı noktanın bu olduğunu mu düşünüyorsun? Boyuna sevişmek? Cinsel başarılar ve başarısızlıklar? Gülmek için hepsi çok iyi!"

Bir televizyon kamyonunun yanından geçiyorduk. İçerideki bir düzine ya da daha fazla ekrana bir göz attım, her biri, kaşlarını çatmış bir elindeki notlara bakarken, diğerinde kablonun itişiyiyle sarkan mikrofonu yokmuş gibi tutan muhabirin aynı görüntüsünü gösteriyordu. Kalabalıktan yüksek sesli bir iç çekme, uzun, gittikçe kabaran bir hoşnutsuzluk iniltisi geldi ve artarak bir kükremeye dönüştü.

Bernard aniden fikrini değiştirdi. Etrafımda döndü. "Allahtan sen bunları bilecek kadar yakınsın," diye bağırdı. "Sana bunu anlatacağım. Karım şairane gerçek, manevi gerçek ya da kendi özel gerçeği ile ilgilenmiş olabilir, fakat lanet olsun, gerçeğe, olaylara, iki insanın birbirinden bağımsız olarak tanıyabilecekleri türde bir gerçeğe hiç önem vermedi o. Yöntemler buldu, efsaneler yarattı. Sonra da gerçek olayları onlara uydurdu. Tanrı aşkına, seksi unut. İşte senin konun; June gibi insanlar doğruları anlatmak yerine, gerçekleri nasıl düşüncelerine uyacak şekilde değiştiriyorlar. İnsanlar bunu neden yapıyorlar? Niçin bunu yapmaya devam ediyorlar?"

Kalabalığın yanına geldiğimizde, açık cevap üzerinde tereddüt ediyordum. İki ya da üç bin insan Duvar'ın yıkılışını onun en önemli sembolik noktasından görme umuduyla toplanmıştı. Kapı'ya giden yolu açan, üç buçuk metre yükseklikteki beton blokların üzerinde bir

dizi sinirli genç Doğu Alman askeri, yüzleri batıya dönük, rahat duruyordu. Üzerlerinde, ceplerinden dışarıya taşan, görevde taktıkları Revolverleri vardı. Askerlerin önünde bir subay aşağı yukarı yürüyor, sigara içerek kalabahğı izliyordu. Askerlerin arkasında, Demokratik Almanya Cumhuriyeti'nin bayrağı dalgalanırken, Brandenburg Kapısı'nın aydınlatılmış yüzü ince bir tabaka halinde yükseliyordu. Yolu kapayan engeller kalabahğı geride tuttu, hoşnutsuzluk iniltileri keşif kollarını beton blokların önüne yerleştiren Batı Berlin polisi için olmalıydı. Biz oraya ulaştığımızda, biri askerlerden birine dolu bir bira kutusu fırlattı. Bira, yüksekteki ışıklarca toplanan beyaz bir köpük bırakarak hızla yukarıya uçtu, genç askerin başının üzerinden geçerken, kalabalıktan onaylamayan çığlıklar yüksedi ve Almanca "şiddete hayır" çağrıları duyuldu. Sesin yayılması, ağaçların üstünde düzinelerce insan olduğunu fark etmemi sağladı.

İleriye doğru ilerlemek zor olmadı. Şimdi onun içindeydik, kalabalık benim düşündüğümünden daha uygar, daha çeşitliydi. Küçük çocuklar anne-babalarının omuzlarına oturmuşlardı, Bernard'ınki kadar iyi bir görüş alanları vardı. İki öğrenci, balon ve dondurma satıyordu. Siyah gözlüklü ve beyaz bastonlu, yaşlı bir adam başını umursamazlıkla yana çevirmiş, ayakta duruyor ve dinliyordu. Etrafında geniş bir boşluk bırakılmıştı. Yol engellerine ulaştığımızda, Bernard bir Doğu Berlin subayıyla konuşmakta olan Batı Berlin polisinin olduğu noktayı işaret etti. "Kalabahğı nasıl kontrol edeceklerini tartışıyorlar. Birleşmede yarı yol kat edilmiş."

Yaşadığı patlamadan sonra, Bernard normal tarzından uzaklaşmış gibiydi. Çevresine soğuk ve hükmeden

bakışlarla bakıyordu, bunu sabahki heyecanıyla bağdaştırmak çok zordu. Sanki bu insanlar ve olay belli bir cazibeye sahiptiler, ama ancak belli bir noktaya kadar. Yarım saat sonra kalabalığı hoşnut edecek hiçbir şeyin olmayacağı açıktı. Görünürde Duvar'ın bölümlerini kaldıracak vinçler, beton blokları yerinden oynatacak ağır makineler yoktu. Fakat Bernard kalma taraftaydı. Böylece soğukta dikildik. Kalabalık yavaş ve aptal bir yaratıktır, onu oluşturanların herhangi birinden çok daha az zeki. Bu kalabalık, bir köpeğin sabrıyla, gerçekleşmeyeceğini hepimizin bildiği şeyi bekleyerek bütün gece ayakta kalmaya hazırdı. Sinirlenmeye başladığımı hissettim. Şehrin başka yerlerinde neşeli kutlamalar; buradaysa sıkıcı sabır ve Bernard'ın senatörlere özgü soğukkanlılığı vardı. Onu benimle Checkpoint Charlie'ye doğru yürümeye ikna etmeyi başarmıncaya kadar, bir saat daha geçti.

Renkli grafittileri sokak ışıklarıyla tek renkmış gibi görünen Duvar'ın yanındaki çamurlu bir yoldaydık. Sağımızda terk edilmiş binalar, bakır bobinleri, moloz yığınları ve geçen yazdan kalan yabancı otlarla dolu boş arsalar vardı.

Artık sorumu bastırma eğiliminde değildim. "Fakat Parti'de on yıl kaldın. Bunu başarmak için birtakım korkunç gerçeklere boyun eğmek zorunda kalmış olmalısın."

Onun o kendinden emin soğukkanlılığından sıyrılmasımı sağlamak istiyordum. Ama o yüksek omuzlarını silkti, paltosuna daha sıkı sarındı ve "Elbette," dedi.

Duvar'la terk edilmiş bir bina arasındaki dar bir geçitte, Amerikalı öğrencilerden oluşan gürültücü bir grubun geçmesi için durakladı. "Özellikle bu günlerde, ütopyaların kaderci niteliği hakkında herkesin aktar-

dığı Isaiiah Berlin'in satırlarının farkında mısın? Diyor ki, eğer insanlığı barışa, adalete, mutluluğa ve sınırsız yaratıcılığa nasıl götüreceğimi kesin olarak bilsem hangi bedel çok yüksek olabilir? Bu omleti yapmak için kırmam gereken yumurtaların sayısı sınırsız olabilir. Bildiklerimi bilerek, eğer milyonların sonsuza dek mutlu olabilmesi için bugün binlerce insanın ölebileceğini kabul edemiyorsam, görevimi yapamazdım. O zamanlar bu düşünceyi nadir olarak kendimize uygulardık, fakat düşünce tarzı olarak doğru. Partinin birliği için bazı gerçekleri göz ardı eder ya da yeniden şekillendirsen, kapitalist propaganda makinası adını verdiğimiz yalan selinden farkı neydi? Sonuçta iyi çalışarak bastırırsın ve akıntı her zaman etrafında hareket eder. June ve ben sonradan gelenlerdik, dolayısıyla biz daha başlangıçta suyu ayak bileklerimizin etrafında hissettik. Duymak istemediğimiz haberler damlalar halinde birikiyordu. Otuzların gösteri mahkemeleri ve temize çıkmaları, zorlama ortaklaşacılığı, toplu taşıma, iş kampları, sansür, yalanlar, zulüm, soykırım... Sonunda aykırılıklar senin için çok fazladır ve çatlırsın. Fakat bunu hep yapman gereken zamandan sonra yaparsın. Ben elli altıda ayrıldım, elli üçte neredeyse ayrılıyordum ve kırk sekizde ayrılmış olmam gerekirdi. Fakat bağlanıp kalıyorsun. Düşüncelerin iyi olduğunu ama yanlış insanların iş başında olduğunu ve bunun değişeceğini düşünüyorsun. Hem bütün bu iyi yönde çalışmanın boşa gitmesine nasıl izin verebilirsin. Kendi kendine bunun her zaman zor olduğunu, uygulamanın henüz kuramda öngörülen hale gelmediğini ve bütün bunların zaman aldığını söylüyorsun. Kendine, duyduklarının çoğunun soğuk savaş iftiraları olduğunu söylüyorsun. Sonuçta sen nasıl bu kadar hatalı olabilirsin, bu kadar

çok akıllı, cesur ve iyi niyetli insan nasıl hatalı olabilir?

"Eğer bilimsel bir eğitim almamış olsaydım, sanırım daha uzun süre bağlanıp kalırdım. Laboratuvar çalışması, bir sonucu kurama uyması için değiştirmenin ne kadar kolay olduğunu, sana başka herşeyden daha iyi öğretir. Hatta bu bir dürüst olmama sorunu da değildir. Bu bizim doğamızda var; arzularımız algılarımızın içine geçer. İyi hazırlanmış bir deney buna karşı bizi korur, ama bu deney uzun zamandır kontrolden çıkmıştı. Hayaller ve gerçekler beni uzaklaştırıyordu. Macaristan son darbe oldu. Ben çatladım."

Biraz durakladı ve düşünceli düşünceli devam etti, "İşte June'la benim aramdaki fark bu. O, Parti'yi benden yıllar önce terk etti, ama hiçbir zaman çatlamadı, hiç bir zaman hayalleri gerçekten ayırmadı. Bir ütopyayı diğer biriyle değiş tokuş etti. Politikacı ya da tapınakta dinsel törenleri yöneten kadın, bu hiç fark etmedi, özde o uzlaşmayan biriydi..."

O bunları anlattı ve o anda sinirlerine hakim olamayan ben oldum. Gözlem yerinin etrafındaki merdivenlerde ve hediyelik eşya tezgâhının yanında toplanmış, bir şeyler olmasını bekleyen arkadaş gruplarının arasından yolumuzu bulmaya çalışarak, boş arazi ve Duvar'ın hâlâ Potsdamerplatz adıyla bilinen bölümünden geçiyorduk. O anda beni çarpan Bernard'ın sözlerindeki adaletsizlik değil, iletişim güçlüğündeki vahşi sabırsızlık ve yataktaki sevgililerin yerini alan paralel aynaların görüntüsü oldu; yalanın içinde solgunlaşan sonsuz benzerlikleri geri yansıtıyorlardı. Bernard'a doğru döndüğümde, bileğim yanımda duran adamın elindeki yumuşak ve ılık bir şeye çarptı. Bu bir sosisli sandviçti. Ama ben özür dileyemeyecek kadar kışkırtılmışım. Potsdamerplatz'daki insanlar ilginç bir şey beklentisiy-

le yamp tutuşuyorlardı; ben bağıırken başlar bize doğru çevrildi ve çevremizde bir çember oluşmaya başladı.

"Bunlar saçma, Bernard! Daha da kötü, kurnazca! Sen bir yalancısın!"

"Sevgili oğlum."

"Onun sana söylediklerini asla dinlemedin. O da dinlemezdi. Birbirinizi aynı şeyden dolayı suçladınız. O senden daha fazla uzlaşmaz biri değildi. İki duygusal! Birbirinizi kendi suçluluklarınızla doldurdunuz."

Arkamda son sözlerimin hızlı bir mırıltıyla Almanca'ya çevrildiğini duydum. Bernard beni çemberin dışına çıkarmaya çalışıyordu. Fakat ben öfkemin içinde mutluydum ve ilerlemek istemiyordum.

"Bana seni her zaman sevdiğini söyledi. Sen de aynı şeyi söyledin. Bu kadar çok zamanı nasıl boşa harcayabildiniz, başkalarının zamanını da ve çocuklarınızı...?"

Bu tamamlanmamış son suçlama Bernard'a utancın ötesinde dokundu. Ağzı bir çizgi halinde gerildi ve benden uzaklaştı. Aniden öfkem uçup gitmişti, yerini kaçınılmaz bir vicdan azabı aldı; bu zıppıktı kim oluyor da kendisi kadar yaşlı bir evliliği, bu üstün ve kibar adamın yüzüne karşı bağırarak anlatmaya cüret edebiliyordu? Kalabahk ilgisini kaybetti ve gözlem kulelerine, hiç kimsenin olmayan toprağın ve ölü şeritin boş kumsallarının kartpostalları için beklenen kuyruklara doğru ilerledi.

Yürümeye devam ediyorduk. Özür dilemek için aşırı bir telaş içindeydim. Tek geri çekilme belirtim, alçaltılmış bir ses ve sahte bir makul görünmeydi. Yan yana, öncekinden daha hızlı yürüyorduk. Bernard'ın kendi duygu sağanağı ifadesiz yüzünde açıkça belliydi.

"O, hayali bir ütopyadan diğerine gitmedi." dedim. "Bu bir arayıştı. Bütün cevapları bildiğini iddia etmi-

yordu. Bu bir araştırmaydı, herkesin kendi yöntemiyle yapmasını istediği bir araştırma, ama hiç kimseyi zorlamıyordu. Nasıl zorlayabilirdi? Bir soruşturmaya girişmemiştir. Dogma ya da düzenli bir dine karşı hiç ilgisi yoktu. Manevi bir yolculuktu yaptığı. 'Isaiah Berlin'in açıklaması ona uymuyor. Uğruna başkalarını kurban edeceği bir son yoktu. Kırılacak yumurta yoktu..."

Tartışmanın görünüşü Bernard'ı yeniden canlandırdı. "Sen hatalısın, sevgili oğlum, oldukça hatalı. Onun bir arayışta olduğunu söylemek, onun mutlaka bir çizgide olduğu gerçeğini değiştirmiyor. Ya onunla birlikte onun yaptığını yapardın ya da dışarıdaydın. Meditasyon yapmak ve mistik metinleri incelemek isterdi, bu çeşit şeyler işte, yaptığı iyiydi ama bana göre değildi. Ben İşçi Partisi'ne katılmayı tercih ettim. O bunu yapmazdı." Sonunda ayrı yaşamamızda ısrar etti. Ben yumurtalardan biriydim. Çocuklar da diğerlerinin arasındaydı."

Bernard konuşurken, ne yapmaya çalıştığımı merak ediyordum, onu ölmüş bir eşle barıştırmaya çalışıyordum.

Bitirdiğinde, ellerimi açarak kabul ettiğimi belirttim ve "Peki öldüğünde onun neyini özledin?" dedim.

Duvar boyunca, haritacılık ve bazı unutulmuş politik inatçılığın ani bir karışıklığa zorladığı noktalardan birine gelmiştik; sınırdan ancak birkaç metre sonra eski haline gelen bir yön değişikliği. Onun hemen yanında terk edilmiş bir gözlem yeri vardı. Bernard tek bir söz söylemeden merdivenleri tırmanmaya başladı, ben de takip ettim. Tepeye vardığımızda işaret etti.

"Bak."

Karşımızdaki gözlem kulesi önceden boşaltılmıştı ve

aşağıda, mayınları gizleyen taranmış kumların, bubi tuzaklarının ve otomatik silahların üzerinde sakin sakin dolaşan floresan ışıklarının parıltısında, düzinelerce tavşan, kemirmek için ot saçakları arıyordu.

"Evet, bir şeyler gelişti."

"Zamanları neredeyse doldu."

Bir süre sessiz durduk. Manzaramız şimdi artık iki duvar olan Duvar'ın arka taraflarıydı. Daha önce sınırı hiç gece ziyaret etmemiştim, şimdi kablolar, kum, servis yolu ve simetrik lambalardan oluşan bu geniş koridora bakarken, devletlerin geleneksel olarak gaddarlıklarını iyice sakladıkları bu yerde, masum parlaklık, utançsız hareket beni çarpıyordu; burada reklamlar herhangi bir Kurfürstendamın neonundan daha renkli ve daha parlaktı.

"Ütopya."

Bernard içini çekti ve çeşitli yönlerden sesler ve gülüşmeler duyduğumuzda beni cevaplamak üzere olabildi. Sonra, insanlar tahta merdivenlere ayaklarını vurmaya başladıklarında, gözlem yeri sallanmaya başladı. Onlardan uzak olmamız büyük bir şanstı. Saniyeler geçmeden on beş kişi yanımızda bitti, kameralar monte ediliyor, Almanca, Japonca ve Danimarka dilinde heyecanlı çağrılar yapılıyordu. İnsan selinin karşı yönünde yolumuza devam ettik.

Bernard'ın benim sorumu unuttuğunu ya da cevaplamamayı tercih ettiğini düşündüm, ama yolumuz eski Reichstag binasının merdivenlerine çıktığında "En çok özlediğim şey onun ciddiyeti." dedi. "O, yaşamı bir proje, bir girişim, kontrol edilmesi ve anlayışa, bilgelige yönlendirilmesi gereken bir şey olarak gören, tanıdığım çok az kişiden biriydi. Çoğumuz gelecek planlarımızı para, kariyer, çocuklar ve bunun gibi şeylere ayırırız.

June, Tanrı biliyor, kendini, var oluşu, "yaradılışı" anlamak isterdi. Sürüklenip giden, bir şeyin ardından diğerini alan, diğerlerine karşı çok sabırsızdı, buna "uyurgezerlik" derdi. Kafasına doldurduğu anlamsız şeylerden nefret ederdim, ama onun ciddiyetini severdim."

Toprak yığınlarıyla dolu bir arsada, oldukça geniş bir hendeğin kenarına gelmiştik. Bernard burada durdu ve ekledi. "Yıllar boyunca ya kavga ettik ya da birbirimizi umursamadık, fakat sen haklısın, o beni sevdi ve bu senden öğrenildiğinde..." Hendeği işaret etti. "Bunun hakkında bir şey okumuştum. Bu eski Gestapo karargâhı. Geçmişini araştırmak için kazıyorlar. Benim kuşağımdan birinin, Gestapo suçlarının etkisinin arkeoloji tarafından yok edilmesini nasıl kabul edebildiğini anlamıyorum."

Şimdi içine baktığımız hendeğin, eskiden beyaz seramik duvarlı bir dizi hücreye ek bir koridor olan düz bir çizgi halinde kazıldığını görüyordum. Hücrelerin her biri içine bir mahkumun ancak sığacağı büyüklükteydi ve hepsinin duvarlarında iki demir halka vardı. Biraz ileride alçak bir bina olan Müze vardı.

Bernard, "Zavallı bir sefilden sökülmüş bir tırnak bulacaklar ve temizleyip etiketli bir cam muhafaza içine koyarak sergileyecekler. Yarım mil ötede de Stasi kendi hücrelerini temizliyor olacak." dedi. Sesindeki acılık beni şaşırttı ve ona bakmak için döndüm. Demir bir kazığa yaslanmıştı. Bezgin ve her zaman olduğundan daha ince görünüyordu, paltosunun içinde neredeyse kazığın kendisinden bile ince. Yaklaşık üç saattir ayaktaydı ve o anda, ilk olarak yalnızca yaşlıların ve zayıfların anımsayabildiği bir savaştan kalan öfke onu daha da fazla tüketmişti.

"Biraz dinlenmeye ihtiyacın var," dedim. "Biraz ileride, Checkpoint Charlie'de bir Caf  var."

Ne kadar uzak olduğu hakkında hiçbir fikrim yoktu. Ona yardımcı olurken adımlarını ne kadar zor ve yavaş attığını fark ettim. D   ncesizliğim için kendimi suçladım. Duvar tarafından kesilerek çıkılmaz sokak haline gelen bir yoldan geçiyorduk. Bernard'ın y    sokak lambalarının altında terli ve gri, gözleri de çok parlak görünüyordu. Kocaman yığının en dostça görünen tarafı olan büyük ağzı, yaşlılıktan dolayı gevşek bir ürpermeyle kasılıyordu. Ben onu hemen sıcak ve yiyecek olan bir yere götürme ihtiyacıyla, tamamen çökebileceği korkusunun arasında kalmıştım. Batı Berlin'de nasıl ambulans  ağırılacağı hakkında hiçbir fikrim yoktu ve burada, sımırın sahipsiz kenarında telefon yoktu, hatta Almanlar bile turisttiler. Ona oturup bir süre dinlenmek isteyip istemediğini sordum ama beni duymuş görünmüyordu.

Bir araba kornası ve karışık bir neşe duyduğumda sorumu tekrar ediyordum. Checkpoint Charlie'nin yoğun ışıklandırması, önümüzdeki terk edilmiş binanın arkasından yumuşak bir haleyi yansıtıyordu. Birkaç dakika içinde oraya ulaştık, Caf 'nin yanında ve önümüzde, sabahleyin Jenny'le birlikte izlediğim o tanrı ık rüya gibi ağır çekim sahne vardı; bekçi odalarının sınır döşemesi, çok dilli işaretler ve soyulmuş kapılar, hâlâ doğudan gelen yayaları karşılayıp iyilik dileyenler, hâlâ Trabant'ların tavanlarına g  m g  m vuranlar. Fakat  imdi, sanki TV filmi ve gerçek yaşam arasındaki farkı göstermek ister gibi, daha az tutku vardı.

Bu sahneye bakmak için durakladığımızda Bernard'ın kolunu tuttum. Sonra kalabalığın içinden geçerek Caf 'nin girişine ulaştık. Ancak yerler boşaldığında

içeriye insan alıyorlardı. Gecenin bu saatinde kim oturduğu masayı bırakmak isterdi? Buğudan beneklenmiş camlardan, kirli havayla sarmalanmış ayrıcalıklı yemek yiyenleri ve içki içenleri görebiliyorduk.

Bernard elimden kurtulup aceleyle uzaklaştığında, tıbbi bir zorunluluk yüzünden bizi içeri almaları için yalvarmak üzereydim. Bernard yolu geçerek, kalabalığın çoğunun bulunduğu Amerikan bekçi odasının yanındaki trafik odasına yöneldi. O zamana kadar onun gördüğünü görmemiştim. Sonradan, bana olayla ilgili tüm öğelerin biz oraya ulaştığımızda mevcut olduğunu söyledi, fakat ben ancak onun arkasından bağırıp takip ettiğimde kırmızı bayrağı gördüm. Kısa bir direğe (belki de bir süpürge sopası) bağlanmıştı ve yirmi yaşlarında ince bir adam tarafından taşınıyordu. Türk gibi görünüyordu. Siyah kıvrıkcık saçları ve siyah giysileri vardı; siyah bir tişört üzerine giyilmiş çift sıra düğmeli siyah bir ceket ve siyah jean pantolon. Ona bakan kalabalığın önünde aşağı yukarı geziniyordu, bayrak omzuna doğru eğildi. Bir Wartburg'un yolunu kestiğinde hareket etmeyi reddetti, araba onun etrafından dolaşmak zorunda kaldı.

Bir kışkırtma eylemi olarak başarıya ulaşmaya başlamıştı ve Bernard'ı yola çeken buydu. Genç adamın muhalifleri karışık bir topluluktuk fakat benim ilk anda gördüklerim kaldırımın hemen yanında takım elbiseli iki adamdı -işadamı ya da aracı-. Genç adam geçerken onlardan biri hafifçe çenesinin altına vurdu. Saldırıdan çok bir küçük görme ifadesiydi. Romantik devrimci geri çekildi ve hiçbir şey olmamış gibi davrandı. Kürk şapkalı yaşlı bir bayan ona bağırarak uzun bir cümle söyledi ve bir şemsiye salladı. Kadın, yanındaki bey tarafından zaptedildi. Bayraklı adam sopasını daha yükse-

ğe kaldırdı. Aracı tipli ikinci adam ona yaklaştı ve kulağına bir yumruk vurdu. İyi ortalamamıştı ama genç adamın sendelemesine yetti. Yumrukla vurulan yere dokunmaya tenezzül etmeden gösterisine devam etti. O anda Bernard yolun yarısındaydı ve ben de hemen arkasındaydım.

Benim ilgilendiğim kadarıyla bayraklı adam talep ettiği şeyi alabilirdi. Benim endişem Bernard içindi. Sol dizi ona sorun yaratıyor gibi görünüyordu, fakat o benim önümde topallayarak hızlı hızlı yürüyordu. Sonradan olacakları görmüştü, daha çirkin meydan okuma Kochstrasse yönünden geliyordu. Yarım düzine kaddar dılar ve geldiklerinde birbirlerine sesleniyorlardı. Söyledikleri sözleri duydum, ama o zaman umursamadım. Sevinç içindeki şehrin hareket olarak onlara ihtiyaç duyduğunu düşünmeyi tercih ettim. Yumruklanmış bir adam görmüşler ve daha fazla hareketlenmemişlerdi. Yaşları on altıyla yirmi arasındaydı. Sivilceli solgun yüzleri, tıraş edilmiş kafaları ve gevşek ıslak ağızlarıyla toplu olarak çelimsiz bir kötülük, başkalarıyla aynı imkanlara sahip olmamanın dışa dönük havasını yayıyorlardı. Türk ona doğru geldiklerini gördü, bir tango dansçısı gibi başını geriye atarak onlara arkasını döndü. Komünizmin son rezalet gününde burada olup bunu yapmak ya bir şehitin coşkunu ya da insanların ortasında dövülmek için duyulan anlaşılmasız mazoşist dürtüyü gösteriyordu. Şu da bir gerçektir ki kalabalığın çoğu onu garip ve huysuz biri olarak algılamış ve umursamamıştı. Yine de, Berlin hoşgörülü bir yerdi. Fakat bu gece yeteri kadar sarhoşluk olayı ve belli belirsiz bir düşünce olarak bir şey için birini suçlama ihtiyacı vardı; ve bayraklı adam tüm bu özelliklere sahip görünüyordu.

Bernard'ın yanına yaklaştım ve elimi koluna koydum. "Bu işe karışma Bernard. Sana bir şey yapabilirler."

"Anlamsız," dedi ve kolunu çekti.

Genç adamın yanına çocuklardan birkaç saniye önce ulaştık. Üzerinde çok ağır bir koku vardı ve bana göre Marxist-Leninist düşüncenin gerçek kokusu bu değildi. Muhakkak bir sahtekârdı. Sadece "Hadi gidelim!" diyecek zamanı bulabildim ve çete oraya geldiğinde hâlâ Bernard'ın kolunu çekeliyordum. Çocuklarla kurbanlarının arasında durdu ve kollarını açtı.

Bir İngiliz polisinin eski usûl kibar ve sert sesiyle "Buraya kadar," dedi. Gerçekten dövülemeyecek kadar çok yaşlı, çok ince ve uzun, yüksek rütbe sahibi olduğunu mu düşünüyordu? Çocuklar kısa bir an durdular ve bir araya toplandılar. Hızlı hızlı soluyor, bu fasulye sırtına, yollarını kesen bu palto giymiş bostan korkuluğuna şaşkınlıktan başları ve dilleri sarkmış bir halde bakıyorlardı. İçlerinden iki tanesinin klapalarına iğnelenmiş gümüş gamalı haçları olduğunu gördüm. Bir diğerrinin parmağında gamalı haç dövmesi vardı. Dönüp bakmaya cesaret edemedim, fakat Türk'ün bayrağını toplayıp oradan uzaklaştığı izlenimine kapıldım. Kendi şiddetlerinden ortaya çıkan sonuçtan etkilenmiş olan aracı tipli adamlar, kalabalığın içine çekilerek izlemeye koyulmuşlardı.

Yardım aramak için çevreme bakındım. Doğu Alman meslektaşlarına damşmaya giden bir Amerikalı çavuş ve iki askerin arkası bize dönüktü. Çocukların şaşkınlığı öfkeye dönüşüyordu. Aniden iki tanesi Bernard'a doğru koştu, fakat bayraklı adam daha önce kalabalığın arkalarına ulaşmış ve yolda hızlı hızlı koşuyordu. Kochstrasse'ye doğru bir köşeyi döndü ve gözden kay-

boldu.

İki çocuk yarım yamalak onu kovaladılar sonra bize doğru döndüler. Bernard tersini yapmalıydı.

"Şimdi gidin," dedi parlak bir şekilde. Ellerinin tersiyle onları kovuyordu. En küçükleri olan bombacı ceketini giymiş dazlak kafalı haylaz ileri atılıp Bernard'ın baldırına tekmeyle vurduğunda, bu gamalı haçlı insanların Alman olmasının daha anlaşılır mı, yoksa daha da öte tiksindirici mi olduğunu merak ediyordum. Çizmenin kemiğe çarpmasını duydum. Bernard şaşkın bir iç çekişle kaldırımın üzerine iki büküm çöktü.

Kalabalıktan onaylamayan bir homurtu geliyordu, ama hiç kimse hareket etmedi. İleri atıldım ve çocuğa bir yumruk savurdum ama ıskaladım. Fakat o ve arkadaşları benimle ilgilenmiyorlardı. Bernard'ın çevresinde toplanıyorlardı, onu öldürünceye kadar tekmeleme-ye hazır olduklarını düşündüm. Bekçi kulübesine doğru son bir bakış fırlattım, çavuş ya da askerlerden hiçbir iz yoktu. Çocuklardan birini yakasından hızla çektim ve başka birine ulaşmaya çalışıyordum. Benim için çok fazlaydılar. Geri çekilen iki, belki de üç siyah çizme gördüm.

Fakat hareket etmediler. Oldukları yerde donakaldılar, tam o anda kalabalığın içinden bizim için telaşlanan biri görüldü, çocukları kısa ve etkili cümlelerle azarladı. Öfkeli, genç bir kadındı. Gücü sokaktan geliyordu. Güvenilir bir havası vardı. Onlarla yaşıttı, istek duyulan biri, bir arzu nesnesiydi. O bir yıldızdı ve onları, kendi ölçülerine göre bile, alçakça davranırken yakalamıştı.

Nefretinin gücü cinseldi. Onlar erkek olduklarını düşünüyorlardı oysa o, onları yaramaz çocuklar düzeyine düşürüyordu Ondan ürkmüş, geri çekiliyor görün-

meyi kaldıramıyorlardı. Fakat dışa yansıyanlar, gülmeler, omuz silkmeler ve ona savurdıkları duyulmayan küfürler olsa da, o anda yaptıkları şey tam olarak buydu. Kendilerine ve birbirlerine aniden sıkılmış, başka bir yerin daha ilginç olacağını düşünüyor taklidi yapıyorlardı. Kochstrasse'ye doğru ilerlemeye başladılar, ama kadın azarlamasını bitirmedi. Belki ondan koşarak uzaklaşmayı tercih ederlerdi ama protokol, onları zorlama, kendinden emin bir kabadayılığın sürdürmeye zorunlu kılıyordu. Kadın bağırıp çağırarak ve yumruğunu sallayarak onları sokağa doğru takip ettiğinde gelen ıslık ve yuhalama seslerine katlanarak, başparmaklarını ceplerinde tutmak zorunda kaldılar.

Bernard'ın ayağa kalkmasına yardım ediyordum. Ancak genç kadın nasıl olduğunu görmek için yanımıza geldiğinde ve aynı şekilde giyinmiş arkadaşı yanında belirdiğinde, onların 17 Haziran Sokağı'nda yanımızdan geçen iki kız olduklarının farkına vardım. Bernard bacağının üstünde ağırlığını denerken birlikte ona destek olduk. Bacağı kırılmış görünmüyordu. Kolunu benim omuzuma koyup ayaklarını sürüyerek ilerlediğinde, kalabalık onu alkışlıyordu. Yavaş yavaş Checkpoint'den uzaklaştık.

Bir taksi bulmayı umut ettiğimiz sokağın köşesine ulaşmamız dakikalar aldı. Bu zaman sırasında Bernard'ı kurtarıcısının kimliği hakkında bilgilendirmek için arzu duyuyordum. Ona adını sordum - Grete - ve Bernard'a tekrarladım. O, dikkatini çektiği acımın üzerinde yoğunlaştırmıştı. Bacağının üzerine eğilmişti ve belki de hafif bir şok geçiriyordu, ama ben tam olarak ne olduğuyla ilgilenmekte ısrar ettim. Onun içindeki, benim içimdeki akılcı düşüncüyü ne tedirgin ediyordu?

Sonunda Bernard kızın bulunduğu yöne elini uzattı

ve "Grete, teşekkür ederim. Sayende paçayı kurtardım," dedi. Ama konuşurken ona bakmıyordu.

Kochstrasse'de Grete ve Diane'ye kendileri hakkında bir şeyler sormak için zamanım olacağını düşündüm, fakat oraya ulaşır ulaşmaz yolcu indiren bir taksi gördük ve onu çağırdık. Orada Bernard'ı rahatça içeri yerleştirebilmek için fırsat oldu, sonra teşekkürler, vedalaşmalar ve yeniden teşekkürler, bu sırada onun son anda kurtarıcı meleğine, June'un yeniden doğmuş haline bakacağını umdum. Kızlar yürürken arka koltuktan onlara el salladım ve sürücüyü gideceği yeri söylemeden önce Bernard'a döndüm "Onları tanımadın mı? Brandenburg Kapısı'nda gördüğümüz kızlardı. Hani bana nasıl sürekli June'dan bir mesaj beklediğini anlatıyordun..."

Bernard başını arkaya yaslamış, düşüncelerini toparlamaya çalışıyordu ve bir iç çekişle sözümü kestti. Arabanın takviye edilmiş tavanına doğru sabırsızca konuştu, tavan nerdeyse burnuna değiyordu. "Evet, ilginç bir rastlantı sanırım. Şimdi, Tanrı aşkına Jeremy, beni eve götür."

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Majdanek - Les Salces. St Maurice de Navacelles 1989

Ertesi gün Kreuzberg'deki daireden dışarı çıkmadı. Surat asarak, küçük oturma odasındaki bir kanepeye uzanıp televizyon izlemeyi tercih etti. İncinmiş bacağım muayene etmesi için Günter'in bir doktor arkadaşımı çağırdık. Kırık yok gibi görünüyordu, fakat doktor Londra'da film çekirtmesini tavsiye etti. Ben, sabah geç saatte bir gezinti yapmak için dışarı çıktım. Ayaklar altında ezilmiş bira kutuları ve şişeler, sosisli sandviç dükkânlarının etrafındaki hardal ve domates ketçabı bulaşmış peçetelerle, sokakların akşamdan kalma bir görüntüsü vardı. Öğleden sonra Bernard uyurken, gazeteleri okudum ve önceki gün konuştuklarımızı yazdım. Akşamleyin, o hâlâ suskundu. Bir gezinti daha yapmak için dışarı çıktım ve yerel bir Kneipe'de bir bira içtim. Eğlenceler yeniden başlamıştı, ama ben yeteri kadarını görmüştüm, daha fazlasını çekecek halde değildim. Bir saat içinde eve geri dönmüştüm, saat on buçuğa doğru her ikimiz de uyuduk.

Ertesi sabah, Bernard'm Londra'ya gideceği uçakla, benim Frankfurt ve Paris üzerinden Montpellier'e gideceğim uçak bir saat arayla kalkıyordu. Jenny'nin erkek kardeşlerinden birini Heathrow'da uçağı karşılaması için ayarlamıştım. Bernard daha canlıydı. Tegel'deki terminali topallayarak geçti. Bir havayolu görevlisini selamlamak ve ısmarlanan tekerlekli sandalyeyi hatırlatmak için kullandığı, ödünç alınmış bastonuyla uyum içindeydi. Bernard'a tekerlekli sandalyenin çıkış kapısında bekleyeceğine dair güvence verildi.

Çıkışa doğru yürürken, "Bernard, sana June'un köpekleri hakkında bir şey sormak istiyordum..." dedim.

Sözümü kesti. "Yaşam ve zaman hakkında mı? Sana bir şey söyleyeceğim. 'şeytanla yüz yüze gelmek' hakkında bütün bu anlamsız şeyleri unut. Dinsel samimi-yetsizlik. Fakat biliyorsun, June'a Churchill'in siyah köpeğinden söz eden bendim. Hatırlıyor musun? Churchill'in zaman zaman geçirdiği depresyonlara verdiği addı bu. Sanırım bu deyişi Samuel Johnson'dan çalmış. Sonuçta, June'a göre bir köpek kişisel bir bunalımsa, iki köpek bir çeşit kültürel bunalım, uygarlığın en kötü ruh halleriydi. Fena değil, gerçekten. Sık sık bu düşünceден yararlanđım. Checkpoint Charlie'deki olay benim düşüncelerim yoluyla oldu. Sebep kırmızı bayrak değildi biliyorsun, onu gördüklerini bile sanmıyorum. Bağırarak söyledikleri kelimeleri duydun mu?"

"Ausländer raus."

"Yabancılar dışarı. Duvar yıkılıyor ve herkes dışarı çıkıp sokaklarda dans ediyor, fakat er geç..."

Çıkış kapısına ulaştık. şeritli üniforma giymiş bir adam, tekerlekli sandalyeyi Bernard'ın arkasına yaklaştırdı. Bernard içini çekerek oturdu.

"Fakat benim sorum bu değildi. Dün eski notlarıma

göz attım. June'u son gördüğümde, St Maurice de Navacelles Belediye Başkanı'nın o öğleden sonra cafe'de öğle yemeği yerken, o köpekler hakkında ne söylediğini sana sormamı söyledi..."

"Hotel des Tilleuls? Bu köpeklerin ne yapmak üzere eğitildikleri mi? Bu durumla ilgili mükemmel bir nokta. Belediye Başkan'ın öyküsü kesinlikle doğru değildi. Ya da en azından, doğru olup olmadığını bilmenin bir yolu yoktu. Fakat June inanmayı seçti, çünkü ona çok uyuyordu. Olayları düşünceye uydurmanın mükemmel bir örneği."

Bernard'ın çantalarını uçuş görevlisine verdim. Görevli, eşyaları tekerlekli sandalyenin arkasına yerleştirdi, sonra itme pozisyonu alarak konuşmayı bitirmemizi bekledi. Bernard kucığında bastonuyla arkasına yaslandı. Onun sakat haline alışmak zorunda olması düşüncesinden rahatsızlık duydum.

"Fakat Bernard," dedim. "Öykü neydi? Bu köpekler ne yapmak üzere eğitilmişlerdi?"

Bernard başını salladı. "Başka bir zaman. Sevgili oğlum, benimle geldiğin için sağol." dedi. Sonra kısmen beni selamlamak, kısmen de bana ters ters bakıp başını sallayan uçuş görevlisine işaret vermek için, plastik uçlu bastonunu kaldırdı. Görevli, tekerlekli sandalyedeki yolcusunu iterek uzaklaştı.

Kalan bir saatlik bekleyişimi iyi değerlendirmeyecek kadar huzursuzdum. Son bir kahveye ya da son bir Alman yiyeceğine ihtiyacım olup olmadığını düşünerek bir barda oyalandım. Bir kitapçı dükkanında uzun uzun kitapları gözden geçirdim ve tek bir kağıt bile almadım, son üç gün içinde onlara iyice doymuştum. Yabancı bir havaalanında transit yolcu olduğumda, İngiltere'yle hiçbir bağlantım yoksa, sık sık kalkış tablosun-

daki Londra seferlerine bakarak, içimde eve, Jenny'e, aileme duyduğum özlemi ölçerim. Bu kez sadece bir sefer anons edildi -uluslararası uçuş haritasında Berlin durgun bir noktaydı-. O anda Bernard'ın söylediklerinin etkisiyle, karımla ilgili ilk anılarımdan birini hatırladım.

Ekim 1981'de Polonya hükümetinin davet ettiği, özelliği olmayan bir kültür heyetinin üyesi olarak Polonya'da bulunuyordum. O zamanlar, orta derecede başarılı bir taşra tiyatro topluluğunun yöneticisiydim. Heyette bir roman yazarı, bir sanat muhabiri, bir çevirmen ve iki ya da üç bürokrat vardı. Tek kadın Jenny Tremaine'ydı. Merkezi Paris'te, parasal kaynağı Brüksel'de olan bir kurumu temsil ediyordu. Hem güzel hem de canlı ve hareketli olduğu için, bazı diğer üyelerin düşmanlığını üstüne çekiyordu. Özellikle roman yazarı, şöhretinden etkilenmeyen çekici bir kadının yarattığı çelişkili duygularla harekete geçerek, gazeteci ve bürokratlardan biriyle onu ilk önce kimin elde edeceği konusunda bir bahis yarışına girmişti. Genel kanı, çilli teni ve yeşil gözleri, gür kızıl saçları, randevularındaki başarısı ve mükemmel Fransızcasıyla Miss Tremaine'in hak ettiği yere konması gerektiği idi. Resmi bir ziyaretin kaçınılmaz sıkıcılığında, otelin barında gece geç vakit içilen içkilerle yapılan sohbetlerin sayısı oldukça fazlaydı. Sonuç tatsızdı. Keskin tarzının sadece sinirliliğini gizlediğini keşfettiğim bu kadınla, diğerleri beni dürtüp arkadan göz kırparken ve sonra bana "yarışta olup olmadığımı" sorarken bir ya da iki kelime konuşmak imkansızdı.

Beni daha fazla sinirlendiren de bir anlamda, sadece bir anlamda, yarışta olmamdı. Varşova'ya geldiğimiz

ilk günlerde yaralı, sevdalı, eski usul, umutsuz bir vakaydım ve neşeli roman yazarıyla arkadaşları için gü-rültülü ve neşeli bir engeldim. Her gün onu kahvaltıda otelin restoranını geçip bizim masamıza gelirken gör-mek, göğsümde müthiş acı veren bir gerginlik, midem-de bir boşluk, bir tutulma hissi yaratıyordu. Yanımıza geldiğinde ne onu görmezden gelebiliyor, ne de kendimi diğerlerine açığa vurmaktan ilgisiz ve terbiyeli olabili-yordum. Çok pişmiş yumurtam ve kara ekmeğim doku-nulmadan kalıyordu.

Onunla yalnız konuşabilmek için hiç fırsat olmuyor-du. Bütün gün boyunca komisyon odalarında oturuyor ya da editörler, çevirmenler, gazeteciler, hükümet gö-revli ve Dayanışma'dan insanlarla tiyatro konuşı-yorduk. Dayanışma'nın üstün olduğu zamanlardı, biz henüz bunu bilmiyorduk, Dayanışma'nın sonundan, General Jaruzelski'nin darbesinden sonraki sürgünün-den birkaç hafta önceydi. Tek bir konuşma konusu vardı. Polonya. Bunun aciliyeti girap gibi etrafımızda dönüyor ve bir loş, pis ve düzensiz odadan ve bir sigara dumanından diğerine geçerken baskı yapıyordu. Polon-ya neydi? Dayanışma neydi? Demokrasi gelişebilir mi-ydi? Ayakta kalacak mıydı? Ruslar saldıracaklar mıydı? Polonya Avrupa'lı mıydı? Ya köylüler? Yiyecek kuyruk-ları günden güne uzuyordu. Hükümet, Dayanışma'yı suçluyordu, diğer herkes de Hükümet'i suçluyordu. So-kaklarda yürüyüşler, Zomo polisi tarafından coplanma-lar, üniversitede bir öğrenci işgali vardı ve bütün gece süren tartışmaların sayısı artıyordu. Daha önce Polon-ya hakkında pek düşünmemiştim, fakat bir hafta içeri-sinde, yabancı ya da Polonyalı fark etmeksizin diğer herkes gibi, ben de cevaplarda değilse de doğru soruları sormakta tutkulu bir uzman olmuşum. Kendi politi-

kam karışıklığın içine atılmıştı. İçgüdüsel olarak hayran olduğum Polonyalılar, beni en az güvendiğim Batılı politikacılara yönelttiler, sonra buradaki herkese - o zamana kadar bunu sağın huysuz ideologlarıyla birleştirdiğim - antikomünizm dili geldi. Burada Komünizm bir ayrıcalıklar ağı, bir çürüme ve izin verilmiş tecavüz, bir akıl hastalığı, gülünecek bir düzen, umulmayan yalanlar ve en somut olarak, yabancı bir güç tarafından işgal için bir araçtı.

Her olay yerinde, bir yerlerde, bir sürü sandalye ile ride Jenny Tremaine vardı. Boğazım ağrıyordu, havalandırılmayan odalardaki sigara dumanından gözlerim batıyordu, gece geç saatlere kadar uykusuz kalmaktan ve günlük işlerden sersem ve hastaydım, çok kötü üşümüştüm ve asla burnumu silebileceğim bir mendil bulamıyordum, ateşim sürekli yüksekti. Bir Polonya oyununa katılmak için giderken, yolda burnum oluk oluk akıyordu ve ekmek kuyruğundaki kadınlar sarhoş olduğumu düşünerek benden iğreniyorlardı. Ateşim, mutluluğum ve kederim içinden çıkılmaz bir şekilde Polonya, Jenny, artık nefret ettiğim ve beni aralarında saymaktan hoşlanan, onlara göre koşudaki yerimi açığa vurarak beni tahrik eden, başarısızlığımı keyifle seyreden, alaycı roman yazarı ve taraftarlarıydı.

İkinci haftamızın başında, Jenny ona yüz mil uzaklıktaki Lublin kasabasına gidişinde eşlik etmemi isteyerek beni şaşırttı. Bir kitap yazmakta olan bir arkadaşım için fotoğraf çekmek amacıyla Majdanek toplama kampını ziyaret etmek istiyordu. Üç yıl önce, bir televizyon araştırmacısı olarak çalıştığım önceki işlerimden birinde Belsen'de bulunmuş ve bir daha asla başka bir kampa bakmayacağıma kendi kendime söz vermiştim. Bir ziyaret gerekli bir eğitimdi ama bir ikincisi

hastalıktı. Fakat şimdi bu hayalet gibi solgun kadın beni geri dönmeye çağırıyordu. O sırada, kahvaltıdan hemen sonra, benim odamın önünde duruyorduk. Günün ilk randevusu için şimdiden geç kalmıştık ve o acele bir cevap istiyor gibi görünüyordu. Şimdiye kadar hiçbir toplama kampını ziyaret etmediğini ve arkadaş olarak düşünebileceği biriyle gitmeyi tercih ettiğini açıkladı. Son kelimeye geldiğinde parmaklarıyla elimin üstünü okşadı. Dokunuşu serindi. Elini tuttum ve sonra, bana doğru istekli bir adım attığı için, onu öptüm. Otel koridorunun loş ve insansız boşluğunda uzun bir öpüşmeydi. Bir kapı sesiyle durduk ve memnuniyetle onunla gideceğimi söyledim. Sonra biri beni merdivenlerden çağırdı. Ertesi gün bir taksiyle gitmeyi ayarlayıncaya kadar, yeniden konuşacak zaman olmadı.

O günlerde Polonya Zlotisi en düşük değerindeydi ve en değerli para birimi Amerikan Doları'ydı. Bizi Lublin'e götürecek, gerekirse gece bizi orada bekleyecek, sonra da geri getirecek bir taksi tutmak için sadece yirmi dolar yeterliydi. Roman yazarı ve arkadaşları tarafından görülmeden çıkmayı başardık. O öpüşme, onu hissetmek, sıra dışı oluşu, diğer bir öpüşmenin beklentisi yirmi dört saat boyunca zihnimi meşgul etmişti. Fakat şimdi, Varşova'nın kasvetli eteklerinde, gideceğimiz yönden emin ilerlerken, bu öpüşme bizden uzaklaşıyordu. Lada'nın arka koltuğunda birbirimizden oldukça ayrı oturduk ve yaşamlarımız hakkında temel bilgi alışverişinde bulunduk. Onun, ismini radyo programlarından ve yazdığı Nasır'ın biyografisinden bildiğim Bernard Tremaine'in kızı olduğunu o zaman öğrendim. Jenny anne-babasının yabancılaşmalarından ve manevi meditasyonla dolu bir yaşam uğruna dış dünyayı bırakarak Fransa'da uzak bir yerde tek başına ya-

şayan annesiyle yolunda gitmeyen ilişkilerinden söz etti. June'dan daha bu ilk söz edilişte, onunla karşılaşmak için bir merak duydum. Ben de Jenny'ye, ben sekiz yaşındayken annemin ve babamın bir araba kazasında ölümünden, ablam Jean'la birlikte büyümemden, hâlâ bir bakıma babası olduğum yeğenim Sally'den ve başkalarımın anne-babalarıyla iyi iletişim kurmakta ne kadar usta olduğumdan söz ettim. Hatta sanırım Jenny'nin huysuz annesinin duygusal sevecenliğine nasıl sokulabileceğim konusunda şakalaştık.

Varşova ve Lublin arasında yayılmış belirsiz anılarım, uçsuz bucaksız, kahverengi siyah arası sürülmüş tarlalar ve üzerinden geçen düz, ağaçsız bir yoldan ibaret, Lublin'e ulaştığımızda kar atıyordu. Polonyah arkadaşlarımızın öğütlerine uyarak şehir merkezinde indik ve oradan yola çıktık. Kasabanın, tüm Yahudileri'ni, nüfusunun üçte birini tüketen kampa ne kadar yakın olduğunu tam olarak anlayamadım. Yan yanaydılar, Lublin ve Majdanek, olayın içinde olan ve olmayan. Ana girişin dışındaki bir tabelayı okumak için durduk. Burada yüzbinlerce Polonyah, Litvanyah, Rus, Fransız, İngiliz ve Amerikalı'nın öldüğünü yazıyordu. Çok sakindi. Görünürde kimse yoktu. İçeri girmek için bir anlık bir isteksizlik duydum. Jenny'nin fısıldayışıyla irkildim.

"Yahudiler'den hiç söz edilmiyor. Görüyor musun? Hâlâ devam ediyor. Üstelik bu resmi bir şey." Sonra, daha çok kendi kendine söyler gibi ekledi, "Siyah köpekler."

Bu son sözcükleri önemsemedim. Sonrasına gelince, abartıları hesaptan düştükten sonra bile kalan gerçek, Majdanek'i bir anda benim için bir anıt, unutuşun onur veren şehirli muhalefeti olmaktan çıkıp, bir düşünce

hastalığına, yaşayan bir tehlikeye, kötü ruhla bilinçli bir suç ortaklığına dönüştürdü. Elimi Jenny'nin eliyle birleştirdim ve içeri girdik, dış parmaklıkları, hâlâ kul lanılan bekçi kulübesini geçtik. Kapısının girişinde süt dolu iki şişe vardı. Kampın saplantılı temizliğine eklenen en son şey bir parmak kalınlığındaki kardı. Hiç kimseye ait olmayan topraklar boyunca yürüdük ve ellerimizi bıraktık. İleride gözetleme kuleleri, dikine yükselen tavanları ve sarsak tahta merdivenleriyle direkler üzerine kurulmuş bodur kulübeler vardı; iç taraftaki çift parmaklığı içine alan bir görüş alanına sahiptiler. Düşündüğümde daha uzun, daha alçak ve çok fazla sayıdaki kulübelere oluşuyordu. Ufkumuzu doldurdular. Onların ötesinde, tek bacalı avare bir vapur gibi, turuncu-beyaz gökyüzüne doğru serbestçe hareket eden, yakıp kül eden fırın vardı. Bir saat boyunca hiç konuşmadık. Jenny talimatlarımı okudu ve fotoğraflar çekti. Okullu çocuklardan oluşan bir grupla, içinde ayakkabılarla dolu tel kafesler olan bir kulübeye girdik. Kurutulmuş meyveler gibi yassılmış ve kıvrılmış onbinlerce ayakkabı. Başka bir kulübede daha fazla ayakkabı ve bir üçüncüsünde inanılmayacak kadar daha fazla, artık kafeslerde değil, tüm yeri kaplayacak şekilde dökülmüş. Çivili bir çizmenin yanında, tozda körpe liği hâlâ görünen bir çocuk ayakkabısı. Hayat bir mekik oyasına döndü. Dışa dönük sayısal ölçekler, söylenmesi kolay sayılar -on ve yüz binler, milyonlar- düşünc eyi, yakın hissetmeyi, çekilen acıyı gerçekten kavramayı reddediyordu ve insan, sinsice zulüm edenlerin terimlerine çekiliyordu; insan hayatı ucuzdu, yığınlar halinde teftiş edilecek hurda. Yürümeye devam ederken duygularım öldü. Yardım etmek için yapabileceğimiz hiçbir şey yoktu. Beslenecek ya da serbest bırakıla-

cak hiç kimse yoktu. Ya buraya gelip umutsuzluğa kapılırdın ya da ellerini ceplerine koyar, içindeki sıcak ve yumuşak değişikliği kavrayarak, kendini kabus görenlere bir adım daha yaklaşmış bulurdun. Bu bizim kaçınılmaz utancımızdı, sefaletteki payımız. Biz öbür taraftaydık, şimdi burada, daha önce kumandanın ya da onun politik üstünün yürüdüğü gibi özgürce yürüyor, onu bunu karıştırıyor, gelecek öğünümüzden kesin olarak emin olmanın rahatlığıyla dışarıya giden yolu biliyorduk.

Bir süre sonra, artık kurbanları düşünmeyi kaldırmadım ve sadece onlara zulmedenleri düşündüm. Kulübelerin arasında yürüyorduk. Nasıl iyi inşa edilmişlerdi, ne kadar uzun süre ayakta kalmışlardı. Temiz yolların her biri, üzerinde bulunduğumuz rayları geçerek ön kapıya ulaşıyordu. Kulübeler çok uzaklara kadar önümüzde uzanıyorlardı, yolun sonunu göremiyordum. Bu, yollardan sadece biriydi ve bu kamp da sadece diğerlerinden biriydi, karşılaştırıldığında diğerlerine göre küçük bir kamp. Tersine dönmüş bir hayranlığa düştüm, çıplak merak; bu eseri hayal etmek, bu kamp-ları planlamak, onları inşa etmek ve onları yürütmek, devamlılığını sağlamak, onların yakıtı olan, kasabalardan ve köylerden gelen insanları sıraya koymak. Böylesine bir enerji, böyle bir adanış. İnsan bunu hata olarak adlandırmaya nasıl başlayabilir?

Çocuklarla yeniden karşılaştık ve bir bacası olan, tuğladan yapılmış bir binaya girerken onları takip ettik. Diğer herkes gibi, fırın kapılarında onları yapan kişinin adını not aldık. Çabucak tamamlanan özel bir düzen. Degesch firmasından sağlanan eski bir hidrojen siyanid, Zyklon B konteyneri gördük. Dışarı çıkarken, Jenny bir saat sonra ilk kez konuşarak, Kasım 1943'te

Alman yetkililerin bir günde otuz üç bin Lublin'li Yahudiyi makineli tüfekle taradıklarını söyledi. Onları büyük çukurlara yatırmışlar ve yüksek sesli dans müziği eşliğinde katletmişlerdi. Tekrar dışarıdaki tabeladan ve onun Yahudiler'i atlayarak onlardan söz etmesinden konuştuk.

"Almanlar işlerini onlar için yaptılar. Artık Yahudi kalmamasına rağmen, hâlâ onlardan nefret ediyorlar," dedi Jenny.

Aniden hatırladım. "Köpekler hakkında söylediğin neydi?"

"Siyah köpekler. Bu bizim aileye ait bir cümle, anemle ilgili." Daha fazla açıklama yapmak üzereydi, sonra fikrini değiştirdi.

Kamptan ayrılıp Lublin'e doğru yürüdük. İlk defa onun güzel bir şehir olduğunu gördüm. Varşova'yı şekilsizleştiren yıkımlardan ve savaş sonrası yapılaşmadan kaçmıştı. Parlak turuncu bir kış günbatımının, parke taşlarını altından taçlara çevirdiği dik bir sokaktaydık. Sanki uzun süren bir tutsaklıktan sonra serbest bırakılmıştık ve yeniden dış dünyanın, Lublin'in tanımadığımız yoğun koşuşturma saatindeki sıradanlığın bir parçası olmaktan heyecan duyuyorduk. Jenny, bana Paris'e yemek pişirmeyi öğrenmek için gelen Polonyalı arkadaşının öyküsünü anlatırken, kendine güvensiz bir şekilde koluma girdi ve sapından gevşekçe tuttuğu fotoğraf makinasını sallayarak yürüdü. Daha önce, seks ve aşk konularında her zaman suskun olduğumu ve ablamın baştan çıkarma konusunda başarılı olduğunu söylemiştim. Fakat o gün, kendimle ilgili baskılardan kurtularak hiç umulmayacak, parlak bir iş yaptım. Jenny'yi cümlesinin ortasında durdurdum ve onu öptüm. Sonra ona şimdiye kadar karşılaştığım en

güzel kadın olduğunu ve gerçekten günün kalan kısmını onunla sevişerek geçirmekten daha çok istediğim hiçbir şey olmadığını söyledim. Yeşil gözleri benimkileri inceledi, sonra kolunu kaldırdı, bir an yüzüme tokat atmak üzere olduğunu düşündüm. Fakat o, yolun karşısında, üzerinde soluk bir tabela asılı dar bir kapıyı işaret etti. Altın külçelerinin üstüne basarak Hotel Wisla'ya doğru yürüdük. Taksiciye gitmesine söyleyerek orada üç gün geçirdik. On ay sonra evliydik.

Montpellier Havaalanı'ndan kiraladığım arabayı karanlık evin dışında durdurdum. Sonra dışarı çıktım, yıldızlı kasım gecesini izleyip, içeri girmek için duyduğum isteksizliği yenmeye çalışarak bir süre bahçede durdum. Aylarca ya da haftalarca kapalı kaldıktan sonra ağıla dönmek, hiçbir zaman hoş bir deneyim olmadı. Uzun yaz tatilimizin sonundan beri buraya hiç kimse gelmemişti. Eylül ayının başlarında bir sabah gürültü ve kargaşaya buradan ayrılmıştık. Biz ayrıldıktan sonra, son çocuk seslerinin yankıları yaşı taşların sessizliğinde kaybolmuş ve ağıl gene o eski, uzun görüntüsüne geri dönmüştü, tatil haftalarının ya da çocukların büyüdüğü yılların, hatta yıllardır sahip olmanın uzaklığı değil, yüzyılların, kırsal yüzyılların uzaklığı. Buna gerçekten inanmıyordum, ama yokluğumuzda June'un ruhunun, onun bir sürü hayaletinin, nasıl gizlice mülkiyet hakkı elde edeceğini, sadece onun mobilyaları, mutfak eşyaları ve resimlerini değil, bir dergi kapağındaki kıvrımı, banyo duvarındaki eski Avustralya desenini ve hiç kimse atamadığı için hâlâ kapının arkasında asılı duran eski bahçıvan ceketini de nasıl yeniden benimseyebileceklerini tahmin edebiliyordum. Yokluğumuzda nesneler arasındaki uzaklık değişmiş, eğilmiş, evi so-

luk bir kahverengi hakimiyeti kaplamıştı. Sesler - anahtarın kilitteki ilk dönüşü - incelikle dönüşmüş bir akustik kazanıyordu; görünmeyen, neredeyse cevaplayan bir varlığı gösteren, işitme sınırının hemen ötesinde bir yankı. Jenny evi açmaktan nefret ederdi. Gecele- ri bu daha da zordu; kırk yıldan fazla bir zamandır ev parça parça genişlemişti ve ön kapı artık elektrik düğ- mesine yakın değildi. Ona ulaşmak için oturma odasın- dan geçerek mutfığa gitmek gerekiyordu ve ben ya- nımda bir cep feneri getirmeyi unutmuştum.

Ön kapıyı açtım ve karanlık bir duvarın önünde dur- dum. Sonra içeriye, her zaman bir mumla bir kutu kib- rit bulundurmayı unutmamaya çalıştığımız rafa ulaş- tım. Hiçbir şey yoktu. Durdum ve dinledim. Kendime ne kadar anlamlı şeyler söylesem de, bir kadının, yıl- larca kendini sonsuzluk düşüncesine verdiği bir evde, dışarı yayılan hassas bir şeyler, bilinçten bir örümcek ağı oluşturduğu ve onun benden haberdar olduğu dü- şüncesini kafamdan uzaklaştıramıyordum. June'un is- mini yüksek sesle söylemeyi başaramıyordum, ama yapmak istediğim buydu; ruhu çağırmak için değil, onu kovalamak için. Bunu yapmak yerine gürültülü bir şe- kilde boğazımı temizledim, şüpheli bir erkek sesi. Bütün ışıklar yanmış, radyo çalarken ve yolda bir oto- parktan aldığım ringa balığı June'un zeytin, yağında kızarıırken, hayaletler gölgelere sığınacaklardı. Gün ışığı da yardım ederdi, ama evin yeniden benim olabil- mesi için birkaç gün, birkaç huzursuz gece geçmesi ge- rekecekti. Ağlın mülkiyetini hemen almak için çocuk- larla gelmek gerekirdi. Onların unutulmuş oyunları ve projeleri yeniden keşfetmeleri, ranzalarda gülüşmeleri ve kavgalarıyla, ruh, yaşayanların enerjisine nazikçe teslim olurdu ve evin içinde düşünmeden istediğiniz ye-

re gidebilirdiniz, hatta June'un yatak odasına ya da eski çalışma odasına bile.

Ellerimi ileriye uzatarak hol boyunca yürüdüm. Her yerde June'la özdeşleştirdiğim tatlı bir koku vardı. Top-tan, ambalajsız aldığı lavanta sabunundan geliyordu. Yaptığı stokun yarısını bile tüketmemiştik. El yordamıyla yürüyerek oturma odasım geçtim ve mutfak kapısını açtım. Buradaki koku metal ve bütan gazı kokusuydu. Sigorta kutusu ve ana şalter, odanın diğer ucundaki duvarda bir dolabın içindeydi. Bu karanlıkta bile önümde daha siyah bir leke gibi kendini gösteriyordu. Mutfak masasının çevresinde dolaşırken, izlendiğim duygusu yoğunluk kazandı. Derimin üst yüzeyi, karanlığa ve havanın her molekülüne karşı duyarlı bir duyu organı haline gelmişti. Çıplak kollarım bir tehditin varlığını haber veriyordu. Bir şeyler vardı, mutfak eskisi gibi değildi. Yanlış yönde ilerliyordum. Geri dönmek istiyordum, ama bu gülünç olacaktı. Araba, içinde uymak için çok küçüktü. En yakın otel 40 kilometre uzaklıktaydı ve neredeyse gece yarısı olmuştu.

Elektrik düğmelerinin olduğu kutunun şekilsiz, daha koyu siyahlığı altı metre ya da daha uzaktaydı ve ben mutfak masasının kenarlarına tutunarak ona doğru ilerliyordum. Çocukluğumdan beri karanlıktan bu kadar gözüm korkmamıştı. Bir çizgi film kahramanı gibi inançsızca bir şarkı mırıldandım. Aklıma hiçbir nota gelmedi ve notaların rasgele sıralanışı aptalcaydı. Sesim zayıf çıkıyordu. Zarar verilmeyi hak ediyordum. Bir kez daha, bu sefer daha kesin olarak, tek ihtiyacım olan şeyin buradan gitmek olduğu düşüncesi aklıma geldi. Elim sert ve yuvarlak bir şeye değdi. Mutfak masasının sonundaki çekmecenin tokmağıydı. Neredeyse onu çekip koparıyordum, ama yapmamaya karar ver-

dim. Masaya dokunmadan, serbest kalıncaya kadar ilerledim. Duvardaki leke çok siyahtı ve titreşiyordu. Merkezi vardı ama kenarları yoktu. Elim i ona doğru uzattım. İşte o zaman sinirlerim iflas etti. Ona dokunmaya cesaret edemedim. Bir adım geriledim ve kararsız bir şekilde orada kaldım. Beni acele hareket edip düğmeyi açmaya itenve sonra yapay parlak ışığın altında sıradanlığın her zamanki gibi basit bir şekilde sürdüğünü görmemi sağlayacak mantığımla, o anda her günkü olaylardan daha basit olan batıl inançlı dehşetimin arasında kapana kısılmıştım.

Beş dakikadan fazla öyle durmuş olmalıyım. Bir noktada, neredeyse uzun adımlarla yürüyüp, dolabın kapısını vurarak açacaktım, ama bu uyarımlar bacaklarıma ulaşmadı. Mutfakı terk edersem, o gece oraya geri dönemeyeceğimi biliyordum. Sonunda, mutfak çekmecesini ve onu niçin açmak üzere olduğumu hatırlayınca kadar orada durdum. Ön kapının yanında olması gereken mum ve kibrit kutusu orada olabiliirdi. Elim i masaya doğru uzattım, çekmeceyi buldum ve bahçe makasları, raptiyeler ve sicimlerin arasında el yordamıyla aradım.

Beş santim uzunluğundaki mumun gövdesi daha ilk denememde yandı. Benim yaklaşımla, elektrik düğmelerinin bulunduğu dolabın gölgeleri duvarda aşağı yukarı hareket etti. Değişik görünüyordu. Kapağındaki kol daha uzun, daha süslüydü ve yeni bir açı almıştı. Süsleme kendini bir akrep olarak gösterdiğinde, ben yarım metre uzaklıktaydım. Şişman ve sarıydı, kısıkaçları köşeli olarak kıvrılmıştı ve bodurca bölümlere ayrılmış gövdesi kapı kolunu altında saklıyordu.

Bu yaratıklar, geçmişleri yaklaşık 600 milyon yıl önceki Kambriyum devrine (palezoik devrin ilk bölümü)

kadar uzanan, eski zamandan kalma "chelicerate"lerdir. Onları yeni ortaya çıkmış primatların evlerine getiren şey, bir çeşit masumiyet ve modern Post-Holocene koşullarına ümitsiz kayıtsızlıklarıdır; onları duvarlarda, ortalık yerlerde dolaşırken bulursunuz, pençeleri de etkili iğneleri yok eden ayakkabı darbelerine karşı geri kalmış savunma organlarıdır. Mutfak dolabından ağır bir tahta kaşık aldım ve tek bir darbeye bu akrebi öldürdüm. Yere düştü ve daha kesin bir önlem olarak üzerine bastım. Onun vücudunun bulunduğu yere dokunmak için hâlâ isteksizdim. O anda, yıllar önce aynı dolapta yavru akreplerle dolu bir yuva bulduğumuzu hatırladım.

Işıklar geldi, ellili yıllardan kalma lambalı buzdolabı o tanıdık tıkırtılı feryatlarına başladı. Deneyimime hemen yansımayan bir telaş duyuyordum. Bagajlarımı içeri getirdim, bir yatak yaptım, balığı pişirdim, eski bir Art Pepper plağını sesi sonuna kadar açarak dinledim ve yarım şişe şarap içtim. Sabahın üçünde uymakta hiç zorluk çekmedim. Ertesi gün, Aralık tatilimiz için evi hazırlamaya koyuldum. İşe listemin başındaki işlerden başladım, bir Eylül fırtınasında yerinden oynamış kiremitleri düzelterek çatıda saatler geçirdim, günün kalan kısmında da evle ilgili işlerle uğraştım. Hava ılıktı, öğleden sonra, hamağı June'un en sevdiği yer olan ılgın ağacının altına astım. Orada yatarken önümde müthiş bir manzara uzanıyordu, vadinin üzerinde St Privat'a doğru uzanan altından bir ışık ve öte-lerde Lodeve çevresindeki tepelerde alçalmış kış güneşi vardı. Bütün gün boyunca korkumu düşündüm. Evde işlerimi yaparken iki belirsiz ses beni takip etti ve şimdi elimde bir fincan çayla sere serpe uzanmışken, daha belirgin bir hal aldılar.

June sabırsızdı "Yüzüne bakan bir şeyden nasıl şüp-
he edebilirsin? Nasıl bu kadar yoldan çıkmış olabilirsin
Jeremy? Benim varlığımı eve adımını atar atmaz his-
settin. Bir tehlike önsezin vardı ve sonuçta doğrulandı
ki, eğer duygularını umursamasaydın o akrep tarafın-
dan çok feci bir şekilde sokulacaktın. Seni uyardım, se-
ni korudum, bu kadar basitti. Şüpheciliğini canlı tut-
mak için bu kadar ileri gitmeye hazırlandıysan, sen bir
nankörsün ve benim asla senin için kendimi ortaya
koymamam gerek. Akılcılık kör bir imandır. Jeremy,
görmeyi nasıl umut edebilirsin?"

Bernard heyecanlıydı. "Bu gerçekten yararlı bir ör-
nek! Elbette, ölümden sonra bir çeşit bilincin hayatta
kaldığı ve burada senin iyiliğin için hareket ettiği olası-
lığını dışlayamazsın. Her zaman açık fikirli olmalısın.
Güncel kuramlarla uyuşmadığı için bir kenara bırakı-
lan olgulardan haberdar ol. Bununla birlikte, her iki
halde de kesin kanıtların yokluğunda, diğer basit olası-
lıkları düşünmeden neden böylesine köktenci sonuçlara
varıyorsun? Evde sık sık "June'un varlığını hissettin" -
diğer bir deyişle, bu ev bir zamanlar onundu ve hâlâ
onun eşyalarıyla dolu ve uzun bir aradan sonra, ailen
odaları doldurmadan önce burada olmak, aniden onu
düşünmene neden oluyor. Başka bir deyişle bu "varlık"
senin düşüncelerindeydi ve senin tarafından çevredeki
eşyalara yansıtılıyordu. Ölüm korkumuz göz önünde
bulundurulacak olursa, karanlıklar içindeki eve tökez-
leyerek girdiğinde bezgin olman anlaşılır bir şey. Ruh
halini de düşünecek olursak, elektrik düğmelerinin bu-
lunduğu dolap korkutucu bir nesne olarak göründü; ka-
ranlıkta aşırı bir siyahlık, değil mi? Orada akrep yu-
vası buluşunun anıları da vardı. Zayıf ışıktaki akrep şek-
lini bilinçaltınla algıladığın olasılığını da göz önünde

bulundurman gerekir. Sonra önsezilerin doğrulandı. Evet, sevgili oğlum! Akrepler Fransa'nın bu bölgesinde yeterince yaygındır. Neden biri mutfak dolabında oturuyor olmasındı? Ayrıca senin elini soktuğunu düşün. Zehiri emerek çıkarmak kolay olacaktı. Bir ya da iki günden fazla acı ya da rahatsızlık hissetmeyecektin, sonuçta siyah bir akrep değildi. Bir ruh seni böylesine küçük bir yaralanmadan korumak için neden öbür taraftan gelip kendini ortaya koysun? Eğer ölülerin uğraş alanı buysa, neden her gün olan milyonlarca felaketi önlemek için araya girmiyorlar?"

June'un "Pöh!" dediğini duydum. "Yaptığımızı nasıl bilecektin? Nasıl olsa ona inanmayacaktın. Berlin'de son gece Bernard'a ve sana baktım çünkü bir şey göstermek istiyordum, Tanrı'nın yaptıkları ve Tanrı'yla dolu evren hakkında ne kadar az şey bildiğinizi göstermek istiyordum. Fakat bir şüphecinin kendi kasvetli, zayıf şemasına uyması için boyun eğdiremeyeceği hiçbir kanıt yoktur..."

Öbür kulağıma "Saçma," diye mırıldandı Bernard. "Bilimin açığa vurduğu dünya, parıldayan harika bir yerdir. Bir şeyi anlamadığımız için bir tanrı icat etmemiz gerekmiyor. Bizim araştırmalarımız daha yeni başladı!"

"Benden bir parça hâlâ var olmasa, beni duyuyor olabileceğini mi düşünüyorsun?"

"Sen hiçbir şey duymuyorsun, sevgili oğlum. İkimizi de bildiğin şeylerden genelleyerek sen yaratıyorsun. Burada senden başka hiç kimse yok."

"Tanrı var," dedi June, "ve Şeytan da var."

"Eğer ben Şeytansam," dedi Bernard, "o halde dünya hiç de fena bir yer değil."

"Bernard'ın içindeki kötülüğün ölçüsü onun masu-

miyeti. Sen Berlin'deydin Jeremy. O ve onun gibilerin gelişme adına verdikleri hasara bak."

"Şu dindar tektanrıcılar! Aşağılama, hoşgörüsüzlük, umursamazlık, kesinliklerinde serbest bıraktıkları zalimlik..."

"O sevecen bir Tanrı ve Bernard'ı affedecek..."

"Bir Tanrı olmadan da sevebiliriz, çok teşekkürler. Hristiyanların bu sözcüğü kullanma tarzlarından nefret ediyorum."

Bu sesler yerleştiler, beni takip ettiler ve sonunda beni üzmeye başladılar. Sonraki gün, meyve bahçesindeki şeftali ağaçlarım budarken, June üzerinde çalıştığım ağacı ve güzelliğini Tanrı'nın yarattığını söyledi. Bernard, bu ve diğer çeşit ağaçların nasıl geliştiği hakkında oldukça çok bilgi sahibi olduğumuzu ve açıklamalarımızın bir Tanrı gerektirmediğini söyledi. Ben ağacı budarken, olukları açarken ve odaları süpürürken, söylemler ve karşı söylemler birbirini kovaladı. Uzaklaştıramadığım, monoton bir sestti. Dikkatimi uzaklara çevirmeyi başardığımda bile devam ediyordu. Dinlediğimde hiçbir şey öğrenmiyordum. Her önerme bir öncekinin önünü kesiyordu. Kendi kendini yok eden bir tartışmaydı, sıfırlarla yapılan çarpma işlemi ve ben onu durduramıyordum. Bütün işlerimi bitirip, yazacağım kitap için aldığım notları mutfak masasının üzerine yaydığım, seslerini yükselttiler.

Tartışmanın içine girmeye çalıştım. "Siz ikiniz, dinleyin. Siz farklı alemlerdesiniz, birbirinizin yeterlik alanlarının dışındasınız. Tanrı'nın var olduğunu ya da var olmadığını kanıtlama bilimin işi değil ve dünyayı ölçmek de ruhun işi değil."

Sıkıntılı bir sessizlik oldu. Benim devam etmemi bekliyormuş gibi bir halleri vardı. Sonra Bernard'ı duy-

dum ya da onu aklımda konuşturarak June'a, bana değil, şunları söylemesini sağladım; "Bütün bunlar çok iyi. Fakat Kilise her zaman bilimi kontrol etmek istedi. Bu konuyla ilgili tüm bilgiyi. Örneğin Galileo'yu al.."

June onun sözünü kesti. "Avrupa'da yüzyıllarca öğrenmeyi canlı tutan Kilise olmuştur. 1954'te Cluny'deyken bize kütüphaneyi gösteren adamı hatırlıyor musun...?"

Eve telefon edip Jenny'ye çıldırıyor olabileceğimden yakındığımda, o neşeli ve acımasızdı.

"Onların öykülerini istedin. Onları teşvik ettin, onlara eşlik ettin. Şimdi onlarlasın, kavgalar ve herşey." İkinci bir gülme nöbetinden sonra düzeldi ve bana niçin söylediklerini yazmadığımı sordu.

"Özel hiçbir şey yok. Sürekli aynı şeyin etrafında dönüp duruyor."

"Bu benim her zaman söylediğim şey. Dinlemeyecektin. Ortahığı karıştırdığın için cezalandırılıyorsun."

"Kimin tarafından?"

"Anneme sor."

Havanın açık olduğu diğer günlerden birinde, kahvaltıdan hemen sonra bütün sorumlulukları bıraktım, kendimi bütün akli görevlerden kurtardım ve o anda lüks olan bir kaytarma duygusuyla, yürüyüş ayakkabılarımı giydim, geniş ölçekli bir harita buldum ve yanıma bir su şişesiyle iki portakal aldım.

Ağılın arkasında yükselen ve kuzeye doğru, kuru dere yatağının yukarılarına, meşe fundahıkları aşır Pas de l'Aze'in o kocaman kayasının altındaki rüzgârları geçerek yüksek platoya ulaşan patikada yola koyuldum. Sabit hızlı bir yürüyüşle oraya ulaşmak sadece yarım saat alır. Çam ağaçlarının arasında serin bir esinti ve Pic de Vissou'ya doğru yönelen bir manzarayla

Causse de Larzac. Öbür tarafta, altmış kilometre ilerde Akdeniz'in gümüş yarıkları. Çam ağaçlarının arasında kumlu bir patikadan yürüdüm, harabe şekillerinde aşındırılmış kireç taşı püskürük kayalarını geçtim, sonra da Bergerie de Tédanat'a doğru yükselen açık alanı aştım. Orada, platonun altında, yürüyerek birkaç saat uzaklıktaki St Maurice de Navacelles köyünü görüyordum. Bir milden daha az aşağısında, o kocaman Gorge de Vis yarığı vardı. Onun kenarında, solda bir yerlerde Dolmen De la Prunarède duruyordu.

Önce, La Vacquerie'deki ağaçlığın yanında çayır vardı. Bir köye yürüyerek girmek ve çıkmak insana sade bir zevk verir. Bir süre için, diğerleri evlerin çevresinde belirlenmiş bir hayat yaşarken, sizin kendinize yeterli ve özgür olduğunuz, mülkiyet ve zorunluluklar tarafından engellenmediğiniz yanılısaması devam ettirilebilir. Bu, trafiğin bir parçası olarak arabayla geçerken duyulamayacak, ayrıcalıklı bir aydınlık hissidir. Barda durup bir kahve içme düşüncesinden vazgeçtim, sadece yol üstündeki anıta yakından bakıp, kaidesindeki yazıyı defterime geçirmek için durakladım.

Dar bir yola saparak köyden ayrıldım ve kuzeye, Gorge'a doğru giden sevimli bir patikaya döndüm. Geldiğimden beri ilk defa gerçekten memnundum ve Fransa'nın bu uzak ve terk edilmiş bölgesine duyduğum eski sevgiyi yeniden hissettim. June ve Bernard'ın kavgalarının rahat vermeyen şarkısı zayıflıyordu. Berlin'in rahatsız heyecanı da; sanki boynumun arkasındaki sayısız kas çözülüyordu, öyle de oldu, içimde, üzerinde yürüdüğüm geniş manzaraya uymak istercesine, sakin, bereketli bir alan açıldı. Genelde mutlu olduğumda yaptığım gibi, aldığım yolu, sekiz yaşından Majdanek'e kadar varlığımın kısa öyküsünü ve nasıl kurtarıldığımı

düşündüm. Bin mil uzakta, milyonlarca evin birinde, Jenny ve dört çocuğumuz vardı, benim kabilem. Bir yere aittim, yaşamım köklü ve zengindi. Patika düzdü ve sabit bir hızla ilerliyordum. Kitabım için topladığım malzemelerimi nasıl düzenleyebileceğimi görmeye başladım. İşimi ve ofisimi orada çalışan insanların iyiliği için nasıl yeniden düzenleyebileceğimi düşündüm. St Maurice'e giderken, bu ve diğer ilgili planlar yol boyunca kafamı meşgul etti.

Köye doğru ilerlerken, sakın, kendine yeterlik ruh halim hâlâ benimle birlikteydi. Hotel des Tilleuls'ün terasında bir bira içtim, belki de balayı çiftinin öğle yemeğinde belediye başkanını dinledikleri masadaydım. Gece için bir oda ayırttım, sonra dolmene doğru yürümeye başladım. Zaman kazanmak için yoldan gittim. Birkaç yüz metre sağında, toprağın yükselmesiyle gizlenmiş boğazın ağzı vardı, solumda ve önümde de Causse'in göz kamaştıran manzarası uzanıyordu; kavrulmuş kat toprak, adaçayı çalılıkları, telgraf telleri. Harabe bir çiftlik olan La Prunade'i geçtikten hemen sonra, aşağı doğru kumlu bir patıkaya saptım ve beş dakika sonra dolmendeysdim. Yiyecek paketimi çıkardım, büyük ve düz kalın taş dilimlerinden birine oturarak bir portakal soydum. Taş, öğleden sonra güneşinin altında ılıktı. Buraya gelirken aklımı niyetlerden özellikle uzak tutmuştum, ama şimdi buraya ulaştığımda onlar yeteri kadar açık görünüyorlardı. Konularımın seslerinin edilgen kurbanı olarak kalmanın ötesinde, onları takip etmeye başlamıştım. Bernard ve June burada oturup salamlarını dilimlerken, boğazın ötesine, kuzeye doğru kendi geleceklerine bakıp bayatlamış emeklerini ufalarken, yeniden yaratmak için gelmişim; onların nesillerinin iyimserliğiyle konuşmaya ve karşılaş-

masının arifesinde June'un ilk şüphelerini gözden geçirmek için. Onları birbirine aşıkken yakalamak istiyordum, ömür boyu süren kavga başlamadan önce.

Ama beş saatlik yürüyüşümden sonra kendimi arınmış hissettim. Dengeliydim ve amaçlarım vardı, hayaletlerle uğraşacak halde değildim. Kafam hâlâ kendi planlarım ve projelerimle doluydu. Akla takılmalar için artık uygun değildim. Sesler gerçekten gitmişti; burada benden başka kimse yoktu. Sağımda alçalan kasım güneşi, uzaktaki uçurumun gölgeli giriftliklerini topluyordu. Bu yerin kendisinden duyduğum keyif ve burada kalın taş dilimini masa olarak kullandığımız Bernard ve çocuklarla yapılan aile pikniklerinin anılarından başka hiçbir şeye ihtiyacım yoktu.

Portakallarımın ikisini de bitirdim ve bir okul çocuğu gibi ellerimi gömleğime sildim. Boğazın kenarındaki patikadan geri yürümeye niyetlendim, ama son ziyaretimden bu yana dikenli çalılarla kaplanmıştı. Yüz yard yürüdükten sonra geri dönmek zorunda kaldım. Rahatsız olmuştum. Kontrolü elime almaya başladığımı düşünmüştüm, ama işte, bu hemen çürütülmüştü. Fakat sonra bunun Bernard ve June'un o akşam yürüdüğü St Maurice'e giden yol olduğunu düşünerek sakinleştim. Bu onların yoluydu, benimki farklıydı; eski çiftliğe doğru ve yol boyunca gerisin geriye, eğer çalılar genişlemesiyle daralmış bir patikadan bir simge yaratmam gerekseydi, bu bana daha iyi uyardı.

Dolmenden geri dönerken, konularım hakkında yazmak için kendimi yeteri kadar özgür hissettiğim o anda niyetim anıların bu kısmını bitirmektir. Fakat o gece otelin lokantasında olan olayı kısaca aktarmam gerek. Çünkü sadece benim için oynanıyormuş gibi görünen

bir dramdı. Çocukluğumun yalmzlığının, kaygılarımın çarpıtılmış bir simgesi idi; kendim için olduğu kadar yeğenim Sally'nin adına hareket ederek intikamımızı aldığımız bir arınmayı, bir cin çıkarmayı temsil ediyordu. June'un kavramlarıyla anlatıldığında, onun hazır bulunarak beni izlediğı diğer bir "akla takılma"ydı. Gerçekten onun iki kilometre ötede, kırk üç yıl önce gösterdiği cesareten güç aldım. Belki June gerçekten karşılaşmam gereken şeyin benim içimde olduğunu söyleyecekti, çünkü sonunda ben genellikle köpeklere söylenen sözlerle engellenmiş, itaat ettirilmiştim. Ça suffit! (Yeter!)

Tam olarak nasıl olduğunu hatırlayamıyorum, ama Hotel des Tilleuls'e dönüşümden sonra, ya barda oturup bir Pernod içerken ya da yarım saat sonra içecek çorba aramak için odamdan aşağı indiğimde, patronun Mme Monique Auriac olduğunu öğrendim; bu ismi notlarımdan hatırlıyordum. June'a bakan Mme Auriac'ın kızı olmalıydı ve belki Belediye Başkanı öyküsünü anlatırken öğle yemeğı servisini yapan genç kız oydu. Ona birkaç soru sorabileceğimi ve ne kadar hatırladığını öğrenebileceğimi düşündüm. Ama bar birdenbire boşalmıştı, yemek odası da öyle. Mutfaktan sesler geldiğini duydum. Kurumun küçüklüğünün sınırı aşmamı bağaşılayacağını düşünerek, iki tarafa açılan kapıyı iterek içeri girdim.

Karşımda, bir masanın üstündeki saz örgü sepetin içinde, kanlı bir kürk yığını duruyordu. Mutfağın diğer ucunda bir sıra halinde dizilmiş, bir şeyler yapıyorlardı Mme Auriac, aşçı olan kardeşi ve aynı zamanda hem oda hizmetçisi hem de garson olan kız bana bir göz attılar, sonra kendi aralarında konuşmaya devam ettiler. Üzerinde yavaş yavaş kaynayan bir tencere çorba olan

sobanın yanında durup bekledim. Yarım dakika sonra sessizce dışarı çıktım ve tekrar denedim ve konuşmanın beni ilgilendirdiğini fark etmeye başladım. Otelin kapalı olması gerekiyordu. Kız, İngiltere'den gelen adamın kalmasına izin verdiği için - Mme Auriac bileğinin tersiyle beni işaret etti - o, Mme Auriac, tutarlı olmak adına bir aileye iki oda vermek zorunda kalmıştı ve şimdi Paris'li bir hanım gelmişti. Herkes nasıl yiyecekti? Yeteri kadar elemanları da yoktu.

Erkek kardeşi, bütün müşteriler yetmiş beş Frank'lık menü - çorba, salata, tavşan, peynir - yedikleri ve seçenekler beklemedikleri için hiçbir zorluk olmadığını söyledi. Kız onu destekledi. Mme Auriac, onun işletmek istediği lokantanın böyle bir lokanta olmadığını söyledi. bu noktada boğazımı temizledim ve özür dileyerek müşterilerin sadece yılın oldukça geç olan bu zamanında oteli açık bulabildikleri için çok mutlu olduklarından emin olduğumu ve bu şartlarda fiiks menünün mükemmel derecede uygun olacağını söyledim. Mme Auriac sabırsız bir ıslık sesi ve kabul göstermenin bir şekli olacak şekilde başını arkaya sallayarak mutfaktan çıktı. Erkek kardeşi zafer kazanmış bir halde ellerini açtı. Bir ayrıcalık daha gerekiyordu; işi kolaylaştırmak için, bütün müşteriler hep birlikte ve erkenden, saat yedi buçukta yemek yemeliydiler. Benim için bunun oldukça uygun olduğunu söyledim ve aşçı diğerlerine haber vermek için kızı gönderdi.

Yarım saat sonra yemek odasında yerini alan ilk bendim. Şimdi kendimi bir müşteriden daha yakın biri gibi hissediyordum. İçeriden biri, otelin iç işlerine katılan biriydim. Mme Auriac ekmek ve şarabı kendisi getirdi. Şimdi keyfi yerindeydi ve 1946'da onun gerçekten burada çalıştığını tespit ettik. Bernard ve June'un ziya-

retlerini hatırlamamasına rağmen Maire'in köpeklerle ilgili öyküsünü biliyordu ve daha az meşgul olduğu bir zaman benimle konuşmaya söz verdi. İkinci gelen Paris'ten gelen hanımdı. Otuzlu yaşların başındaydı ve bazı Fransız kadınlarının sahip olduğu o kırılğan, fazla makyajlı görüntüsüyle çok zayıf, süzgün bir güzelliği vardı. Benim zevkime göre çok düzgün, fazla ciddiye. Aç kalmış insanların çukur yanakları ve büyük gözlerine sahipti. Çok fazla yemediğini tahmin ettim. Seramik zeminde tıkırtılı sesler çıkararak, uzak bir köşeye, benim masama en uzak olan masaya gitti. Odadaki tek kişinin varlığını umursamayarak her hareketine beni de dahil ediyormuş gibi, çelişkili bir izlenim yaratıyordu. Aile odaya girdiğinde, okumakta olduğum kitabı bir kenara bırakmış, durumun gerçekten bu mu yoksa kadınların bazen yakındıkları erkeksi düşüncelerden biri mi olduğunu merak ediyordum.

Üç kişilik bir aileydi, koca, karı ve yedi ya da sekiz yaşında bir oğlan. Kendi sessizliklerine bürünmüş olarak geldiler, yemek odasının geniş sessizliğinde benimkinden bir sonraki masaya yerleşmek üzere ilereyen aile yoğunluğunun parlak zarfı. Sandalyelerini gürültülü bir şekilde gıcırdatarak oturdular. Adam, küçük kümesinin horozu, dövmeli kollarını masaya koydu ve çevresine bakındı. Önce menüsünden gözlerini ayırmayan Paris'li kadının bulunduğu yöne doğru baktı, sonra gözleri benimkilerle karşılaştı. Başımı sallayarak selam verdiysem de, hiçbir kabul görme işareti olmadı. Sadece benim varlığımı kaydetti, sonra çantasından bir paket Gauloises ve bir çakmak çıkaran karısının kulağına fısıldadı. Ebeveynler sigaralarını yakarken masamın diğer yanında tek başına oturan çocuğa baktım. İzlenimim, birkaç dakika önce yemek odasının dışında bir

tartışma, bir olay olduğuydu, çocuğun azarlandığı bir kötü davranış. Kayıtsızca oturuyordu, belki de somurtarak. Sol eli aşağı sarkmıştı, sağ eliyle de çatal bıçak takımıyla oynuyordu.

Mme Auriac ekmek, su ve zar zor içilebilecek durumda olan, soğutulmuş bir litre kırmızı şarapla geldi. O çıktıktan sonra çocuk daha da durgunlaştı, dirseğini masaya yerleştirerek başını eline dayadı. Çok kısa bir süre sonra, annesinin eli masayı geçerek çocuğun koluna hızlı bir tokat indirdi, çocuğun kolu düştü. Baba sigarasını içerken ters ters baktı, fark etmemiş gibi görünüyordu. Hiç kimse konuşmadı. Ailenin öbür tarafında görebildiğim Paris'li kadın kararlılıkla odanın boş bir köşesine doğru bakıyordu. Çocuk sandalyesinin arkasına yaslandı, kolunu ovuşturarak kucağına bakıyordu. Annesi sigarasını özenerek kül tablasına bastırdı. Çocuğunu döven bir anneye benzemiyordu. Hoş ve yuvarlak yüzü ve yanaklarında oyuncak bebeklerde olduğu gibi kırmızı çilleriyle, tombul ve pembe bir kadındı. Davranışıyla anaç görünüşü arasındaki bu aykırılık kötüydü. Bu ailenin varlığı ve hiçbir şey yapamadığım sefil durumuyla, kendimi baskı altında hissettim. Eğer köyde yemek yenecek başka bir yer olsaydı oraya giderdim.

Şefin özel usulüyle pişirilmiş tavşanımı bitirmiştım, aile hâlâ salata yiyordu. Birkaç dakika boyunca duyulan tek ses, çatal ve bıçağın tabaklara değmesi idi. Okumak mümkün değildi, ben de kitabımın üzerinden çevreyi izledim. Baba ekmeği tabağında parçalıyor, sirkeli zeytin yağı salçasının sonunu silip süpürüyordu. Onu besleyen el kendisinin değilmiş gibi, her lokmayı almak için başını eğiyordu. Çocuk tabağını itti ve elinin tersiyle ağzını sildi. Dalgınlıkla yapılmış bir hareket gi-

bi görünüyordu. Çocuk yiyecek konusunda müşkülpe-sentti ve görebildiğim kadarıyla ağızına birşey sürme-miş, dudaklarına yemek bulaşmamıştı. Ama ben bir yabancıydım ve belki de bu bir gücenme, uzun süredir devam eden bir anlaşmazlığın devamıydı. Babası he-men içinde peçete kelimesi geçen bir cümle mırıldandı. Anne yemek yemeyi bıraktı ve yakından izlemeye baş-ladı. Çocuk peçetesini kucağından aldı ve dikkatlice, ağzına değil, önce bir yanağına sonra da diğerine bas-tırdı. Bu yaşta bir çocukta bu, doğru olanı yapmak için hilesiz bir denemeydi. Ama babası böyle düşünmedi. Boş salata tabağının üzerinden eğilerek, hızla çocuğu itti. Bu darbe çocuğu sarsarak sandalyesinden yere dü-şürdü. Anne sandalyesinden yarım kalkarak onun elini tuttu. Feryat etmeye başlamadan ona ulaşmak ve lo-kantanın malzemelerini korumak istiyordu. Tıslayarak onu uyardığında, çocuk nerede olduğunun pek az far-kındaydı, "Tais-toi! Tais-toi!" (Sus! Sus!). Sandalyesin-den ayrılmadan, çocuğu kocasının ayağıyla ustaca dü-zelttiği sandalyeye oturtmayı başardı. Çift açık bir uyum içinde çalışıyordu. Ayağa kalkmadan hoş olma-yan bir olayı önlemeyi başardıklarına inanıyor olmalıy-dılar. Çocuk tekrar yerine oturmuş, ağlıyordu. Annesi sert ve uyarıcı bir şekilde parmağını ona uzattı ve ço-cuk tamamen sessizleşinceye kadar parmağını indir-medi. Gözleri hâlâ onun üzerinde, elini indirdi.

Mme Auriac'ın ince keskin şarabını dökerken elim titredi. Büyük yudumlar alarak bardağımı boşalttım. Boğazımda bir boğulma hissi duyuyordum. Ağlamasına bile izin verilmeyen çocuk, bana onu yere düşüren dar-beden daha korkunç görünüyordu. Bana acı veren onun yalnızlığı oldu. Annem ve babam öldükten sonraki ken-di yalnızlığımı hatırladım; umutsuzluğun nasıl anlatıl-

maz olduğunu, nasıl hiçbir şey beklemediğimi. Bu çocuk için sefalet sadece dünyanın haliydi. Ona kim yardım edebilirdi? Çevreme baktım. Tek başma oturan kadının başını öbür tarafa çevirmişti, fakat sigarasını yakmadaki beceriksizliği herşeyi görmüş olduğunu açıkça gösteriyordu. Yemek odasının ucunda, büfenin yanında, genç kız tabaklarımızı almak için bekliyordu. Fransızlar çocuklara karşı hoşgörölü olmalarıyla tanınırlar. Kesinlikle bir şey söylenecekti. Biri, ben değil, müdahale etmeliydi.

Bir bardak şarap daha devirdim. Bir ailenin dokunulmaz, özel bir yeri vardır. Duvarlar arkasında hem görünen, hem de tasarım halindeki üyeleri için kendi kurallarını yapar. Ben bunları düşünürken garson kız geldi ve benim masamı temizledi. Sonra ailenin masasından boş sālata tabağını alıp, temiz tabaklar getirmek için geri geldi. Sanırım çocuğa ne olduğunu tam o sırada anladım. Masa, sonraki yemek için hazırlandığında, güveçte tavşan ortaya konduğunda, ağlamaya başladı; garson kızın geliş gidişleriyle onun küçük düşürölmesinden sonra, hayatın normalmiş gibi devam ettiğı doğrulanmıştı. Dışlanma duygusu çok kuvvetliydi ve umutsuzluğunu gizleyemiyordu.

Önce bunu yapmayı deneyerek sallandı, sonra çözüldü, iç bulandıran keskin bir ses yeniden yükseldi, sonra annesinin gene kalkan parmağına rağmen bir feryada dönüştü ve en sonunda umutsuz iç çekişlerle hıçkırmaya başladı. Baba yeni yakmak üzere olduğı sigarayı masanın üzerine bıraktı. İç çekişleri neyin izleyeceğini keşfetmek için bir süre durakladı ve çocuğun ağlaması artınca, adamın kolu masanın üzerinden hızla ilerledi, elinin tersiyle çocuğun yüzüne hızla vurdu.

Bu imkansızdı, bunu görmediğimi düşündüm, güçlü

bir adam bir çocuğa bu şekilde, sınırlanmamış yetişkin nefretiyle vuramazdı. Darbe hem onu hem de oturduğu sandalyeyi neredeyse benim masama doğru getirdiğinde, çocuğun başı arkaya çarptı. Sandalyenin arkası yere çarparak parçalandı ve çocuğa bir şey olmasını engelledi. Garson kız, Mme Auriac'a seslenerek bize doğru koştu. Ayağa kalkmaya karar vermemiştim ama ayaktaydım. Bir an için Paris'li kadının bakışlarıyla karşılaştım. Hareketsizdi. Sonra yavaşça başını salladı. Genç garson kız, çocuğu kucaklamış yerde oturuyor, onu sakinleştirmek için nefes nefese flüt sesi gibi sesler çıkarıyordu. Babanın masasına ulaştığımda, 'sevgi dolu bir ses' diye düşündüm.

Karısı yerinden kalkmış kıza sızlanıyordu. "Anlamıyorsunuz, matmazel. Herşeyi daha da kötüleştireceksiniz. Çılgık atacak, bu, ama ne yaptığının farkında. Her zaman böyle davranır."

Mme Auriac'tan hiçbir iz yoktu. Gene hiçbir karar vermedim, neyin içine girdiğimin hesabını yapmadım. Adam sigarasını yakmıştı. Ellerinin titrediğini görmek beni biraz rahatlattı. Bana bakmadı. Açık, titreyen bir sesle, kabul edilebilir bir doğrulukta ama hiç deyim kullanmadan konuştum. Jenny'nin dolambaçlı ustalığı bende hiç yoktu. Fransızca konuşmak, hem duygularımı hem de kullandığım kelimeleri teatral, kendinden emin bir ciddiyete yükseltmişti ve orada dururken uluslarının bir dönüşüm noktasında tarihe yazılacak sözler söylemek üzere açılan, şu gösterişsiz Fransız vatandaşları gibi asilleştiğimi hissediyordum. Burası Dath Tenis Cortu muydu? Ben Cafe Foy'daki Desmoulins miydim? Gerçekte söylediğim şey suydı. "Mösyö, bir çocuğa bu şekilde vurmak iğrenç bir şey. Siz bir hayvansınız, bir hayvan, mösyö. Kendi boyunuzda bi-

riyle dövüşmekten korkuyor musunuz, çünkü benim ağzımı dağıtmaktan hoşlanırsınız."

Bu gülünç dil sürçmesi adamın rahatlamasına neden oldu. Sandalyesini geri iterken bana doğru gülümsedi. Hâlâ peçetesini elinde tutan, orta kiloda, solgun bir İngiliz gördü. Kalın kollarının her birinde Hermes'in taşıdığı asanın dövmeleri olan bir adamın korkması için ne gibi bir neden olabilirdi.

"Ta gueule? (Suratını mı?) Onu parçalamanda sana yardım etmek beni mutlu edecek." Başını kapıya doğru salladı.

Boş masaların yanından geçerek onu izledim. Buna inanamıyordum. Dışarı çıkıyorduk. Pervasız bir neşe yürüyüşümü hafifletti ve lokantanın zemininin üzerinde havada duruyormuş gibi oldum. Dışarı çıktığımızda sallanan kapının bana çarpmasını sağlayarak meydan okudu. Bomboş yolu geçerek, bir sokak lambasının altındaki petrol pompasının yanına gitti. Benimle karşılaşp işimi bitirmek için döndü, ama ben önceden kafamı toplamıştım ve o kollarım kaldırdığı anda, yumruğum sahip olduğum tüm kuvvetle yüzüne çalışıyordu. Kemiği çatırdadığında bile burnuna kuvvetlice vurmaya devam ettim, parmak eklemime bir şeylerin çarptığını hissettim. Sersemlediği ama düşmediği an, hoşnut edici bir andı. Elleri iki yanına düştü ve ben ona sol elimle vururken, durup beni izledi, bir, iki, üç, yere düşmeden önce yüzüne, boğazına ve midesine. Ayağımı geri çektim ve sanırım bir ses duyup döndüğümde kapıda ince bir gölge görmesem, onu öldürünceye kadar tekmeleyebilirdim.

Ses sakindi. "Monsieur. Je vous prie. Ça suffit." (Bâyım. Rica ederim. Bu kadar yeter.)

Aniden beni harekete geçiren mutluluğun intikam

ve adaletle bir ilgisi olmadığını gördüm. Kendimden dehşete kapılarak geri çekildim.

Yolu geçtim ve içeri giren Paris'li kadını izledim. Polisi ve ambulansı beklerken, Mme Auriac elimi sardı ve bana bir konyak vermek için barın arkasına geçti. Buzluğun arkasında çocuk için geçen yazdan kalma dondurmalar buldu. Çocuk hâlâ yerde, genç ve güzel garson kızın anne şefkatiyle saran kollarının arasındaydı, büyük bir mutluluğun kucaklamasıyla yüzü kızarmıştı.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

St Maurice de Navacelles 1946

1946 ilkbaharında, Avrupa'nın yeni özgürlüğüne kavuşmuş olmasının ve elverişli döviz kurlarının avantajını kullanarak, Bernard ve June Tremaine, Fransa ve İtalya'ya balayı yolculuğuna çıktılar. 1944'te, her ikisinin de çalıştığı Bloomsbury Senato Binası'nda tanışmışlardı. Cambridge bilim mezunu olan karımın babası, çevredeki istihbarat örgütleriyle bağlantılı bir masabaşı işi yapıyordu. Kaynannem, Özgür Fransa'yla gizli ilişkisi olan ya da kendi deyimiyle onun karışmış duygularını yumuşatan bir ofiste dilbilimci olarak çalışıyordu. Birkaç kez de Gaulle'le aynı odada bulunmuştu. Onu gelecekteki kocasının ofisine getiren şey, pedallı dikiş makinalarının motorla çahşmak üzere uygulanmasıyla ilgili bir projenin çeviri işiydi. İşlerinden ayrılmalarına savaş bittikten neredeyse bir yıl sonrasına kadar izin verilmedi. Nisan'da evlendiler. Düşünceleri, barış zamanına, evlilik yaşamı ve sivil işlere başlamadan önce yazı yolculuk ederek geçirmekti.

Bu olaylar, beni daha çok ilgilendirdiği yıllarda, değişik sınıflardan insanlar için mevcut, değişik savaş iş-

lerine büyük bir önem yüklerdim ve bu canlı seçme şansıyla, yeni özgürlükler yaşamak için duyulan gençlik arzusu, bildiğim kadarıyla, benim kendi annem ve babamın yaşamlarına çok az ulaşmıştı. Onlar da savaş sona erdikten kısa bir süre sonra evlenmişlerdi. Annem bir Land Girl'dü ve teyzelerimden birine göre, bundan nefret ederdi. 1943'te Colchester yakınındaki bir silah fabrikasında çalışmaya başladı. Babam piyade sınıfındaydı. Dunkirk'in tahliyesinde sağlam olarak kurtulmuş, Kuzey Afrika'da savaşmış ve sonunda Normandiya Çıkartması sırasında kurşunuyla karşılaşmıştı. Kurşun hiçbir kemiğe zarar vermeden elinden geçmişti. annemle babam savaştan sonra yolculuğa çıkabilirlerdi. Öyle görünüyor ki, tam babam terhis olduğu sırada büyükbabamdan onlara birkaç yüz pound miras kalmıştı. Kuramsal olarak, gitmekte serbesttiler, fakat bunun onların ya da arkadaşlarının aklına geldiğinden şüpheliyim. Geçmişimin sınırlılığının başka bir yönünde de, paranın ablam ve benim doğduğumuz teraslı evi satın alınmasında ve onların ani ölümlerinden sonra bizi geçindiren hırdavat işini kurmak için kullanıldığını düşünürdüm.

Şimdi biraz daha iyi anladığımı düşünüyorum. Kayınbabam çalışma saatlerini elektrik olmayan uzak Fransız çiftliklerinde telsiz vericilerin çalışmasını geliştirmek gibi sorunlarla geçiriyordu. Akşamları pansiyonuna ve Finchley'deki sıkıcı savaş zamanı yemeklerine geri dönüyordu. Hafta sonlarında da Cobham'daki ailesini ziyaret ediyordu. Savaşın daha sonraki yıllarında, sinemaya gidişler ve Chilterns'de pazar otostopuyla yaptığı kurlar vardı. Bununla, bir piyade çavuşunun hayatını karşılaştıran; dış ülkelere zorunlu yolculuklar, şiddetli stres ve sıkıntı arasında gidiş gelişler,

yakın arkadaşlarının korkunç ölümleri ve yaralanmaları, özel hayat yok, kadın yok, evden düzensiz alınan haberler. Zoraki ve ritmik sıradanlıkta bir hayatın umudu, titreyen bir elle Doğu'ya, Belçika'ya doğru yürümek için didinirken gelişmiş olmalıydı. Bu, eşimin anne ve babasının oldukça yabancı oldukları bir şevk ve gayretti.

Bu farklılıkları anlamak onları ilgi çekici olmaktan çıkarmıyor ve her zaman kimin savaşını yaşamış olmayı tercih edeceğimi biliyorum. Balayı çifti Haziran'ın ortasında İtalyan sahil kasabası Lerici'ye ulaştı. Avrupa'nın savaş sonrası kargaşası ve harap hali, özellikle Kuzey Fransa ve İtalya'da onları büyük bir şaşkınlığa uğrattı. Kasabanın eteklerinde bir Kızılhaç paketleme istasyonunda gönüllü olarak altı hafta çalıştılar. Sıkıcı, zor bir işti ve saatler geçmek bilmiyordu. İnsanlar bitkindi, kendilerini hayatta kalmanın günlük uğraşlarına kaptırmışlardı ve onların balayında bir çift olduğunu hiç kimse umursuyormuş gibi görünmüyordu. İlk şefleri, 'il capo', onlara karşı cephe aldı. İngilizler'e karşı tartışmaktan çok gururlandığı bir kin besliyordu. Signor ve Signora Massucco'nun yanına yerleştiler. Bu çift hâlâ, İtalyanlar teslim olmadan hemen önce, elli mil ileride, aynı hafta içinde öldürülen iki oğlu için acı çekiyor ve yas tutuyordu. Başka çocukları yoktu. Bazı geceler, İngiliz çift alt kattaki yaşlı anne babanın kayıpları için beraber ağlayışlarıyla uyamıyordu.

Kişi başına düşen yiyecek, en azından kağıt üzerinde, yeterliydi, fakat bölgedeki rüşvet ve fesatlık bunu en aza indiriyordu. Özellikle parmağına taktığı pirinç perde halkasına rağmen, June her gün teklifler alıyordu. Erkekler daima çok yakınında duruyor, paketleme barakasının loşluğunda yanından geçerken ona sürtü-

nüyor veya ya arkasını ya da çıplak kolunu çimdikliyordı. Diğer kadınların ona söylediğine göre sorun açık renk saçlarıydı.

İstedikleri zaman oradan ayrılabilirlerdi ama Tre-maineler tehlikeyi göze aldılar. Bu, rahat geçirdikleri savaş için onların küçük tazminatlarıydı. Aym zaman-da idealizmlerinin de bir ifadesiydi; "barışı kazanma" ve "yeni bir Avrupa inşa etmeye" yardımdı. Fakat Leri-ci'den ayrılışları oldukça üzücüydü. Gittiklerini hiç kimse fark etmedi. Acılı İtalyanlar en üst kattaki ölmekte olan bir akrabaya hizmet ediyorlardı ve ev akrabalarla dolmuştu. Kızılhaç istasyonu, alevlenen bir skandalla meşgüldü. Bernard ve June, Ağustos başlarında bir sabah, şafaktan önce onları kuzeye, Cenova'ya götürecek otobüsü beklemek için anayola çıktılar. Orada, yarı aydınlıkta, kederli, konuşmadan dururken, ileride Avrupa Parlamentosu'nda bir sandalye için mücadele edecek olan benim karım, onların kızı, ilk çocuklarını ana rahmine düşürdüklerini bilselerdi, yeni bir Avrupa'ya katkılarından mutlaka sevinç duyacaklardı.

Provence yoluyla batıya doğru, ateş selleri ve elektrik fırtınalarının içinden geçerek, otobüs ve trenle yolculuk ettiler. Arles'te onları Languedoc'ta Lodève'e götüren bir Fransız hükümet görevlisiyle tanıştılar. Onlara eğer bir hafta içinde otele gelirlerse onları Bordeaux'ya götüreceğini söyledi. Gökyüzü aydınlanmıştı, iki hafta daha İngiltere'ye dönmeleri gerekmiyordu, böylece kısa bir yürüyüş turuna çıktılar.

Burası, cause'ların yüksek kireçtaşı platolarının kıyı düzlüğünden üç yüz metre yükseğe ulaştığı bir bölgedir. Bazı yerlerde uçurumlar onlarca metre derinliğe ulaşır. Lodève geçitlerden birinin yanında kurulmuştur. Bu geçit daha sonra dar bir kır yoluna dönüşmüş-

tür. Şimdiyse işlek RN 9 yoludur. Hâlâ dik bir yokuştur, böyle yoğun bir trafiğe rağmen orada yürümek pek tercih edilecek bir şey değildir. O günlerde, otuz mil güneyde, arkanızda parlayan Akdeniz'i görünceye dek, kule şeklini almış kayaların arasında tırmanarak sakin bir gün geçirebilirdiniz. Tremaineler geceyi geniş kenarlı çoban şapkaları satın aldıkları Le Caylar kasabasında geçirdiler. Ertesi gün yoldan ayrılarak, Causse de Larzac'ı geçip kuzeydoğuya yöneldiler, ikisi de yanlarında ikişer litre su taşıyordu.

Buraları Fransa'nın en boş yerlerindendir. Şimdi burada yüz yıl önce olduğundan daha az insan var. Haritaların çoğunda işaretlenmemiş tozlu patikalar, süpürgeotu, katırtırnağı ve şimşirle kaph alanlarda esen rüzgâr. Çukur yerlerde, beklenmeyen bir yeşilliğin içinde kurulmuş, küçük otların eski taş duvarlarla ve aralarındaki geçitlerle bölündüğü, uzun böğürtlen çalıları, yabani güller ve meşelerle kaplanmış, terk edilmiş çiftlikler ve küçük köylerde İngilizler'e özgü bir şeyler, İngiltere'ye bir yakınlık vardır. Fakat çok kısa bir süre sonra gene boşluk başlar.

Gün sonuna doğru, Tremaineler tarih öncesi bir mezarlık olan Dolmen de la Prunarède'e geldiler. Sonra, sadece birkaç metre ileride, kendilerini Vis Nehri tarafından kayalarda oyulmuş derin bir boğazın üzerinde buldular. Burada yolluklarını bitirmek için durdular; İngiltere'de hiç görülmemiş irilikte domatesler, bisküvi gibi kurumuş iki günlük ekmek ve June'un Bernard'ın çakısıyla dilimlediği salam. Saatlerdir sessizdiler ve şimdi dolmenin yatay kahrn taş diliminde oturup kanyondan kuzeye, Causse de Blandas'a ve Cévennes Dağları'nın yükseldiği daha ötelere bakarken, heyecanlı bir konuşma başladı. Önlerindeki hayatın anlamı haline

gelen yabancı kırlara doğru yapacakları yolculuğun ertesi günkü kısmını konuştular. Bernard ve June, Komünist Parti'ye üyeydiler ve önlerindeki yoldan konuşuyorlardı. Saatlerce, karışık ulusal ayrıntılar, köyler arasındaki uzaklıklar, patikaların seçimi, Faşizmin aldığı yol, sınıf mücadelesi, şimdi yönü bilim tarafından bilinen ve yönetimi vazgeçilmez bir şekilde Parti'ye verilen tarihin büyük motoru, hepsi görünür halde karışarak birleştiler, aşklarının başlangıç noktasından, onlar konuşurken kızarıp kararmaya başlayan dağlara uzanan bir yol. Alacakaranlık çöktüğünde June'un huzursuzluğu da başladı. İnancını kaybetmeye mi başlamıştı? Eskimeyen bir sessizlik onu içine alarak kendine çekiyordu. Konuşmaya katılmak için arada söylediği iyimser çocukça sözleri kestiğinde, boşluk, Bernard'ın yüksek sesle söylediği tatsız laflar, budalaca militarist konuşmalar, "cephe", "hücum", Marxist-Leninst düşüncenin "düşmanları"yla ilgili söylediği sözlerle dolduruluyordu.

June'un davaya ihanet sayılabilecek belirsiz düşünceleri, en yakın köy olan St Maurice'e dönüş yolunda gelecek hakkındaki konuşmalarını belki de zeminin yumuşak olduğu patikada sevişerek sonuçlandırmak ya da uzatmak için oyalandıklarında, sadece geçici olarak dağıldı.

Fakat ertesi gün, sontaki gün ve takip eden diğer tüm günlerde geleceklerinin sembolik manzarasına bir daha ayak basmadılar. Ertesi gün geri döndüler. Gorge de Vis'den aşağı inip, kayanın içinde gözden kaybolan gizemli kanalda yürümediler, Ortaçağ'dan kalma köprüyle nehrin karşısına hiç geçmediler ya da Causse de Blandas'ı geçmek için tırmanıp, tarih öncesi dikilitaşlar, anıtlar ve kırlara dağılmış dolmenlerin arasında

dolaşmadılar, Cévennes Dağları'nın Florac'a doğru giden uzun çıkışında yürümeye hiç başlamadılar. Ertesi gün ayrı ayrı yolculuklarına başladılar.

Ertesi gün St Maurice'deki Hotel des Tilleuls'den ayrıldılar. Sevimli otlakları ve köyü boğazın kenarından ayıran katırtırnağı tarlalarını geçerken gene sessizdiler. Saat daha yeni dokuz olmuştu ama hava şimdiden çok sıcaktı. Bir çeyrek saat boyunca yolu kaybettiler ve bir tarlamanın içinden geçmeleri gerekti. Ağustosböceklerinin sesleri, ayaklarının altında ezilen güzel kokulu otlar, masum soluk gökyüzündeki vahşi güneş, tüm bunlarda yabancı bir güneyli havası vardı, önceki gün yaşadıkları, bugün June'u düşündürüyordu. Lodève'deki bagajlarından uzaklara doğru yürüyor olması onu rahatsız ediyordu. Sabahın keskin aydınlığında çorak ufuk, ilerideki kuru dağlar, Le Vigan kasabasına ulaşmak için o gün kat etmeleri gereken miller, üstüne bir ağırlık gibi çöküyordu. Önlerindeki yürüyüşle geçecek günler, ona şüphelerinden anlamsız bir geri dönüş gibi görünüyordu.

Ayaklarını sürüyerek attığı adımları, düşünceleri kadar kendinden emin olan Bernard'ın on metre kadar arkasındaydı. İngiltere'de satın alacakları evle ilgili suçlu, burjuva düşüncelere sığındı; ovalanarak temizlenmiş mutfak masası, annesinin vermiş olduğu mavi ve beyaz renkli basit çin vazosu, bebek. İleride, boğazın kuzey kenarındaki dimdik ve heybetli uçurumu görebiliyorlardı. Yer belli belirsiz çökmeye başlamıştı, bitki örtüsü değişiyordu. Kaygısız bir neşe yerine nedensiz bir korku duydu, sesli olarak yakınamayacağı kadar belirsiz bir korkuydu. Bir agorafobiydi*, belki de içinde

* Açık alan korkusu.

büyüyen Jenny'yi oluşturan hızlı hücre bölünmesinin yol açtığı bir şey.

Belirsiz, isimsiz iç sıkıntısının temeline dönmek söz konusu değildi. Önceki gün, burasının dış ülkelerde geçirdikleri ayların sonunda tamamlandığı yer olmasına karar vermişlerdi. Kızılhaç paketleme barakasında geçen haftalar arkalarında, İngiltere'nin kışı önlerindiydi, neden bu güneşli özgürlüğün tadını çıkarmıyordu, ondaki sorun neydi?

Patikanın inişi dikleşmeye başladığında durup, hayranlıkla manzarayı izlediler. Uzakta, bir kilometrelik parlak bir boşluktan sonra yüz metre yükseklikten aşağı düşen erimiş kayalardan oluşmuş, dikey bir duvar vardı. Orada burada soğuğa dayanıklı meşeler çatlaklarda ve çıkıntılarda buldukları azıcık toprakta kök salma gücü bulmuşlardı. En sert ortamlarda bile hayata tutunmaya zorlayan bu çılgın kuvvet June'u bitkin düşürdü. Derin bir mide bulantısı yaşadı. Üç yüz metre aşağıda, ağaçların arasında kaybolmuş nehir vardı. Güneş ışıklarıyla etrafa kızılık yayan hava boşluğu, görüş sahasının biraz ötesinde bir karanlığı barındırıyor gibiydi.

June manzara hakkındaki düşüncelerini mırıldayarak patikada duruyordu. Yanlarındaki toprak aym şekilde durup bu görüntüyü izleyen yürüyüşçüler tarafından çiğnenerek yassılmıştı. Tanrı'ya saf hürmetler. Hürmete layık cevap korkuydu. Lake District ve İsviçre Alpleri'nde dolaşan on sekizinci yüzyıl seyyahlarının anılarını okuyuşunu anımsadı. Dağ zirveleri dehşet verici, dikine düşen boğazlar korkunçtu, evcilleştirilmemiş doğa bir kargaşa, dehşetli bir kalıntıydı.

Eli hafifçe Bernard'ın omzuna dokunuyordu, sırt çantası yerde, ayaklarının arasındaydı ve kendini ikna

etmek için konuşuyor, ikna edilmek için dinliyordu; önlerrinde uzanan görüntü coşku vericiydi, doğallığında, onların insancıl iyiliğinin cisimleşmesi, bir yansıması vardı. Fakat elbette, sadece kuruluşuyla, bu yer onların düşmamydı. Buradaki herşey katı, aşınmış, dikenli, dokunmaya düşmandı, sivilarını hayatta kalmanın acılı nedeninde saklıyordu. Elini Bernard'ın omzundan çekti ve su şişesine uzandı. Korkusundan söz edemezdi çünkü çok mantıksız görünüyordu. Rahatsızlığı için kendinde aradığı her tanım, onu manzaranın tadını çıkarmaya ve yürüyüşe katılmaya zorluyordu; kocasına aşık genç bir anne adayı, bir sosyalist ve iyimser, sevenlikle akılcı, batıl inançlardan uzak, üzerinde uzmanlaştığı ülkede bir yürüyüş turunda, uzun yıllar süren savaş zamanı ve İtalya'daki sıkıcı ayların acısını çıkarıyor, İngiltere, sorumluluk ve kıştan önce kaygısız bir tatilin son günlerini yaşıyor.

Korkusunu bir kenara itti ve coşkuyla yürümeye başladı. Bununla birlikte haritadan biliyordu ki Nava- celles'te nehir millerce yukarıdaydı ve iniş iki ya da üç saat sürecekti. Öğle sıcağında boğazın dışındaki daha kısa, en dik yokuşu tırmanacaklardı. Bütün öğleden sonra boyunca, öbür tarafta görünen Causse de Blandas'ı geçiyor olacaklardı. Sahip olduğu tüm kuvvete ihtiyacı vardı ve onu konuşarak topluyordu. Kendini Gorge de Vis'i överek Provence'daki Golfe de Verdon'la karşılaştırırken duydu. Dünyadaki tüm boğazlardan, uçurumlardan ve yarıklardan nefret etmesine ve eve gitmek istemesine rağmen, konuştukça neşesi iki kat artıyordu.

Sonra, sırt çantalarını toplayıp yeniden yola çıkmak için hazırlanırken, Bernard konuşuyordu. Sakalı uzamış, biçimli, büyük yüzü ve kepçe kulakları güneş-

ten yanmıştı. Kurumuş cildi ona tozlu bir görünüm veriyordu. June onu nasıl hayal kırıklığına uğratabilirdi? Crete'deki uçurumdan söz ediyordu. Duyduğuna göre, kır çiçekleri arasında yapılacak olağanüstü bir bahar yürüyüşü vardı. Belki gelecek yıl gitmeyi denemeliydiler. June ondan birkaç adım ileride yürüyor, gösterişli bir şekilde başını sallıyordu.

Yaşadığının bir geçiş dönemi, bir başlama zorluğu olduğunu ve yürüyüş ritminin onu sakinleştireceğini düşündü. Akşama doğru, Le Vigan'daki otelde endişeleri küçük bir hikayeye dönüşecek, bir kadeh şaraptan sonra değişik olaylar yaşanan bir günün öğelerinden biri olarak görüneceklerdi. Patika meyilli arazide keyfi zikzaklar çiziyordu. Uzun ve rahat adımlarla aşağı doğru koşarken, geniş kenarlı şapkasını fütursuzca güneşe doğru çevirdi. Bernard'ın arkasından seslendiğini duydu ama onu umursamamayı tercih etti. Hatta belki de uzun adımlarla yürüyerek bir şekilde onun hevesini karabileceğini ve geri dönmeyi onun teklif edeceğini düşündü.

Patikanın U şeklinde kıvrıldığı bir yere geldi ve döndü. Yüz metre ileride, sonraki dönüşte iki eşek vardı. Yol burada genişliyordu, kenarları bodur ağaçlarla bezenmişti, bunlar birileri tarafından dikilmiş olmalıydı çünkü çok düzgün arahklarla yerleşmişlerdi. Aşağılarda ilginç bir şey gördü ve bakmak için yolun kenarına yaslandı. Bu, taştan yapılmış eski bir sulama kanahydı ve boğazın bir yanına doğru ilerliyordu. Kanahın çizdiği yolu görebiliyordu. Yarım saat sonra yüzlerine su çarpabilecek ve bileklerini serinletebileceklerdi. Yolun kenarından ayrıldığında tekrar ileri baktı ve biraz önce gördüğü eşeklerin alışılmamış büyüklükte iki siyah köpek olduklarını fark etti.

Hemen durmadı. Karmından bacaklarına yayılan soğukluk onu uyuşturmuştu, hiçbir ani tepki vermedi. Tersine, yolun ortasında hareketsiz ve dengesiz durmadan önce tereddütle yavaşlayarak altı adım daha attı. Köpekler henüz onu görmemişlerdi. Köpekler hakkında çok az şey biliyordu ve onlardan çok fazla korkmuyordu. Causse'daki uzak çiftliklerdeki çılgın hayvanlar bile onu çok az kaygılandırmıştı. Fakat yetmiş metre ileride yolu kaplamış olan yaratıklar sadece dış görüntüleriyle köpektiler. Büyüklükleriyle efsanelerdeki hayvanlara benziyorlardı. Aniden ortaya çıkışları, anormallikleri, June'da sessiz bir işaret, sadece onun yorumlaması için meydana gelmiş bir kinaye oldukları düşüncesini doğurdu. Ortaçağa ait, hem resmi, hem de ürkütücü bir tabloyla ilgili karmakarışık şeyler düşündü. Bu uzaklıktan, hayvanlar sakın sakın otluyormuş gibi görünüyorlardı. Anlam saçıyorlardı. Korkusuyla kendini zayıf ve hasta hissetti. Bernard'ın ayak seslerini bekliyordu. Ondan çok uzakta olmasa gerekti.

Çalışan hayvanların küçük ve sırtım gibi oldukları bu kır manzarasında eşek büyüklüğünde köpeklerle hiç gerek yoktu. Bu yaratıklar - dev köpekler belki de - yol kenarındaki bir ot parçasını kokluyor, çevresinde dolaşıyorlardı. Tasmaları yoktu, sahipsizdiler. Yavaş hareket ediyorlardı. Bir amaç için birlikte çalışıyormuş gibi görünüyorlardı. Siyahlıkları, ikisinin de siyah olması, birlikte aynı yerden geliyor olmaları ve sahipsiz olmaları hayaletleri düşünmesine sebep oldu. June böyle şeylere inanmazdı. Şu anda bu düşünce aklına gelmişti çünkü yaratıklar tanıdıkları. Hissettiği tehditin amblemleriydiler, o sabah yaşadığı isimsiz, mantıksız, sözü edilemez huzursuzluğun vücut bulmasıydılar. Hortlaklara inanmazdı. Fakat çılgınlığa inanırdı. Köpeklerin

varlığından çok, orada olmaları, hiç var olmamaları olasılığından korkuyordu. Köpeklerden daha küçük olanı başını kaldırarak baktı ve onu gördü.

Hayvanların birbirinden bağımsız davranışlarda bulunabilmeleri, gerçek dünyada var olduklarını doğrular gibi görünüyordu. Daha büyük olan köpek burnunu otların arasında sürtmeye devam ederken, diğeri gayet sakin, bir pençesini kaldırarak ona baktı ya da ılık havada onun kokusunu kokladı. June kırlık bir yerde büyümüşü ama gerçekte bir şehir kızıydı. Koşmaması gerektiğini biliyordu, fakat o bir ofis, kütüphane, sine-ma ortamlarının kızıydı. Yirmi altı yılda yaşadığı tehli-ke tecrübeleri vasat sayıdaydı. Bir keresinde barındığı yerin üç yüz metre ilerisinde bir füze patlamıştı; karartma günlerinin başlangıcında bir motorsikletle çarpışan bir otobüste yolcuydu, dokuz yaşındayken kış ortasında üzerinde giysileriyle yabancı otlarla dolu bir gö-le düşmüştü. Bu maceraların anıları ya da üçünün de madeni bir öz halinde damıtılmış lezzeti o anda ruhunu doldurdu. Köpek birkaç metre ilerledi ve durdu. Kuyru-ğu aşağıdaydı, ön ayakları sıkıca gerilmişti. June geri-ledi, bir adım, sonra iki tane daha. Sol bacağı diz ekle-minden titriyordu. Sağ daha iyiydi. Yaratığın görüş ala-nını hayal etti; renksiz ve bulanık bir görüntü; havada hareketsiz duran, dik, insan olduğu kesin, yenebilir.

Bu sahipsiz köpeklerin açıktan ölmek üzere olduk-larından emindi. Burada, St Maurice'den iki ya da da-ha fazla mil uzakta, bir av köpeği bile zorluk çekerdİ. Bunlar bekçi köpeğİydİler, saldırmak için yetİştirİlmİş-lerdİ, hayatta kalmak için değİl, Ya da hoş görünmek için fazla büyümüş ev hayvanları veya beslemek için fazla masraflıydılar. June tekrar geriledİ. Korkuyordu, haklı olarak korkuyordu, köpeklerden değİl, ama bu üç-

ra yerde bu köpeklerin doğal olmayan büyüklüklerinden korkuyordu. Ve renklerinden mi? Hayır, bu değil. İkinci, daha büyük köpek onu gördü ve ilerleyerek arkadaşının yanına geldi. Bir çeyrek dakika boyunca hareketsiz kaldılar, sonra ona doğru yürümeye başladılar. Koşmaya başlasalar, June önlerinde çaresiz olacaktı. Fakat her an onları izlemeye ihtiyaç duyuyordu, geldiklerini görmeliydi. Bir an geri dönüp bakmayı göze aldı; güneşle aydınlanmış yolda Bernard'dan eser yoktu.

Bernard üç yüz metreden daha uzak bir mesafedeydi. Ayakkabısını bağlamak için durmuş ve birden dikkatini çeken, ayakkabılarının ucundaki sayıları iki düzine kadar olan bir grup kahverengi tüylü tırtılla meşgul olmaya başlamıştı. Tırtılların her biri çenesiyle önündekinin arkasına kenetlenmişti. Geri gelip bakması için June'a seslenmişti, ama o sırada June ilk virajı dönmüştü. Bernard'ın bilimsel merakı uyanmıştı. Yol boyunca uzanan alayın bir amacı varmış gibi görünüyordu. Tam olarak nereye gittiğini ve ulaştığında ne olacağını öğrenmek istiyordu. Elinde fotoğraf makinesiyle diz üstü çöktü. Objektifle pek fazla bir şey görünmüyordu. Sırt çantasından bir defter çıkardı ve bir taslak çizmeye başladı.

Köpekler elli metreden daha az bir uzaklıktaydılar ve hızlı hızlı yürüyerek geliyorlardı. Yanına geldiklerinde boyları onun beline kadar gelecekti, belki daha da büyüktüler. Kuyrukları aşağıdaydı ve ağızları açıktı. June pembe dillerini görebiliyordu. Bu kırılık alanda, giydiği şortun altında görünen onun güneş yanığı bacaklarından başka hiçbir şey pembe değildi. Rahatlamak için teyzelerinden birinin yaşlı Lakeland Terrier köpeğiyle ilgili anılarını düşünmeye çalıştı; papaz

evinin girişinde nasıl avare avare gezdiğini, cilalanmış meşe zemini tırnaklarıyla çizdiğini, yeni gelen her ziyaretçiyi ne dostça ne de düşmanca, ama sadık bir görev duygusuyla sorgulayıcı bir tavırla karşıladığını düşündü. Köpeklerde insanlara karşı nesilden nesile gelen, insan zekasıyla köpeklerin aptallığı gerçekleri üzerine kurulmuş, azalmayan bir saygı vardı. Ayrıca köpeklerin ünlü sadakati, bağımlılıkları, sahiplenilmek için duydukları kölece istek. Fakat burada kurallar önemsiz bir gelenek, dayanıksız bir toplumsal anlaşma olarak görünüyordular. Burada insanın üstünlüğünü öne süren hiçbir kurum yoktu. Sadece üzerinde yürüyebilecek herhangi bir yaratığa ait olan yol vardı.

Köpekler asi ilerleyişlerine devam ediyorlardı. June geriye doğru yürüyordu. Koşmama cesaretini gösterdi. Bernard'a seslendi, bir kez, ikinci kez ve üçüncü kez... Sesi çok ince çıkmıştı. Bu, köpeklerin daha hızlı, neredeyse koşarak gelmelerine yol açtı. Korkusunu göstermemeliydi. Fakat korktuğunu üzerini koklayarak anlayabilirlerdi. O halde korkmamalıydı. Yolda taş aramak için eğildiğinde elleri titredi. Üç tane taş buldu. Birini sağ eline aldı ve diğer ikisini sol eliyle üzerine yasladı. Sol omzunu köpeklere doğru tutarak yol kenarına doğru geri geliyordu. Yolun meyilli olduğu yerde tökezledi ve düştü. Yeniden ayağa kalkma telaşıyla neredeyse yere kapaklanıyordu.

Taşlar hâlâ elindeydi. Kolu kesilmişti. Kanın kokusu onları azdırır mıydı? Kanı emmek istedi, fakat bunu yapmak için taşları yere bırakması gerekecekti. Yolun dönemecine hâlâ yüz metreden fazla vardı. Köpekler yirmi metre ilerideydiler ve yaklaşıyorlardı. Bilinçsizce sürükleniyordu, sonunda onlarla yüzleşmek için durdu; bu ayrı benlik genç bir kadının canlı canlı yenildiğini

kayıtsızca izlemeye, daha da kötüsü kabul etmeye hazırlanmıştı. Her nefes alıp verişindeki iniltiyi ve kas spazmının sol bacağına ağırlığını taşıyamayacak kadar çok titremesine yol açtığını küçümseyerek fark etti.

Yol kenarındaki küçük bir meşeye yaslandı. Ağaçla vücudunun arasında kalan sırt çantasını hissetti. Taşlarını düşürmeden çantasını omuzlarından indirip önüne koydu. Beş metre ileride köpekler durdular. Son bir umut olarak, korkusunun aptalca bir şey olduğu düşüncesine tutunduğunu fark etti. Bunu, daha büyük olan köpeğin hırıltısındaki gurultuyu duyduğu zaman umudu yok olduğunda fark etti. Küçük olan, yere yaslanmıştı, ön ayakları atılmaya hazır bir şekilde gergindi. Arkadaşı yavaşça sola geçerek mesafeyi açtı, June ancak gözlerini ikisinin üzerinde dolaştırarak ikisini birden görüş alanına alabiliyordu. Böylece onları ayrıntı detaylar yığını olarak görüyordu; siyah acayip diş etleri, tuzla çevrelenmiş sarkık siyah dudaklar, salya akıntıları, tüylü ağzın etrafında dolaşan dildeki çatlaklar, sarı-kırmızı bir göz, tüylere yapışmış bir göz çapağı, ön ayakta açık yaralar, June'un gözlerinin ikide bir takıldığı V şeklindeki açık ağızda biraz köpük. Köpekler gelirken kendi sinek bulutlarını da beraberlerinde getirmişlerdi. Sineklerden bazıları June'a geldi.

Bernard çizdiği taslaktan memnun kalmadı, çizdikleri gördüğü şeye benzemiyordu. Onun bildiği ya da bilmek istediği şeyi temsil ediyorlardı. Daha sonra üzerlerine eksik isimleri yazacağı şemalar ya da haritalardı. Tırtılı teşhis edebilseydi, neyle karşı karşıya olduğunu, bugün keşfetmek konusunda başarısız olup olmadığını kaynak kitaplardan bulmak kolay olacaktı. Bir tırtılı büyük ölçekli bir dikdörtgen şeklinde çizdi. Yakından incelemek, onların kahverengi olmadıklarını, turuncu

ve siyah çizgili olduklarını göstermişti. Şemasında, çizgilerden sadece bir kısmını dikkatli bir orantılama ve renkleri gösteren kurşun kalem taramalarıyla göstermişti. Gruptaki her üyeyi saymıştı; her biri sonrakinin tüylerine karıştığı için kolay değildi. Yirmi sekiz tane kaydetti. Liderin yüzünü, göreceli büyüklüğü ve çeneyle birleşik gözün şeklini gösterecek şekilde yakından çizdi. Önde giden tırtılın başına ve anlaşılmasız bölümlerin mafsallı yüzüne yakından bakmak için yanağı yerde yola diz çöktüğünde, gezegeni uzaydan geldiklerini düşünebileceğimiz kadar yabancı ve garip yaratıklarla nasıl paylaştığımızı düşündü. Fakat onlara ismini veriyor ve onları görmeyi bırakıyorduk, ya da büyüklükleri onlara bakmamızı engelliyordu. Kendine düşüncelerini June'a kaydırması gerektiğini hatırlattı. Belki de şu anda geri dönmüş, yolda onu arıyordu, büyük olasılıkla öfkeliydi.

June köpeklerle önce İngilizce, sonra Fransızca seslendi. Bulantısını önlemek için güçlü bir tavırla konuştu. Hâlâ hırlamakta olan, ön ayakları ayırık oturmuş büyük köpeğe bir köpek sahibinin güvenli tonuyla emretti.

"Ça suffit!" (Bu kadar yeter!)

Köpek duymadı. Gözünü bile kırpmadı. Sağındaki arkadaşı karnıyla sürünerek ilerledi. Havlasalardı kendini daha iyi hissedeceti. Hırıltıların arasındaki sessizlik bir şeyler hesapladıklarını gösteriyordu. Hayvanların bir planı vardı. Büyük köpeğin çenesinden bir damla salya yere düştü. Bir anda üzerine bir sürü sinek üşüştü.

June fısıldadı, "Lütfen git. Lütfen. Oh Tanrım!" Bu heyecanlı sözler onu geleneksel en son ve en iyi şansını düşünmeye yöneltti. İçinde Tanrı'nın varlığı için bir yer

bulmaya çalıştı ve olabilecek en belirsiz görüntüyle karşılaştı, kafasının arkasında daha önce hiç fark etmediği belirgin bir boşluk vardı. Yukarıya ve dışarıya doğru hareket ediyormuş gibi görünen, aniden çok yüksekteki bir yarı karanlığa yayılan, dalgalanan bir enerji zarfıydı ya da daha sonra açıklamaya çalıştığı gibi, onu çevreleyen ve içine alan "renkli görünmeyen ışık"tı. Eğer bu Tanrı'ysa, reddedilemez bir şekilde aynı zamanda June'un kendisiydi. Ona yardım edebilir miydi? Bu varlık kendisiyle ilgili ani bir konuşma tarafından mı harekete geçirilecekti? Gayet açık bir şekilde kendi oluşunun bir uzantısı olan bir şeye yakarışı, iniltili duası yersiz bir şey gibi görünüyordu. Bu son anda bile sıradışı bir şey keşfettiğini biliyordu ve hayatta kalarak bunu incelemesi gerekiyordu.

Hâlâ taş elinde, sağ elini sırt çantasının içine daldırdı, önceki gün yedikleri salamdan kalanları çıkardı ve yere fırlattı. İlk olarak daha küçük olan köpek oradaydı, fakat hemen arkadaşına devretti. Köpek ağzının suyu akararak ona döndü. Üçgen şeklinde bir kabuk parçası iki dişinin arasına sıkışmıştı. Dişi köpek biraz önce salam olan yeri kokladı. June elini tekrar çantanın içine soktu. Katlanmış giysilerin arasında sert bir şey hissetti. Bakalit saplı bir çakı çıkardı. Daha büyük olan köpek ona doğru iki hızlı adım attı. Üç metre uzaktaydı. June taşı sol eline geçirdi, bakaliti ağzına sokarak çakıyı açtı. Çakıyı ve taşı aynı elinde tutamıyordu. Bir seçim yapması gerekiyordu. Altı santimlik bıçak ağzıyla çakı son şansıydı. Onu ancak köpekler üzerine çıktıklarında kullanabilirdi. Sapı ona dönük şekilde çakıyı çantanın üzerine yerleştirdi. Taşı tekrar sağ eline aldı ve ağaca doğru yaslandı. Taş korkuyla tutuşundan ısınmıştı. Şimdi saldırmak üzere olan kendisiydi, sol

bacağı daha çok titriyordu.

Taş hızla yere çarptı ve yerdeki küçük taşları yola fırlattı. Büyük köpeği ıskalamıştı. Taşlar yüzüne geldiğinde köpek geri çekildi, ama hâlâ yiyecek umuduyla taşın çarptığı yere gidip kokladı. Tekrar June'a baktığında kafasını bir tarafa çevirdi ve iğrenç bir nefes ve tükürük sesi çıkararak hırladı, tam korktuğu gibiydi. Kazıkları havaya kaldırdı. Elinde başka bir taş vardı. Dişi köpek kulaklarını indirdi ve ileri atıldı. Atışı vahşi ve umutsuzdu. Taş elinden çok çabuk fırlamıştı. Taş kuvvetsizce bir tarafa düştü ve June'un eli havayı dövdü.

Büyük köpek yere yapışmış, atılmak için bir anlık bir dikkatsizliği bekliyordu. Butlarındaki kaslar titrediydi. Arka pençesi daha uygun bir duruş için yeri tırmaladı. Sadece saniyeler söz konusuydu. June üçüncü taşı sımsıkı kavradı. Taş, köpeğin arkasına doğru giderek yola çarptı. Çıkan ses köpeğin o tarafa dönmesine sebep oldu ve o anda, o saniyede June hareket etti. Kaybedecek hiçbir şeyi yoktu. Bir terk edilmişlik hezeyasıyla saldırdı. Duyduğu korku, mutluluğunun, son aylardaki umutların ve şimdi bu sıradışı ışığın ortaya çıkışının bir çift terk edilmiş köpek tarafından yıkılmak üzere olmasına karşı duyduğu öfkeye dönüşmüştü. Çakıyı sağ eline aldı, sırt çantasını bir kalkan gibi kullanıp "Aaaa" diye haykırarak köpeklerle saldırdı.

Dişi köpek geri gitti. Ama büyük olan ona doğru geldi. Üzerine atıldı. Hayvan dişlerini sırt çantasına geçirdiğinde, saldırıyı karşılamak için ileriye doğru eğildi. Köpek arka ayakları üzerindeydi ve June tek eliyle onu itiyordu. Ağırlığın altında bükülüyordu. Köpeğin yüzü onunkinden birkaç santim yukarıdaydı. Çakıyla yukarı doğru saldırdı, karnına ve yanlarına üç kez hızlı hızlı

sapladı. Bıçağın kolayca içeri girmesi onu şaşırttı. İyi bir küçük bıçak. İlk darbeye köpeğin sarı-kırmızı gözleri açıldı, ikinci ve üçüncüde, sırt çantasını bırakmadan önce, küçük bir köpek gürültüsü gibi yüksek perdeli, acıklı çığlıklar attı. Köpeğin çıkardığı sestən ve kendi attığı çığlıktan cesaret alarak, June dördüncü bir kez yukarı doğru saldırdı. Fakat hayvanın ağırlığı geri çekilmişti, bu yüzden isabet ettiremedi. Kolunu hızla sallaması dengesini bozdu. İleri doğru düşerek yüzüstü yere kapaklandı.

Çakı elinden fırladı. Boynunun arkası ortaya çıkmıştı. Uzun süren bir devinimle titreyerek omuzlarını büktü, kolları ve bacaklarının arasında büzülerek yüzünü elleriyle kapadı. Tek düşüncesi köpeğin şimdi gelebileceğiydi. Gelebilirdi.

Ama gelmedi. Başını kaldırmaya cesaret ettiğinde, köpeklerin yüz metre ileride, geldikleri yöne doğru koştuklarını gördü. Köşeyi döndüler ve gözden kayboldular.

Bernard onu çeyrek saat sonra yolda otururken buldu. Ayağa kalkması için ona yardım ederken, June kısaca iki köpekten korktuğunu ve geri dönmek istediğini söyledi. Bernard kanlı çakıyı görmedi ve June da onu almayı unuttu. Bernard ona güzel Navacelles inişini kaçırmanın ne kadar aptalca olacağını ve köpeklerle kendisinin uğraşabileceğini anlatmaya başladı. Fakat June yürümeye başlamıştı. Bunun gibi ani kararlarda ısrar eden biri değildi. Bernard onun sırt çantasını aldığı anda, kanvasta yuvarlak bir dizi halinde delikler ve köpük izi gördü ama June'a yetişmek için aşırı bir gayret içindeydi. Bernard yetiştiğinde June başını salladı. Daha fazla söyleyeceği hiçbir şey yoktu.

Bernard onu durdurmak için kolunu çekti. "En azından tartışalım. Bu planda çok temel bir değişiklik. Biliyorsun." Onun çok üzgün olduğunu görebiliyordu ve kendi rahatsızlığını kontrol etmeye çalışıyordu. June kolunu çekti ve yürümeye devam etti. Adımlarında mekanik bir şeyler vardı. Bernard tekrar ona yetişti, iki çantanın ağırlığından nefes nefeseydi.

"Bir şey oldu."

June'un sessizliği onaylayıcıydı.

"Tanrı aşkına bana ne olduğunu söyle"

"Yapamam." Hâlâ yürümeye devam ediyordu.

Bernard bağırdı, "June! Bu insafsızca."

"Benden konuşmamı isteme. St Maurice'e ulaşmama yardım et Bernard. Lütfen."

Cevabını beklemedi. Tartışmayacaktı. Bernard onu hiç böyle görmemişti. Aniden onun dediğini yapmaya karar verdi. Geriye, boğazın tepesine doğru yürüdüler, sıcağın en şiddetli olduğu zamanda çayırı geçtiler, köy şatosunun kulesine doğru ilerlediler.

Hotel des Tilleuls'de June terasa çıktı ve ıhlamur ağaçlarının gölgesinde oturdu, bir uçurumdan aşağı sarkmış gibi, boyanmış teneke masanın kenarını iki eliyle sıkı sıkı tutuyordu. Bernard onun karşısına oturdu. O ellerini kaldırıp başını salladığında, ilk sorusunu sormaya hazırlanıyordu. Sıkılmış limon ısmarladılar. Beklerken, Bernard ona bazı ayrıntılarla tırtıl katarını anlattı ve diğer cinslerin yabancı doğasıyla ilgili gözlemi hatırladı. June bazen başını salladı, ama her zaman doğru anlarda değil.

Madame Auriac, otelin sahibesi, içkilerini getirdi. Meşgul, anaç bir hanımefendi idi. Önceki gece ona Mrs. Tiggywinkle ismini takmışlardı. Kocasını 1940'ta, Almanlar Belçika'dan sınırı geçtiklerinde kaybetmişti.

Çiftin İngiliz olduğunu ve balayında olduklarını öğrenince onları ek ücret istemeden banyolu bir odaya yerleştirmişti. Bir tepside limon suyu bardakları, üzerinde Richard nişanı olan su dolu bir sürahi ve hala vesikayla verilen şekerin yerine bir tabak bal getirmişti. June'un bardağını dikkatlice indirişinden bir şeylerin yolunda gitmediğini sezinledi. Sonra, Bernard'dan bir saniye önce June'un sağ elindeki kan izini gördü, onun elini kendi elinin içine aldı ve acıyarak söylendi, "Bu kötü bir kesik, zavallı küçük. Benimle içeri gel, bu yarayla senin için ilgileneceğim."

June uysaldı. Ayağa kalktığı anda Mme Auriac elini tuttu. Yüzü gerilip bir şaşkınlık çığırtısı attığında, otele doğru götürülmek için kendini bırakmak üzereydi. Bernard ayağa kalktı, bir doğuma, bir çocuk düşürme olayına, kadınlara özgü bir felakete tanık olacağını düşünerek dehşete kapılmıştı. Mme Auriac daha sakindi, genç İngiliz kadının tutarak yerine oturmasına yardım etti. June bir dizi kekeleme ve yavan açıklamadan sonra çocuk gibi göz yaşlarıyla ağlamaya başladı.

Yeniden konuşabilecek duruma geldiğinde, June öyküsünü anlattı. Konyak getirilmesi için seslenen Mme Auriac'a yakın oturmuştu. Bernard masanın karşısından June'un elini tuttu, ama June önce onun varlığıyla rahatlayamadı. Zor bir zamanda yanında olmadığı için onu affedememişti ve gülünç tırtıllarını anlatışı kızgınlığını canlı tutuyordu. Fakat öyküsünün doruğuna geldiğinde Bernard'ın yüzündeki şaşkınlık ve gurur ifadesini görünce, parmaklarını onunkilerle kenetledi, sevgiyle sıktı.

Mme Auriac garsona öğle uykusuna yatmış olsa bile Belediye Başkanı'nı alıp getirmesini söyledi, Bernard, June'a sarıldı ve cesareti için onu kutladı. Konyak Ju-

ne'un midesini ısıtıyordu. İlk defa yaşadığı deneyimin tamamlanmış olduğunu fark etti; en kötüsü canlı bir anı olmasıydı. İçinden başarıyla çıktığı bir öyküydü. İçindeki rahatlamayla sevgili Bernard'a duyduğu aşkı hatırladı. Bu arada Belediye Başkanı terasın merdivenlerinde göründü, tıraş olmamıştı, uykudan uyandırıldığı için hâlâ sersemdi. Mme Auriac'ın gülümseyerek izlediği, mutlu, küçük ve sevimli bir kutlama sahnesinin üzerine gelmişti Bu öğle sıcağında kendini yatağından kaldıracak kadar acil ne olduğunu sorarken, doğal olarak sinirliydi.

Mme Auriac'ın Belediye Başkanı üzerinde belli bir gücü olduğu görülüyordu. İngiliz çiftle el sıkıştıktan sonra oturması söylendi. Aksice, bir konyak almayı kabul etti. Mme Auriac masaya bir fincan kahve getirdiğinde neşelendi. Gerçek kahve hâlâ nadir bulunan bir şeydi. Bu, en iyi Arap kahvesiydi. Belediye Başkanı bardağını üçüncü bir kez kaldırdı. Vous etes Anglais? (İngiliz misiniz?) Ah, şu anda Clermont-Ferrand'da mühendislik okuyan oğlu, İngiliz Keşif Gücü'yle birlikte savaşmıştı ve her zaman derdi ki...

Madame Auriac, "Hector, bunları sonra anlatırsın," dedi. "Şu anda ciddi bir durum var." June'u tekrar etme çabasından kurtarmak için, asgari süslemelerle, onun adına öyküyü anlattı. Bununla beraber, Mme Auriac bıçaklamadan söz etmek yerine June'un köpeklerle boğuştuğunu söylediğinde, June müdahale etmesi gerektiğini hissetti. Köylüler bu müdahaleyi gereksiz bir alçak gönüllük olarak birbirlerine yaydılar. Sonunda Mme Auriac, June'un sırt çantasını gösterdi. Belediye Başkanı dişlerinin arasından bir ıslık çaldı ve hükmünü verdi. "C'est grave." (Bu ciddi.) Büyük olasılıkla kudurmuş, bir tanesi yaralı ve saldırgan, iki vahşi köpek ke-

sinlikle toplumu tehdit eden bir şeydi. İçkisini bitirir bitirmez köylülerden birkaçını köpekleri izleyip vurmaları için boğaza gönderecekti. Ayrıca Navacelles'e de telefon edip ne yapılabileceğini öğrenecekti.

Belediye Başkanı kalkmak üzere görünüyordu. Sonra boş bardağına uzandı ve tekrar sandalyesine yerleşti.

"Bu daha önce bir kez daha olmuştu" dedi. "Geçen kış. Hatırlıyor musun?"

"Bunun hakkında bir şey duymadım," dedi Mme Auriac.

"O zaman bir köpekti. Fakat, aynı şey, aynı sebep."

"Sebebi mi?" diye sordu Bernard.

"Bilmediğinizi mi söylüyorsunuz? Ah, c'est une histoire." (Bu bir öyküdür.) Bardağını bara doğru seslenen Mme Auriac'a doğru itti. Garson gelip Mme Auriac'ın kulağına bir şeyler fısıldadı, ondan gelen bir işaretle kendine bir sandalye çekti. Aniden Mme Auriac'ın mutfakta çalışan kızı Monique elinde bir tepsiyle görüldü. Elindekileri masaya koyabilmesi için tabakları ve bardakları kaldırdılar. İki şişe Fransız şarabı, herkese birer bardak, bir sepet ekmek, bir tabak zeytin ve bir avuç dolusu çatal bıçağı masaya yerleştirdi. Dışarıdaki bağlarda, gölgeli terasın ötesinde, ağustosböcekleri kuru ve sıcak seslerini yükselttiler. Şimdi, Midi'de (Fransa'nın orta bölgesi) hava ve güneş kadar temel olan öğleden sonra, keyifle sere serpe uzanmış herkesi zorunluluklarından kurtararak günün kalan kısmına doğru, yukarı, kobalt rengi gözyüzüne atlayarak dalgalar halinde yuvarlandı ve genişledi.

Yeni gelen bardakları şarapla dolduran Belediye Başkanı söze başlamak üzereyken, Monique sırlı kahverengi bir kaptaki domuz yahnisiyle geri geldi.

"Önceleri burası sakın bir köydü; '40 ve '41'den söz ediyorum. Örgütlenmek için çok yavaş hareket ediyorduk ve tarihsel nedenler, aile kavgaları, aptalca çatışmalar yüzünden, biz, bir grup ayrılarak nehir kıyısındaki Madière köyünü kurduk. Fakat sonra '42'de, Mart'ta ya da Nisan'da, içimizden bazıları Antoinette hattının kurulmasına yardım etti. Hat, Sète çevresindeki sahilden başlayıp Seranne'i geçiyor, buradan Cévennes ve Clermont'a doğru gidiyordu. Pireneler ve İspanya'ya giden Doğu-Batı Philippe hattıyla kesişiyordu."

Belediye Başkanı, Bernard'ın ifadesiz yüzünü ve June'un önüne bakışını yanlış yorumlayarak hemen bir açıklama yaptı.

"Size nasıl olduğunu anlatacağım. Örneğin, bizim ilk işimiz. Radyo vericileri deniz yoluyla Cap d'Agde'a geldi. Bizim bölüğümüz onları La Vacquerie'den Le Vigan'a üç gecede taşıdı. Bundan sonra nereye gittiklerini bilmek istemiyorduk. Anlıyor musunuz?"

Bernard ilgiyle başını salladı, sanki birden her şey açığa kavuşmuştu. June gözlerini kaldırmadı. Savaş zamanı yaptıkları işi hiç tartışmamışlardı, 1974'e kadar da tartışmayacaklardı. Antoinette gibi en küçük bir hatla bile doğrudan ilgisi olamamasına rağmen, Bernard, değişik yollar boyunca gerçekleştirilen birçok sayıda paraşütle atlayış için malzeme düzenlemeleri yapmıştı. June, Vichy Fransası'ndaki SOE politikası üzerine özgür Fransa'yla bağlantılı bir grup için çalışıyordu, ama o da Antoinette hakkında hiçbir şey bilmiyordu. Belediye Başkanı'nın öyküsü boyunca Bernard ve June göz göze gelmekten kaçındılar.

"Antoinette yedi ay boyunca iyi çalıştı" dedi Belediye Başkanı. Sadece bir avuç kişiydik. Ajansları ve radyo

istasyonlarını kuzeye geçiriyorduk. Bazen sadece malzemeler olurdu. Kanadalı bir pilota kıyıya ulaşması için yardım ettik..."

Mme Auriac ve garsonun oldukları yerde kıpırdanmalarını, bu öyküyü bir şişe konyak bittikten sonra defalarca dinlediklerini gösteriyordu. Mme Auriac alçak sesle Monique'le konuşuyor, sonraki servis hakkında talimatlar veriyordu.

Belediye Başkanı sesini yükselterek, "Ve sonra," dedi, "birşeyler kötü gitti. Birileri konuştu. İki kişi Arbo-ras'ta tutuklandı. Bu Milis'in geldiği zamandı."

Garson kibarca başını çevirdi ve bir ıhlamur ağacının gövdesine şaplak vurdu.

"Hat boyunca ilerlediler, burada oteldeki odalara yerleşerek bütün köyü tek tek sorguladılar. Hiçbir şey bulamadıklarını söylemekten gurur duyuyorum, kesinlikle hiçbir şey bulamadılar ve çekip gittiler. Fakat bu Antoinette'in sonu oldu, ondan sonra St Maurice şüphe altında kaldı. Birden, boğaz yoluyla kuzeye giden yolu kontrol ettiğimiz anlaşıldı. Artık gizli değildik. Onlar gece gündüz buradaydı. Kendilerine muhbirler buldular. Antoinette ölmüştü ve yeniden başlamak zordu. Maquies de Cévennes buraya bir adam gönderdi ve bir tartışma oldu. Biz tecrit edilmiş bir bölgeydik, bu doğru, fakat aynı zamanda izlenmemiz de kolaydı ve Maquis bunu anlamadı. Arkamızda hiçbir kapalı yer olmadan Causse vardı. Önümüzde de aşağı inen çok az sayıda yoluyla boğaz vardı.

"Fakat sonunda, neredeyse hemen, yeniden başladık. Bizim Doktor Boubal burada tutuklandı. Onu Lyon'a götürdüler. İşkence gördü ve sanırız konuşmadan öldü. Onun gittiği gün Gestapo geldi. Dağlarda Maquiler'in gizlendikleri yerleri bulmak için kullandık-

ları kocaman ve çirkin köpeklerle geldiler. Bunlar anlatılan şeylerdi, ama ben onların iz bulan köpekler olduğuna asla inanmadım. Bunlar tazi değil bekçi köpekleriydi. Gestapo bu köpeklerle geldi, köyün meydanında bir eve el koydu ve üç hafta kaldı. Ne istedikleri tam olarak belli değildi. Çekip gittiler, on gün sonra tekrar geri geldiler. Ve bundan iki hafta sonra tekrar gittiler. Bölgenin çevresinde dolaşıyorlardı. Bir dahaki sefer ne zaman, nereye döneceklerini hiçbir zaman bilemezdik. Bu köpeklerle kendilerini herkese tanıtmışlardı, herkesin işine burunlarını sokuyorlardı. Amaçları ürkütmekti ve bu işe yaradı. Herkes bu köpeklerden ve sahiplerinden çok korkuyordu. Bizim açımızdan, köyün çevresinde devriye gezen köpekler varken geceleri hareket etmek zordu. Bu arada Milis muhbirleri de iş başındaydı."

Belediye Başkanı şarabını iki uzun yudumda boşalttı ve bardağını yeniden doldurdu.

"Sonra bu köpeklerin gerçek amacını keşfettik ya da en azından, içlerinden birinin."

"Hector..." Mme Auriac uyardı. "Bu değil..."

Belediye Başkanı, "Önce," dedi, "Size Danielle Bertrand hakkında birkaç şey söylemeliyim..."

Mme Auriac, "Hector," dedi, "genç bayan bu öyküyü dinlemek istemiyor."

Fakat Belediye Başkanı'nın üzerindeki etkisi içkiyle kaybolmuştu.

"Mme Bertrand'ın burada sevilen biri olduğunu söylemek mümkün değil."

Mme Auriac sakın sakın "Senin ve arkadaşların sayesinde" dedi.

"Savaş başladıktan sonra geldi ve köyün kenarında, halasından miras kalan küçük eve yerleşti. Kocasının

1940'da Lille yakınlarında öldürüldüğünü söyledi. Bu doğru olabilirdi ya da olmayabilirdi."

Mme Auriac başını sallıyordu. Kollarını bağlamış, sandalyesinde oturuyordu.

"Şüpheleniyorduk. Belki de hatalıydık..."

Bunu Mme Auriac'a söylemişti, ama o ona bakmadı. Onaylamayan tavrı öfkeli bir sessizliğe dönüşüyordu. Belediye Başkanı "Fakat savaşta hep böyledir," diyerek devam etti. Elini sallayarak, eğer konuşsa Mme Auriac'ın cümlesinin bu olacağını anlatmak istiyordu.

"Bizimle birlikte yaşamaya gelen bir yabancı, üstelik bir kadın ve hiç kimse nasıl para kazandığını bilmiyor, hiç kimse yaşlı Madame Bertrand'ın bir yeğeni olduğundan söz ettiğini hatırlamıyor. Yeni gelen Mme Bertrand kendini herşeyden uzak tutuyor, bütün gün mutfağında kitap yığınlarının arasında oturuyordu. Elbette şüpheleniyorduk. Onu sevmezdik, durum buydu. Size bütün bunları anlatıyorum çünkü anlamamanızı istiyorum Madame." -bunu June'a söylemişti- "söylediğim herşeye rağmen, 1944 Nisanı'nda olan olaylardan dehşete kapıldım. Bu bir çeşit derin pişmanlıktı..."

Mme Auriac öfkeli bir ses çıkardı. "Pişmanlık mı?"

O anda Monique bir toprak kapla geldi ve çeyrek saat boyunca dikkatler tamamen etli fasulyeye yöneldi. Orada bulunanların hepsi çok beğendiklerini belirten şeyler söyledi ve bundan çok hoşnut olan Mme Auriac, temel bir malzeme olan kaz konservesiyle bunun nasıl yapıldığını anlattı.

Yemek bittiğinde, Belediye Başkanı öyküsünü tamamladı. "Mme Bertrand'ın koşarak bize doğru geldiğini gördüğümüz akşam, işten sonra üç dört kişi burada, bu masada oturuyorduk. Çok kötü durumdaydı. Giysileri yırtılmıştı, burnu kanıyordu ve kaşının üstün-

de bir kesik vardı. Bağınyordu, hayır, çok çabuk ve anlaşılmaz bir şekilde konuşuyordu. Buraya doğru koştu, bu merdivenleri çıktı ve içeri girerek Madame Auriac'a baktı..."

Mme Auriac hızlı hızlı konuştu. "Gestapo ona tecavüz etmişti. Özür dilerim, Madame." June'un elini tuttu.

"Hepimiz böyle düşündük." dedi Belediye Başkanı.

Mme Auriac sesini yükseltti. "Ve bu doğrudur."

"Sonradan keşfettiğimiz şey bu değildi. Pierre ve Henri Sauvy..."

"Sarhoşlar!"

"Nasıl olduğunu görmüşler. Özür dilerim Madame," -June'a- fakat Danielle Bertrand'ı bir sandalyaya bağlamışlar."

Mme Auriac hızla masaya vurdu. "Hector, bunu şimdi sana söylüyorum. Bu öykünün burada anlatılmasına izin vermeyeceğim..."

Fakat Hector Bernard'a yöneldi. "Ona tecavüz eden Gestapo değildi. Kullandıkları..."

Mme Auriac ayağa kalkmıştı. "Masamı şimdi terk edeceksin ve bir daha asla burada yiyip içmeyeceksin!"

Hector durakladı, sonra omuzlarını silkti ve June sorduğunda sandalyesinden yarı kalkmıştı. "Ne kullandılar? Neden söz ediyorsunuz, Monsieur?"

Bu öyküyü anlatmaya çok hevesli olan Belediye Başkanı bu doğrudan soru karşısında titredi. "Anlamak gerek, Madame.... Sauvy kardeşler kendi gözleriyle pencereden görmüşler... sonra bunun Lyon ve Paris'teki sorgulama merkezlerinde de olduğunu duyduk. Gerçek şu ki, bir hayvan eğitilebilir..."

Sonunda, Mme Auriac patladı. "Gerçek mi? Burada, bu köyde Danielle'yı bilen tek kişi olarak sana gerçeği

söyleyeceğim!"

Şiddetli bir öfkeyle titreyerek dimdik duruyordu. Bernard ona inanmamanın imkansız olduğunu düşündü. Belediye Başkanı hâlâ yarı kalkmış durumdaydı ve bu ona silik bir görüntü veriyordu.

"Gerçek şu ki Sauvy kardeşler bir çift sarhoştan başka bir şey değiller, sen ve kafadarların Danielle Bertrand'dan nefret ederdiniz çünkü güzeldi, yalnız yaşıyordu ve sana ya da başkasına bir açıklama yapması gerektiğini düşünmüyordu. Bu korkunç olay başına geldiğinde Gestapo'ya karşı ona yardım ettiniz mi? Hayır. Onların tarafını tuttunuz. Onun utancını bu korkunç öyküyle artırdınız. Hepiniz bir çift sarhoşa inanmaya çok meraklıydınız. Size fazlasıyla keyif verdi. Danille için daha fazla aşağılanma. Bunun hakkında konuşmayı bırakamıyordunuz. Bu zavallı kadını köyden kaçırdınız. Fakat o hepinizden daha değerliydi. Utanç sizin utancınız, hepinizin, fakat özellikle senin, Hector, sahip olduğun mevkiyle senin. İşte bu yüzden şimdi sana bir daha bu iğrenç öyküyü duymak istemediğimi söylüyorum. Anlıyor musun? Bir daha asla!"

Mme Auriac yerine oturdu. Onun öyküsünü tartışmayarak, Belediye Başkanı da aynı şeyi yapmaya hak kazandığını hissetmiş görünüyordu. Monique tabakları toplarken büyük bir sessizlik vardı.

Sonra June boğazını temizledi. "Ya bu sabah gördüğüm köpekler?"

Belediye Başkanı alçak sesle konuştu. "Aynı, Madame. Gestapo köpekleri. Görüyorsunuz, herşey değiştikten kısa bir süre sonraydı. Müttefikler Normandiya'ya çıkıyorlardı. Gerilemeye başladıklarında, Almanlar askeri birimlerini savaşmak için kuzeye göndermeye başladılar. Buradaki grup, köylülerin gözünü korkutmak

dışında önemli hiçbir şey yapmıyordu. Dolayısıyla ilk gidenlerin arasında yer aldılar. Köpekleri bırakmışlardı, onlar da vahşileştiler. Uzun süre dayanabileceklerini düşünmemiştik, fakat koyunlara saldırarak yaşamalarını sürdürdüler. İki yıldır bizim için bir tehdit oluşturunuyorlar. Fakat, meraklanmayın, Madame. Bu öğleden sonra bu ikisi vurulacak."

Bu şövalyevari sözle kendine saygısı yerine gelen Belediye Başkanı bardağına uzandı, doldurarak kaldırdı. "Barışa!"

Fakat Mme Auriac'ın bulunduğu yöne bakınca, onu kollarını bağlamış oturuyor gördü. Başkan'ın kadeh kaldırmasına gönülsüzce cevap verildi.

Konyak, şarap ve uzatılmış öğle yemeğinden sonra, Belediye Başkanı köylülerden oluşan bir heyet oluşturup boğaza göndermeyi başaramadı. Ertesi gün de bir şey olmadı. Bernard ters ve sinirliydi. Hâlâ Dolmen de la Prunarède'de önlerinde uzanan yürüyüşü düşünüyordu. Kahvaltıdan hemen sonra Belediye Başkanı'nın evine gitmek istiyordu. Bununla birlikte June rahatlamıştı. Düşünmesi gereken şeyler vardı ve zor bir yürüyüş artık ona göre değildi. Daha önce duyduğu ev özlemi her zamankinden daha güçlüydü. Şimdi bunun için mükemmel bir mantıklı sebebi vardı. Bernard'a köpekleri ayaklarının dibinde ölü olarak görsé bile Navacelles'e yürümeye hiç niyeti olmadığını söyledi. Bernard karşı koydu, ama June onun anladığını biliyordu. Onlara kahvaltıda kendisi servis yapan Mme Auriac da anıyordu. Onlara, güney yönünde La Vacquerie'ye doğru giden, sonra Causse'taki tepeden aşağı Les Salces köyüne inen "doux et beau" (tatlı ve güzel) bir yoldan söz etti. Yolun bir kilometre ilerisindeki St Privat'da ku-

zenleri vardı, çok az bir bedelle orada rahat bir gece geçirebilirlerdi. Sonra Lodéue'de bir günlük hoş bir yürüyüşle gidebilirlerdi. Çok basit! Bir harita çıkardı ve üzerine kuzenlerinin isimlerini ve adreslerini yazdı, su şişelerini doldurdu, ikisine de birer şeftali verdi ve onları yola kadar geçirdi. Orada birbirlerinin yanaklarını öperek vedalaştılar, sonra - İngilizler için yabancı bir adetle - June'u kucakladı.

St Maurice ve La Vaquerie arasındaki Causse de Larzac gerçekten batıya giden çalılıklarla dolu kırdan daha hoş bir yoldur. Ben de orada defalarca yürüdüm. Bu durum belki de çiftliklerin, kır evlerinin birbirlerine daha yakın olmasından ve onların şefkatli etkilerinin bütün gün sürmesinden kaynaklanıyor. Belki bu, düz açılarla boğaza dönen tarih öncesinden kalma bir nehir yatağı olan Polje'nin eski etkisidir. Yabani güllerden oluşan bir kilometre uzunlukta dar bir geçit, neredeyse bir tünel bir tarlanın içindeki küçük göle ulaşıyor. Bu tarla bu günlerde sıradışı, yaşlı bir bayan tarafından çalışamayacak kadar yaşlı eşeklere ayrılmış durumda. Genç çiftin gölgede bir köşede yere uzanarak iki akşam önceki tatlı ve huzurlu birleşmelerini yeniden yaşadıkları yer buraya çok yakındı.

Sabah geç saatlerde avare avare yürüyerek köye girdiler. La Vacquerie, 1865'te Lodéve'den gelen yol yapılmadan önce Causse'dan Montpellier'ye uzanan ana yolun üzerindeydi. St Maurice gibi onun da hâlâ otel restoram vardı ve Bernard'la June çantalarını duvara yaslayarak kaldırımmın üstündeki sandalyelerde oturup biralarını yudumladılar, eve öğle yemeği ısmarladılar. June gene sessizdi. Gördüğü ya da hissettiği renkli ışıktan söz etmek istiyordu, ama Bernard'ın bunu reddedeceğinden emindi. Belediye Başkanı'nın öyküsünü

de tartışmak istiyordu, fakat Bernard önceden tek kelimesine bile inanmadığını söylemişti. June'un istediğı laf ayırıtırmak değildi, ama sessizlik sonraki haftalarda büyüyecek olan gücenme ve kızgınlığını teşvik ediyordu.

Yanlarında, ana yolun çatallaştığı yerde, taş bir kaidede üzerinde duran demir bir haç vardı. İngiliz çift bakarken, bir duvarcı yarım düzine yeni ismi kazıyordu. Sokağın öbür ucunda, bir kapı girişinin derin gölgesinde duran genç bir kadın da izliyordu. O kadar solgundu ki ilk anda onu harap eden bir hastalığı olduğunu düşündüler. Hiç hareket etmeden duruyordu, bir eliyle eşarbının bir kenarını tutarak ağzını kapatmıştı. Duvarcı utanmış görünüyordu, arkası ona dönük çalışmaya devam etti. Çeyrek saat sonra mavi iş elbiseleri giymiş yaşlı bir adam, yumuşak terlikli ayaklarını sürüyerek geldi ve tek kelime söylemeden kadının elinden tutarak onu götürdü. Otel sahibi dışarı geldiğinde, salataları masaya yerleştirirken sokağın öbür ucundaki boşluğa bakarak mırıldandı. "Trois. Mari et deux freres." (Üç kişi. Koca ve iki erkek kardeş.)

Öğle yemeğinden sonra ağırlaşmış, sıcağın altında Bergerie de Tedenat'a (Tedenat'ın Ağılı) çıkan tepeyi tırmanmaya çalışırken, hâlâ bu can sıkıcı tesadüfün etkisindeydiler. Yarı yolda, uzun yarığın önündeki bir diz çam ağacının gölgesinde durup dinlendiler. Bernard bu anı hayatının kalan kısmında hep hatırlayacaktı. Sularını içerken, daha yeni bitmiş olan savaşı düşünmek onu çarptı. Savaş, tarihsel, jeopolitik bir olay değildi, çok yönlü bir olguydu, kişisel üzüntülerin sonsuzluğaa, ayrı ayrı kimlikleri bilinmeyen ama toplandığında insanın anlamaya başlayabileceğinden daha çok üzüntü ifade eden gözenekler gibi kıtayı kaplayan in-

sanlar; yüz binlerce, milyonlarca insanın duyduğu acıyla, sessizlikle kaplanmış bir ağırlık, siyahlar giymiş bir kadının iki kardeşi ve kocası için duyduğu acı, her acı başka şekilde sonuçlanabilecek, özel, karışık, canlı bir aşk öyküsüydü. Daha önce savaş hakkında düşünmemiş gibi görünüyordu. Savaşın bedeli hakkında hiç düşünmemişti. İşinin ayrıntılarıyla, işini iyi yapabilme kaygısıyla çok meşguldü, en geniş bakış açısı, savaş amaçları, savaşı kazanmak, istatiksel ölümler, istatistiksel yıkımlar ve savaş sonrası yeniden yapılanmaydı. İlk defa felaketin büyüklüğünü duygusal anlamda hissetti; bütün bu tek ve yalnız ölümler, konferanslarda, gazete başlıklarında, tarih kitaplarında yer almayan, sessizce evlere, mutfaklara, paylaşılmayan yataklara ve acı veren anılara çekilen, aynı şekilde tek ve bireysel olan bütün bu kederi yeni fark ediyordu. Bu düşünceler Bernard'a 1946'da, Languedoc'ta bir çam ağacının altında geldi. Bu June'la paylaşabileceği bir gözlem değildi, derin bir öğrenme, cesaretini kırarak onu sessizliğe gömen bir gerçeği tanıma anıydı. Sonra kendi kendine sordu: Unutmak insanlık dışı ve tehlikeli, hatırlamaksa sürekli bir işkence olduğunda, bu toz ve gözeneklerle kaplı Avrupa'dan iyi olması mümkün ne olabilirdi?

June Bernard'ın bu anı nasıl anlattığını biliyordu, ama gerçekte kendi anısı olan bu siyahlı kadınla ilgili hiçbir şey hatırlamadığını iddia ediyordu. 1989'da dolmene giderken La Vacquerie'den geçtiğimde bu anıtın kaidesini buldum. Üzerinde Latince yazılar vardı. Savaşta ölen hiç kimsenin ismi yoktu.

Tepeye ulaştıklarında tekrar keyifleri yerine geldi. Sekiz mil ötedeki boğaza doğru uzanan güzel bir manzaraları vardı ve sabahki yürüyüşlerini bir haritaya ba-

kar gibi izleyebiliyorlardı. Burada kaybolmaya başladılar. Mme Auriac'ın çizdiği krokide Bergerie de Tédant'ı geçen patikadan ne zaman ayrılmaları gerektiği iyi belirtilmemişti. Patikadan erken ayrıldılar, avcılarının yaptığı, kekik ve lavanta çalılıklarına karışan baştan çıkarıcı patikalardan birine saptılar. June ve Bernard tedirgin olmadılar. Rüzgârın etkisiyle kule ve kırık kemer halini alan dolomit kayaları manzaranın içine yayılmıştı, insana güzel bir bahçeyle çevrilmiş tarihi kalıntılar arasında yürüyormuş izlenimini veriyordu. Doğru yönde yürüdüklerini düşünerek bir saatten fazla mutlu mutlu dolaştılar. Onları Pas de Azé'nin aşağısındaki Les Salces'e götürecek olan dik yolu bulabilmek için kumlu bir patika arıyorlardı. En iyi bir harita ile bile bulmaları pek kolay değildi.

Akşam olmaya başladığında, kendilerini yorgun ve çileden çıkmak üzere hissetmeye başladılar. Bergerie de Tédant, ufuk çizgisinde kurulu, uzun, alçak bir ağıldır. June ve Bernard batıda garip bir takoz sesi duyduklarında, onları oraya geri götürecek hafif yokuş yorgun yorgun yürüyerek tırmanıyorlardı. Onlara yaklaştıkça, çan sesleri, ksilofonlar ve marimbalar vahşi kontrpuanda yarışıyormuş gibi, binlerce değişik sestene oluşan bir melodiye dönüştü. Bu ses Bernard'ın aklına kayaların üzerinde yavaş yavaş akan soğuk su görüntüsünü getirdi.

Büyülenerek yolda durdular ve beklediler. İlk gördükleri şey alçalmış ama hâlâ şiddetli güneşin önünde koyu sarı bir toz bulutu oldu, sonra ilk birkaç koyun yolu dönerek geldi. Ani karşılaşmadan ürktüler ama geriden gelen koyun nehrine karşı geri dönemediler. Bernard ve June bir kayaya tırmandılar ve sürünün geçmesini bekleyerek, kalkan toz ve çan gürültüleri

arasında durdular.

Arkada koşan çoban köpeği onları fark etmişti ama onlara hiç önem vermedi. Çoban elli metre gerideydi. Köpeği gibi o da onları görmüştü ama hiçbir merak belirtisi göstermedi. June onun önüne atlayıp Les Salces'e giden yolu sormasaydı başıyla selam verip gidecekti. Tamamen durmadan önce birkaç adım attı ve hemen konuşmadı. Çobanlar arasında geleneksel olan kalın, sarkık bıyıkları vardı ve onlarınkilerle aynı, geniş kenarlı şapka giymişti. Bernard kendini hilekar gibi hissetti ve kendisinininkini çıkarmak istedi. June, Dijon'lu Fransızcasının anlaşılmasız olabileceğini düşünerek yavaş yavaş cümlesini tekrarlamaya başladı. Çoban omuzlarındaki battaniyeyi düzeltti, koyunlarının ilerlediği yönü gösterdi ve sürünün başına doğru hızlı hızlı yürüdü. Anlayamadıkları bir şey mırıldanmıştı, onu takip etmelerini istediğini düşündüler.

Yirmi dakika sonra, çoban çamların arasında bir açıklığa döndü, köpek de sürüyü o tarafa yönlendirdi. Bernard ve June buradan üç dört kez geçmişlerdi. Kendilerini uçurumun kenarında, küçük bir açıklıkta buldular, güneş alçalıyor, mor renkli alçak tepelerin bayırları görünüyor ve uzaktaki deniz, önlerinde yayılıyordu. Üç gün önce Lodève'in üzerinden sabah güneşinde hayranlıkla izledikleri manzaranın yakın haliydi. Platonun kenarında, neredeyse inmek üzereydiler. Eve dönüyorlardı.

June, çok etkilenererek, hayatını dolduracak neşenin heyecanlı önsezisiyle, uçurumun kenarındaki dar alanda ona çarpıp duran koyunların içinde çobana teşekkür etmek için döndü. - Aynı neşe daha sonra Jenny'nin, benim ve çocuklarımızın hayatını da dolduracaktı. - Köpek, sürüyü aşağı, büyük bir kaya yığınının, Pas de

I' Azé'ye doğru yönlendiriyordu. June çan seslerinin arasında "Çok güzel," diye bağırdı. Adam ona baktı. Sözleri ona hiçbir şey ifade etmiyordu. Döndü, onlar da onu aşağı doğru takip ettiler.

Belki yuvaya dönüş düşünceleri çobanı da etkilemişti ya da belki, - bu Bernard'ın alaycı yorumuydu - aşağı inerken daha konuşkan olmayı planlamıştı. Çoban koyunları Causse'tan bu kadar erken getirmenin alışılmış bir şey olmadığını söyledi. Hayvanların göçü eylülde başlardı. Fakat erkek kardeşi kısa bir süre önce bir motorsiklet kazasında ölmüştü ve kendisi birtakım işleri düzene sokmak için iniyordu. İki sürü bir araya getirilecek ve koyunlardan bir kısmı satılacaktı. Satılacak mülkler ve ödenmesi gereken borçlar vardı. Bu konuşma, uzun aralıklarla bir meşe ormanının içinden geçen patikayı geçerken yol boyunca sürdü, adamın amcasına ait, harap bir ağılın yanından kuru dere yatağını geçtiler, sonra daha çok meşe olan bir yoldan geçtiler ve en sonunda bağlar ve meşelerle dolu bir vadinin üzerinde, kenarlarında geniş, aydınlık teraslar olan, tepesi çam ağaçlarıyla dolu bir tepeye ulaştılar. Aşağıda, bir mil uzaklıkta St Privat köyü görünüyordu. Terasların üzerine rahatça yerleşmiş, vadideki güneş batımını gören, gri taştan yapılmış bir ağıl vardı. Yanı başında küçük bir tarla vardı ve köpek şu anda oraya kaçan son koyunu kovalıyordu. Kuzeyde, dimdik yükselen ve kuzeybatıya, büyük bir amfiteatra dönen yerde, platonun kıyısındaki uçurumlar vardı. Çoban su almak için pınara giderken, onları gelip ağılın dışında oturmaları için davet etti. June ve Bernard arkalarını ılık duvara yaslayarak bir taş çıkıntısının üzerine oturdular ve güneşin tepelerin arkasında kaybolarak Lodév'e doğru gidişini izlediler. Güneş ışıkları mor bir renk aldı, serin bir rüz-

gâr esti ve ağustosböcekleri seslerini alçalttılar. İkisi de konuşmadı. Çoban elinde su dolu bir şarap şişesiyle döndü ve şişeyi birbirlerine geçirdiler. Bernard Mme Auriac'ın verdiği şeftalileri dilimledi ve paylaştırdı. Hâlâ adını bilmedikleri çoban söyleyeceklerini bitirmiş, kendi içine çekilmişti. Fakat sessizliği yatıştırıcı, arkadaşçaydı ve June, üçü orada tek sıra halinde oturup batıdaki alev alev gökyüzünü izlerken, içinde bir huzur ve açıklığın yayıldığı hissetti. Hoşnutluğunun, ona şimdiye kadar mutluluğu hiç tanımadığını düşündüren bir derinliği ve sükuneti vardı. İki gece önce Dolmen de la Prunarède'de yaşadığı deneyim bunun habercisiydi, yoğun konuşmalar, iyi niyetler ve yabancıların maddi koşullarını iyileştirmek için yapılan şemalar tarafından engellenmişti. O zamanla şu an arasında siyah köpekler ve artık göremediği fakat varlığı neşesini destekleyen ışık halesi vardı.

Platonun yüksek uçurumunun altında çömelmiş bu toprak parçasında güvenlikteydi. Kendine getirilmişti, değiştirilmişti. Bu, şimdi, burada. Bu, var oluşun olmaya çalıştığı şeydi ve şimdiki zamanda, tüm sadeliği içinde, bu anda tüm tadını vermesi çok nadir olan bir şeydi; yumuşak, kararmakta olan yaz havası, ayaklarının altında ezilen kekik kokusu, açlığı, yatışan susuzluğu, gömleğinden hissedebildiği ılık taş, yediği şeftalinin tadı, elindeki ağırlık, yorgun bacakları, terli, güneşli, tozlu yorgunluğu, bu karanlık ve sevimli yer ve bu iki adam, biri tanıdığı ve sevdiği, diğeri sessizliğine güvendiği ve ikinci ve kaçınılmaz adımı kendisinin atmasını beklediğinden emin olduğu.

Ağılın içini görüp göremeyeceğini sorduğunda, adam daha June'un cümlesi bitmeden ayağa kalkmış, kuzey uçtaki ön kapıya doğru yürüyordu. Bernard hareket

edemeyecek kadar rahat olduğunu söyledi. June koyu karanlıkta çobanı takip etti. Çoban bir lamba yaktı ve onun için yukarı kaldırdı. June bir iki adım ilerledi ve durdu. Tatlı bir saman ve toz kokusu vardı. Yüksek bir çatısı olan ambar gibi bir yerdeydi, burası bir köşesi yıkılmış taş bir zeminle iki kata ayrılmıştı. Yer çığnemiş topraktı. June sessizliğin içinde bir dakika durdu, adam sabırla bekledi. Sonunda dönüp, "Combien?" (Ne kadar?) diye sorduğunda adamın fiyatı hazırdı.

Yaklaşık otuz beş pounda mal oldu ve yirmi hektar toprak aldı. June, evdeyken bunu yapabilecek kadar para biriktirmişti, fakat Bernard'a yaptığını söyleyebilmek için cesaretini, ertesi gün öğleden sonra ancak toplayabildi. Bernard, beklediğinin tersine, ona karşı koyup önce İngiltere'de bir ev almaları gerektiği ya da bir sürü evsiz insan varken iki ev sahibi olmanın ahlaksızlığı üzerine mantıklı tartışmalar başlatmadı. Ertesi yıl Jenny doğdu ve June 1948 yazına kadar ağıla gitmedi. O yıl bir sürü alçakgönüllü değişiklik yaptı. Büyüyen aileyi barındırmak için yerel tarzda değişik binalar eklendi. 1955'te pınarın suyu musluklarla eve getirildi. 1958'de elektrik tesisatı döşendi. Yıllar boyunca June terasları onardı, diktiği şeftali ve zeytin ağaçlarını sulamak için ikinci bir kuyu açtırdı ve tepede yetişen çallardan çok hoş, İngiliz tarzı labirentler yaptı.

1951'de, üçüncü çocuğu doğduktan sonra, June Fransa'da yaşamaya karar verdi. Çoğu zaman çocuklar onunlaydı. Ara sıra Londra'daki babalarıyla uzun dönemler geçiriyorlardı. 1957'de çocuklar St Jean de la Blacqui re'de yerel okullara devam ettiler. 1960'ta Jenny, Lod ve'deki liseye gitti. Bütün çocuklukları boyunca Tremaine  ocukları, İngiltere'yle Fransa arasın-

da ileri geri, kesin olarak birlikte ya da ayrı yaşamayan anne ve babaları arasında postalandılar, kibar mürebbiyeler ya da yanık Evrensel Teyzeler tarafından güdüldüler. Şeytanın ve Tanrı'nın varlığına ikna olmuş ve bu ikisinin Komünizmle tutarlı olmadığından emin olan June, Bernard'ı ne ikna edebiliyor, ne de gitmesine izin veriyordu. Bernard'sa onu seviyor, kendi içine kapanmış, toplumsal sorumluluktan yoksun oluşuna çok öfkeleniyordu.

Bernard, Parti'yi terk etti ve Süveyş Krizi sırasında "aklın sesi" oldu. Nasır Biyografisi, dikkatleri onun üzerine toplamış ve bundan kısa bir süre sonra BBC tartışma programlarının canlı, kabul gören, radikal konduğu olmuştu. 1961'de İşçi Partisi'nden milletvekili adayı oldu, onurluca yenildi. 1964'te tekrar denedi ve bu kez başarılı oldu. Bu zamanlarda Jenny üniversiteye gitti. June, kızının fazlasıyla Bernard'ın etkisi altında olduğundan korkarak, ilk döneminde ona anne-babaların evden giden çocuklarına ara sıra yazdıkları türden eski usul, öğütlerle dolu bir mektup yazdı. Bu mektupta June, saygın entelektüellerin sosyal değişimi inşa etmeyi planladıkları soyut ilkelere hiç inancı olmadığını yazıyordu. Jenny'ye, inanabildiği tek şeyin kısa vadeli, pratik, gerçekleştirilebilir amaçlar olduğunu söylüyordu. Herkes kendi hayatının sorumluluğunu almalı ve onu öncelikle manevi yönden, gerekirse de maddi yönden geliştirmeliydi. "Kişisel politikalara hiç önem vermiyorum. Beni ilgilendirdiği kadarıyla, geçen yıl Londra'da bir akşam yemeğinde karşılaştığım Hugh Wall (Bernard'ın bir politikacı arkadaşı) bütün akşam boyunca masadaki herkesle konuşurken, suçlamaktan hoşlandığı zalimlerden daha iyi değildi..."

June yaşamı boyunca üç kitap yayımladı. Ellili yaş-

larının ortasında, Mistik Zerafet; Avila'lı St Teresa'nın Seçme Yazıları. On yıl sonra, Languedoc'un Yabani Çiçekleri ve bundan iki yıl sonra, kısa ve pratik bir broşür, On Meditasyon. Yıllar geçtikçe, ara sıra Londra'ya yaptığı geziler seyrekleşmeye başladı. 1982'de hastalığı onu İngiltere'ye dönmeye zorlayınca kadar ağılda kaldı, çahştı, meditasyon yaptı, bahçeyle ilgilendi.

Kısa bir süre önce, 1987 yazında ölmesinden bir ay önce June'la yaptığım son konuşmada stenoyla aldığım notları buldum: "Jeremy, o sabah ben kötü ruhla yüz yüze geldim O zamanlar bunu bilmiyordum, ama duyduğum korkuda hissettim; bu hayvanlar bozulmuş hayal gücünün, saptırılmış ruhların yarattığı şeylerdi. Sosyal kuram bunu açıklayamazdı. Benim sözünü ettiğim kötü ruh hepimizin içinde yaşıyor. Bir ailenin içindeki bir bireyi, özel hayatları ele geçiriyor ve sonra acı çeken çocuklar oluyor. Sonra da uygun şartlar gerçekleştiğinde farklı ülkelerde, farklı zamanlarda, korkunç bir zalimlik, yaşamın patlamalarına karşı bir kötülük. Her biri içindeki nefretin derinliğine şaşıyor. Sonra kötü ruh geri çekiliyor ve bekliyor. O kalplerimizin içinde bir şey."

"Bir sabit fikirli olduğumu düşündüğünü görebiliyorum. Önemli değil. Benim bildiğim bu. İnsan doğası, insan kalbi, ruh, can, bilincin kendisi... ne istersen de, sonunda, çalışmak için sahip olduğumuz tek şey o. Gelişmesi ve yayılması gerek, yoksa sefaletimizin toplamı hiçbir zaman eksilmeyecek. Benim kendi küçük keşfim şu; bu değişim mümkün, bizim gücümüzün içinde. İç hayatta bir devrim olmaksızın, yavaş olsa bile, bütün büyük planlarımız değersiz. Birbirimizle barış içinde olacaksak, bu devrimi kendimizde yapmalıyız. Olacağını söylemiyorum. Büyük bir olasılıkla olmayacak.

Ama ben diyorum ki bu bizim tek şansımız. Eğer olursa, ki bu nesiller alabilir, onun içinden gelen iyilik, toplumlarımızı programlamayan, önceden görülmeyen bir yolla şekillendirecek. İnsanlar belli bir grubun ya da belli düşüncelerin kontrolü altında yaşamayacaklar..."

Okumayı bitirir bitirmez Bernard'ın hayaleti önümdeydi. Uzun bacaklarını çapraz yaptı ve parmaklarından bir kule oluşturdu. "Kötü ruhla yüz yüze gelmek mi? Onun o gün neyle karşılaştığını sana söyleyeceğim; güzel bir öğle yemeği ve kurnaz köy dedikoduları! İç yaşama gelince, sevgili oğlum, buna boş bir mideyle ya da temiz su olmadan sahip olmayı dene. Ya da bir odayı yedi kişiyle paylaşırken. Şimdi, elbette, hepimizin Fransa'da ikinci evi olduğunda... Bu aşırı kalabalık gezegende işlerin nasıl yürüdüğünü görüyorsun, bir dizi düşünceye ihtiyacımız var, hatta oldukça iyilerine!"

June nefesini bıraktı. Tamamlıyorlardı...

June'un ölümünden bu yana, ağıl bize biras kaldığında, Jenny ve ben, çocuklarımızla bütün tatillerimizi burada geçirdik. Kendimi yazın akşamın son mor ışıklarında, ılgın ağacının altındaki, June'un her zaman uzandığı hamakta yalnız bulduğum zamanlar oldu. Böyle anlarda gökyüzüne bakarak, burayı bizim mülkiyetimiz haline getiren dünyadaki tarihsel ve kişisel güçleri, büyük ve küçük dalgaları merakla düşünürdüm: Bir dünya savaşı, savaşın sonunda özgürlüklerini sınamak için sabırsız bir çift, arabasıyla seyahat eden bir hükümet görevlisi. Direniş hareketi, Abwehr, bir çakı, Mme Auriac'ın önerdiği yürüyüş - "Doux et beau", genç bir adamın motorsiklet kazasında ölümü, çoban ağabeyinin ödemesi gereken borçlar ve bu güneşli toprak parçasında güvenlik ve dönüşüm bulan June.

Ama en sık siyah köpekleri düşünüyorum, onlara

mutluluğumu borçlu olduğumu düşündüğümde, özellikle onların hayvan değil de, yeniden dünyaya gelmiş ruhlar olarak düşündüğümde beni rahatsız ediyorlar. June bana, hayatı boyunca bazen onları gördüğünü, uyumadan önceki o baş döndürücü saniyelerde retinanın üzerinde gerçekten gördüğünü söyledi. Gorge de Vis'e giden patika boyunca aşağı doğru koşuyorlar, büyük olanı beyaz taşların üzerinde kan izleri bırakıyor. Gölgeyi yolu koşarak geçiyor ve daha derinlere, güneşin hiç ulaşmadığı yerlere gidiyorlar ve sevimli ve ayyaş belediye başkanı gece karanlığında nehri geçen köpekleri izlemek için adamlarını göndermiyor, köpekler diğer yönde ilerleyip Causse'u geçiyorlar ve uyku bastırıldığında ondan uzaklaşıyorlar, şafağın griliğinde siyah lekeler dağların eteklerinde ilerlerken belirsizleşiyorlar. Başka bir zaman, Avrupa'da bir yerde bizi taciz etmek için bu dağlardan geri gelecekler.

Not

Bu kitapta adı geçen yerler gerçek Fransız köyleridir, fakat onlarla ilgili kişiler tamamen uydurmadır ve yaşayan ya da ölü hiç kimseyle bir benzerlik söz konusu değildir. Belediye Başkanı'nın öyküsünün ve Başkan'ın kendisinin gerçeğe ilgisi yoktur ve hiçbir tarihi gerçeği temel almamaktadır.

İ.M.